

Jaume de PUIG I OLIVER

EL SACCELLUS PAUPERIS PEREGRINI
DE NICOLAU EIMERIC, O. P.
Edició i estudi

En un treball anterior vam posar de manifest les relacions entre la *Brevis compilatio utrum beata et intemerata virgo Maria in peccato originali fuerit concepta* del ms. Vat. lat. 10497 i el ms. 716 de la Biblioteca de Catalunya.¹ Reprenent ara les conclusions d'aquell treball, hem d'estudiar la gènesi de la petita obreta que porta el títol de *Saccellus pauperis peregrini*, que és una abreviació, com dèiem, encara que no un resum de l'esmentada *Brevis compilatio*....

Descripció del ms. 716 de la Biblioteca de Catalunya

El *Saccellus pauperis peregrini* es coneix únicament a través del ms. 716 de la Biblioteca de Catalunya, per a la qual fou adquirit l'any 1917.

És un manuscrit unitari, de paper, de 222 x 160 mm, enquadernat amb pergamí després de 1917. Llom ras, al capdevall del qual hi ha la signatura que el ms. va rebre en ésser incorporat, escrita a mà amb tinta negra: '716'. Contraportades de paper, enganxades. A la cara interior de la segona contraportada, angle inferior dret, segell en tinta fosca, una mica descolorida, amb l'escut de la Diputació de Barcelona i una llegenda al voltant: «Biblioteca Central. Barcelona». Dessota mateix, etiqueta de registre i signatura: «Diputació Provincial de Barcelona. Biblioteca Central. Reg^o Ms. 716. Sign^o 5-II». Un foli de guarda per banda, en paper de filigrana 'JOSÉ'; al primer, verso, cap de pàgina, amb tinta: 'Ms. 716'; fi de pàgina, 'probatio pennae' petita i fina, de quatre línies irregulars i unides en un sol dibuix.

---

1. Cf. el nostre *La Brevis compilatio utrum beata et intemerata virgo Maria in peccato originali fuerit concepta. Edició i estudi*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», II (1983), 241-318.

Cos del volum: 30 folis de paper, numerats modernament amb llapis. 222 x 150 mm; als folis 1^r i 30^v, segell de la «Biblioteca Central. Barcelona». Dos plec: el primer de 6 x 2, sense numerar; el segon de 9 x 2, numerat a l'angle inferior dret modernament amb llapis, amb números aràbics molt petits. Res no fa pensar que el primer plec fos numerat. Al centre del f. 9^r i al capdavall del f. 24^r, sengles dibuixos en forma de dit senyalador. Observant els ff. 1, 3, 5, 8, 10, 12, 13, 18, 19, 20, 23, 24 i 25, a la part on el full es plega, es poden veure traces d'una filigrana de corona, o de corn, o d'una o altra, segons els fulls.

A.- *Jhs. Codex pauperuli saccellus est peregrini* (en tinta més fosca) (Altra mà posterior): Fuit editus per Magistrum Nicholaum Eymerici, magistrum in sacra pagina ordinis predicatorum, filium conuentus Gerunde, inquisitorem heretice prauitatis tocius prouincie Aragonie

Ff. 1^r-24^v. *Inc.*: Utrum beata virgo Maria in originali peccato concepta fuerit vel non ex sequentibus poterit eliquere... *Exp.*: ...semper virgo, cui etiam sit omnis laus, honor et gloria in secula seculorum. Amen. Explicit saccellus pauperis peregrini. Deo gratias. Codex pauperuli saccellus est peregrini

Nicolau EIMERIC, *Saccellus pauperis peregrini*

Caixa d'escriptura irregular: entre 155 i 150 x 90 i 110 mm, línies a tota amplària, de 26 a 30 per pàgina. Tres mans: la primera, que escriu en lletra cursiva formada de finals del segle XIV o de principis del XV, ha copiat tot el tractat eimericià, més les abundoses notes marginals que escandallen el contingut de la matèria desenvolupada en el tractat i les autoritats que l'autor hi cita. Una segona mà, amb el mateix tipus de lletra, ha redactat la nota inicial del ms. que atribueix formalment el *Saccellus pauperis peregrini* a Nicolau Eimeric; també ha escrit notes marginals als folis 19, 20^r i 24^r. Una tercera mà, emprant la mateixa lletra que les dues anteriors, però tinta més fosca, ha posat el títol transcrit més amunt i ha corregit el text, barrant, reformant i canviant alguns mots. Certes correccions del text, però, són de la primera mà: ff. 6^r i 12^v. Tota aquesta part del ms. ha estat redactada entre els darrers anys del segle XIV i els primers del XV.

B.- a) Ff. 24^v-26^r: Gregorius IX^m in Decretalibus. De summa Trinitate et fide catholica

Inc.: Firmiter credimus et simpliciter confitemur quod unus solus est verus Deus eternus, immensus et incomutabilis... *Exp.*: ...cuius mentem sic pater mendacii excecauit ut eius doctrina non tantum heretica censenda sit, sed insana

Decretalium I, I, c. 1 i 2 (FRIEDBERG II, 5-7)

b) Ff. 26^r-27^v: De summa Trinitate et fide catholica in VI°. Bonifacius papa

Inc.: Fideli ac deuota professione fatemur quod Spiritus Sanctus eternaliter ex Patre et ex Filio... *Exp.*: ...tamquam ex duobus principiis et non tamquam ex uno procedat. Bonifacius VIII^{us}

Sexti Decretalium, I, I, c. 1 (FRIEDBERG II, 937)

c) F. 27^v: De summa Trinitate et fide catholica in Clementinis domini (Ioannis pape *cancell*) Clementis pape V^o

Inc.: Fidei catholice fundamento preter quod, teste Apostolo, nemo potest aliud ponere, firmiter inherentes... *Exp.*: ...sacro approbante consilio ducimus eligendam. Clemens V^{us} in consilio Viennensi

Clementinarum I, I, c. 1 (FRIEDBERG II, 1133)

d) Ff. 27^v-30^r: De reliquiis et veneratione sanctorum. Respon. in V^o Clementinarum

Inc.: Si Dominum in sanctis laudare iubemur, dignum profecto, iustum et salutare... *Exp.*: ...et sanctorum apostolorum Petri et Pauli auctoritate confisi et iniunctis sibi penitentiis relaxamus. Clemens V in consilio Viennensi

Clementinarum III, XVI, c. un. (FRIEDBERG II, 1174-1177)

e) F. 30^r: De iure patronatus in Sexto Decretalium

Inc.: Si laycus ius patronatus ecclesie sibi (competentis *cancell*) competens eidem vel alteri ecclesie seu loco religioso duxerit... *Exp.*: ...non ut patronus laycus, sed ut patronus debet ecclesiasticus reputari. Innocentius III^{us} in consilio Lugdunensi

Sexti Decretalium III, XIX, c. un. (FRIEDBERG II, 1055-1056)

f) F. 30^r: In Decretalibus de iure patronatus

Inc.: Cum propter discordias laycorum... *Exp.*: ...discordiam patronorum clericorum potest episcopus post sex menses ecclesiam...

Decretalium III, XXXVIII, c. 27 i c. 22 (FRIEDBERG II, 618 i 616)

Caixa d'escriptura irregular: entre 155 i 176 (mitjana de 160) x 110 o 120 (mitjana de 115) mm, línies a tota amplària, 30 en mitjana. Una sola mà, lletra cursiva formada de finals del XIV o de principis del segle XV, distinta de la que ha escrit l'obra anterior. Des del f. 24^r al 29^r, primera meitat, la tinta és més fosca que des del f. 29^r, segona meitat, al 30^r. La mateixa mà ha corregit certs indrets dels textos copiats i ha escrit les escasses notes marginals que s'hi veuen.

C.- F. 30°: Die veneris V^a decembris anno a nativitate Domini M^o CCCC X^o incepti ego, Petrus de Manso, clericus regens succapellaniam ecclesie sancti Felicis Gerunde facere seruitium intrate beneficii discreti Vincentii Augeri, quod obtinet infra ecclesiam predictam, de voluntate et licentia honorabilis domini Dominici Iurati, Abbatis dicte ecclesie, michi ante presentiam venerabilis Francisci Çescala et Michaelis Petri, notariorum, civium gerundensium, michi per ipsum dominum abbatem concessu viue uocis oraculo intus cameram siue habitationem, die jovis esterna diey superius scripti et dicto anno.

(Altra tinta, més clara): Postea vero, instante et petente ipso Vincentio et me consenciente, fuit mutatus terminus principii huiusmodi seruiçii ad primam diem ianuarii anno videlicet Domini M^o CCCC XIII°, et ego de gratia dimisi dicto Vicentio totum salarium michi competens a die V^a decembris anno proxime lapso usque hanc primam diem ianuarii dicti anni MCCCC XIII° conclusiue, et amodo incipio seruitium memoratum dicta prima die ianuarii.

Notes, potser autògrafes, de Pere Mas, clergue gironí, sobre el servei d'entrada d'un benifet a l'església de Sant Feliu, a favor de Vicenç Auger, datades el 5 de desembre de 1410 [en realitat deu ésser 1413] i el gener 1414.

Caixa d'escriptura 90 x 115 mm, línies a tota amplària en lletra cursiva formada de principis del segle XV, distinta de les dues anteriors. Les nou primeres línies són escrites amb tinta més fosca que les set darres. Ratlladures de la mateixa mà.

Aquestes dues notes ens situen a Girona, a la primeria de l'any 1414. Miquel Pere hi era notari des de feia prop de deu anys, tal com es dedueix del ms. 962 de la BC, *Liber censalium Michaelis Petri, notarii Gerunde*, 1 maig 1406-10 novembre 1407. Devia ésser-ho encara en 1413-1414, com diu la nota de Pere Mas. És probable que el ms. 716 de la BC pertanyés a l'església de Sant Feliu o que fos del mateix Pere Mas. Escrit des de finals del segle XIV fins a l'any 1414 i a Girona mateix, el seu origen gironí no té cap mena de possible obstacle.

Autor i gènesi del 'Saccellus...'

Aparentment, després del que acabem de veure, no caldria discutir que Nicolau Eimeric és l'autor del *Saccellus pauperis peregrini*. Això no obstant, sempre hi pot haver una impugnació d'aquesta tesi fonamentada

en el fet que Diago no cita l'obra entre les de l'inquisidor.² Contra això es podria dir que el caràcter específicament gironí del ms. 716 de la BC atenua la força que pugui tenir el silenci de Diago. A més, tant el text del *Saccellus...* que reporta el ms. 716 de la BC com la nota manuscrita que l'atribueix a Eimeric han estat escrits en un lapsus de temps bastant curt, molt curt també en relació amb la redacció autògrafa de l'obra per part d'Eimeric, que caldria situar entre 1395 i 1398 com a màxim. Per tant, cap raó de pes no afebleix l'atribució del *Saccellus pauperis peregrini* que el ms. 716 de la BC fa a Nicolau Eimeric.

De tota manera té una altra importància el fet que el *Saccellus pauperis peregrini* no hagués estat vist per Diago entre els onze grans volums del convent de Predicadors de Girona que guardaven les obres completes d'Eimeric. Sabem, en efecte, que l'inquisidor es va preocupar personalment que al convent d'on era fill hi hagués còpia de totes les seves obres.³ Però l'inconvenient no és tan greu com sembla. Ja vam fer notar oportunitament que el *Saccellus...* és una mena de nova versió de la *Brevis compilatio utrum beata et intemerata virgo Maria in peccato originali fuerit concepta*, la qual fou probablement escrita pel dominicà gironí Miquel Despuig. La coincidència en la citació d'autoritats així ho fa veure, tant com la disposició de la matèria i la forma d'elaborar-la. No és, per tant, una obra original, ans una reelaboració. Destinat a millorar o a substituir una obra de combat i propaganda, el *Saccellus...*, tal com ens ha arribat, ofereix l'aspecte d'un escrit provisional, d'una obra no acabada del tot, qui sap si d'un esborrany.⁴

2. FRANCISCO DIAGO, *Historia de la Provincia de Aragón de la Orden de Predicadores*, Barcelona, Sebastián de Cormellas 1599, 46^c, 47^d-51^d.

3. El mateix Eimeric explica aquesta iniciativa i com la va dur a terme: «...inter magna et parva ultra quadraginta librorum volumina compilavi, manu propria exaravi, magno cum labore peculio mutuato copiarum et in libraria communi in cathena, quatinus cunctis paterent, Gerunde poni, ubi qui me segregavit ex utero matris mee vocavit per gratiam suam ad sacrum predicatorum ordinem, procuravi...», *Confessio fidei christiana*, epístola dedicatòria a Benet XIII, París, Bibliothèque Nationale, lat. 3171, f. 6^{c-d}.

4. Cf. l'article citat en la nota 1, 243-246. Allí mateix, 253-255, fèiem notar que el fet que tant la *Brevis compilatio...* com el *Saccellus...* siguin anònims, és a causa de la vehemència que des del 1394 endavant va desplegar la Casa Reial de Barcelona en defensa de la puríssima concepció de Maria, a la qual es contraposaven els autors dels dos escrits. Recordem, encara, que el 1394 és l'any de l'elecció papal de Benet XIII i l'opinió pública, encara reportada per Jaume ROIG, *L'Espill* (GUSTÀ, «Les millors obres de la literatura catalana», 3), Barcelona, Edicions 62 1978, 156-157, segons la qual aquell papa hauria manifestat que la pública discussió del dit tema era útil a l'Església: «... D'aquell-amprempta / original, cort divinal / ha preservat e reservat / aquesta sola. Un-altra scola / saps que opina / altra doctrina / de la susdita... [157] ... Car segons deia / qui papa fo en Avinyó / Benet de Luna, a la comuna / utilitat aquest debat / ha fet gran bé...».

Esquema del Saccellus pauperis peregrini

El *Saccellus...* té tres parts ben distingides: una introducció; la part central, que consisteix en l'exposició de les autoritats que ja havien constituït l'aportació principal de la *Brevis compilatio...*; i un apèndix de tres-centes línies destinades a comentar algunes autoritats en especial i a respondre a alguns arguments de la part contrària.

I. Introducció: línies 1-146

Línia 1: Títol

Línies 2-4: Nota sobre l'autoria d'Eimeric

Línies 5-19: Posició del problema. La controvèrsia entorn de la Puríssima rau en l'exposició d'uns quants mots-clau: 'pecat original', 'concepció', 'redempció' i 'preservar'

Línies 20-30: Definicions material i formal del pecat original. Els seus catorze noms

Línies 31-50: Definició etimològica de 'concepció'. La concepció seminal i l'animal (concepcions naturals). La concepció espiritual o sobrenatural

Línies 51-84: Les tres concepcions en la seva relació amb el pecat original. Casos de persones santificades abans de néixer. La Mare de Déu, cas especial entre elles

Línies 85-112: Estudi etimològic del mot 'redempció' i la seva aplicació a Crist. En tota redempció hi entra un comprador, un venedor i la cosa comprada. Aplicació a la redempció cristiana. Unicitat i universalitat de la redempció històrica

Línies 113-146: Exposició etimològica del mot 'preservar'. Sis sentits d'aquest mot. 'Preservar', terme mèdic, no bíblic, ni gramatical, lògic, filosòfic o jurídic. La preservació suposa la presència d'un mal en el cos animal. Hi pot haver persones preservades del pecat original, però no de les seves conseqüències. Com a mal de la naturalesa humana, tothom el contrau, àdhuc la Mare de Déu, tot i que en ella les conseqüències de la culpa foren reduïdes al mínim per la gràcia de Déu

II. Part central, línies 147-857: Les autoritats contra la tesi puríssima

Línies 147-165: Posició del problema en termes tècnics. La Mare de Déu no va contraure el pecat original ni en la concepció seminal, ni en l'espiritual, sinó en el moment de la concepció animal, i aquesta tesi tradicional es comprova amb molts testimonis

Línies 166-210: Testimonis bíblics de l'Antic i del Nou Testament. Testimoni de la tradició eclesiàstica en el seu conjunt

Línies 211-352: Testimoniatge dels quatre grans doctors de l'Església d'Occident: sants Gregori el Gran, Agustí, Ambrós i Jeroni

Línies 357-461: Testimoniatge d'altres sants canonitzats: sants Lleó el Gran, Anselm, Beda el Venerable, Joan Damascè, Bernat i Tomàs d'Aquino

Línies 462-488: Testimoniatge de l'Església de Girona

Línies 493-796: Testimoniatge dels teòlegs escolàstics:

Línies 493-634: Testimoniatge de tretze teòlegs framenors: sant Bonaventura, Bertran de Torre, Rigalt de Reims, Alexandre d'Hales, Pèire Joan, Nicolau de Lira, Ricard de Mitjavila, Tibald de Tavern, Francesc d'Ast, Joan Duns Escot, Gerard Odó, Joan de la Rochelle i Francesc Eiximenis

Línies 635-755: Testimoniatge dels religiosos d'altres ordes: Guiu Terrena, Joan Baconthorp (carmelitans); Gil de Roma, Bernat Oliver, Hug de Sant Víctor (augustinians); Pere Llombard, Joan de Pouilly, Boeci, Guillem de Mende, Joan Bellet, Guillem d'Auxerre

Línies 756-795: Testimoniatge de teòlegs dominicans: Pere de Tarantàsia, Hug de Saint-Cher, Pere de la Palu, Durand de Saint-Pourçain, sant Albert el Gran, Joan Bretó, Nicolau de Travet, Albert el menor, Herveu Nedellec, Nicolau de Gorran, Joan de Nàpols, Enric de Gant, Tomàs d'Hales

Línies 796-855: Testimoniatge de canonistes: Gracià, Ramon de Penyafort, Joan Lector [Teutònic], Huguccio, Guiu de Baisio, Guillem Duran, Enric de Segússia, Joan Andreu, Joan de Lignano

III. Apèndix argumental. Línies 858-1152

Línies 858-880: Sentit universal i sense cap excepció, llevat de Crist, de la sentència del Paradís Terrenal, que condemna la humanitat a l'estat de pecat de natura, pecat que la Mare de Déu va contraure, encara que fou santificada immediatament després de la seva animació

Línies 881-920: Tant els textos de l'Escriptura com els dels Pares i doctors fan patent la universalitat del pecat i de la redempció de Crist, sense exceptuar-ne Maria. Els qui reaccionen contra aquesta sòlida tradició eclesiàstica només poden oposar-hi consideracions piadoses, enigmes, semblances i pseudo-raonaments, encara que modernament siguin força nombrosos. En cas de conflicte sobre un punt de doctrina, sempre cal inclinar-se a favor de l'opinió que té una autoritat més antiga i numèricament major

Línies 921-931: Els qui afirmen que Maria no va contraure el pecat original no saben el que diuen, segons testimoniatge de sant Bernat

Línies 932-942: Refutació de la interpretació mística dels textos escripturístics al·legats en la polèmica, seguint l'ensenyament de Felip Ribot

Línies 943-960: Refutació dels arguments de la part contrària basats en comparacions i semblances: es poden girar molt fàcilment contra llur tesi

Línies 961-982: Defensa de la prioritat del sentit històric de l'Escriptura amb preferència als altres sentits possibles

Línies 983-1000: Refutació d'argumentacions impertinents, basades en revelacions particulars, miracles i àdhuc textos de l'*Alcorà*

Línies 1001-1008: Impugnació dels qui afirmen que dir que la Mare de Déu va contraure el pecat original és vituperar-la

Línies 1009-1020: Impugnació dels qui al·leguen autoritats dels sants Agustí, Anselm, Bernat i Tomàs d'Aquino a favor de la tesi puríssima

Línies 1021-1061: Contra els qui al·leguen arguments basats en l'honor que el Fill devia a la seva Mare, cal atènyer-se al que diuen les fonts de la Revelació. En l'Escriptura apareix que Maria no va gaudir de prerrogatives que foren concedides a d'altres persones

Línies 1062-1080: Contra els qui al·leguen raons piadoses a favor de la tesi puríssima: cal rebutjar-les si contradiuen l'Escriptura, l'ensenyament eclesiàstic i els Pares

Línies 1081-1117: Els qui al·leguen distincions i raons dialèctiques a favor de la tesi puríssima es veuen obligats a tergiversar textos escripturístics

Línies 1118-1144: No es pot admetre aquesta llei de distincions, perquè la universalitat de la contracció del pecat original, lligada a la concepció seminal, és incontestablement afirmada per l'Escriptura, la força de la qual és superior a les raons i argumentacions filosòfiques en aquesta matèria

Línies 1145-1150: Submissió de l'autor a l'autoritat superior del magisteri eclesiàstic

El 'Saccellus' i la 'Brevis compilatio'

Una comparació, ni que sigui superficial, del text del *Saccellus...* amb el de la *Brevis compilatio...* demostra fins a quin punt el *Saccellus...* no és res més que un 'rifacimento' de la *Brevis compilatio...* La matèria, les autoritats, totes les qüestions que s'hi toquen, àdhuc expressions idèntiques, passen d'una obra a l'altra pràcticament intactes. Amb tot, Eimeric ha donat al seu text un vigor que la *Brevis compilatio...* no té, a base dels criteris següents:

- a) Criteri de simplicitat: en la *Brevis compilatio...* se citen autoritats

gairebé a cada paràgraf de l'obra. El *Saccellus...* n'ha eliminades moltes (sobretot entre les de mena jurídica) i ha tendit a donar les altres selectivament.

b) Criteri de claredat: la *Brevis compilatio...* s'obre amb una discussió sobre el sentit del mot 'concepció'. El *Saccellus...* amplia aquesta investigació esclaridora als altres conceptes que hi estan relacionats: pecat original, redempció, preservació.

c) Criteri d'eficàcia: el *Saccellus...* té una estructura més pràctica a l'esguard de les necessitats de la polèmica; amb un centenar de ratlles menys que la *Brevis compilatio...* diu el mateix, més ben dit i àdhuc hi afegeix coses.

Per tant, donem aquí per vàlid tot el que vam dir en el seu moment sobre el medi històric i el medi doctrinal d'on va sorgir la *Brevis compilatio...*, en la mesura que també és aplicable al *Saccellus...*. I en aquesta introducció ens limitarem a estudiar el sentit dels canvis que Eimeric introdueix en el seu *Saccellus...* en relació amb la *Brevis compilatio...*

La doctrina del pecat original en el '«Saccellus...»

No és pas perquè sí que Eimeric flanqueja la disquisició, que ja incorporava la *Brevis compilatio...* sobre les diferents capes semàntiques del mot 'concepció', amb una disquisició prèvia sobre el sentit del concepte 'pecat original'. La doctrina de la puríssima concepció esguarda primàriament el pecat original, ja que aquesta doctrina afirma que Maria en fou preservada. D'altra banda, des dels temps de sant Agustí, la tradició eclesiàstica explicava el fet de la transmissió del pecat original a través del lligam de la generació,⁵ i conseqüentment sant Anselm de Cantorbery explicava l'excepció de la llei de la universalitat del pecat en Crist gràcies a la concepció virginal que va tenir lloc en Maria.⁶ Especular sobre la concepció, sense tenir en compte les relacions complexes que té amb el pecat original era deixar molts caps i puntes, i cal comptar com un encert d'Eimeric la correcció de la *Brevis compilatio...* en aquest aspecte amb el paràgraf introductori sobre el pecat original.

5. Cf. A. GAUDEL, *Péché originel*, dins «Dictionnaire de Théologie Catholique», XII¹, París 1933, col. 436.

6. Cf. sant ANSELM DE CANTORBERY, *De conceptu virginali*, c. XXIII (ML 159, París 1854, col. 455).

Eimeric defineix el pecat original com ho havia fet Alexandre d'Hales: materialment és la concupiscència, formalment és la carència de la justícia original en qui l'hauria de tenir.⁷ En aquesta definició del pecat original hi ha dos nivells ben distints. Per començar hi ha la noció de pecat original tal com l'havia elaborada sant Anselm: «...iustitiae debitae nuditas».⁸ A més, hi ha l'aplicació al pecat original de la distinció aristotèlica de matèria i forma. L'aplicació d'aquesta distinció al pecat original tindrà un gran èxit i serà represa per molts autors posteriors, encara que no tots la reproduiran tal com l'havia formulada el d'Hales.⁹ Pel que fa a la propagació del pecat original, Eimeric assenyala que el seu mitjà és la concupiscència de l'acte conjugal,¹⁰ amb la qual cosa està d'acord amb Alexandre d'Hales i amb tota la tradició anterior.¹¹ En el *Saccellus...* no s'hi adverteix cap element pròpiament modern, elaborat a partir de les noves idees introduïdes a propòsit del pecat original per sant Anselm. Si Eimeric reprèn la definició de pecat original que havia presentat Alexandre d'Hales, en canvi no es refereix ni per casualitat a la seva doctrina sobre la doble voluntat d'Adam -voluntat pròpia personal i voluntat universal de la naturalesa humana de la qual era cap i origen- per tal d'explicar com el pecat original és una culpa de cada descendent d'Adam.¹² D'altra banda, també afirma el franciscà que el manament donat per Déu a Adam no ho fou només a títol personal, sinó com a cap moral de tot el llinatge humà.¹³ I sant Tomàs d'Aquino havia cercat l'explicació de la transmissió de la falta original en la 'moció generadora' d'Adam, de manera que mitjançant la sement generadora cada persona humana rebria el mal de la naturalesa humana amb la mateixa natura.¹⁴ Sant Tomàs parla sempre de corrupció pecaminosa en la voluntat, no de cor-

7. Cf. ALEXANDRE D'HALES, *Summa theologica*, tract. III, q. II, membrum II, c. IV (COLLEGIUM SANCTI BONAVENTURAE, Quaracchi 1930, vol. III, núms. 222 i 229, pp. 238 i 246).

8. Cf. *De conceptu virginali*, c. XXV (ML 159, París 1854, 461).

9. Cf., per exemple, sant ALBERT EL GRAN, *In II Sententiarum*, dist. XXX, art. 3 (VIVÈS, vol. XXVII, París 1894, 505); *Summa theologiae*, II, tract. XVII, q. CVII, membrum II, ad tertium (VIVÈS, vol. XXXIII, París 1895, 288) i membrum III, ad primum, *ibidem*, 290.

10. Cf. *infra*, línies 52-62.

11. Cf. ALEXANDRE D'HALES, *Summa theologica*, tract. III, q. II, membrum IV, c. I i II (COLLEGIUM SANCTI BONAVENTURAE, vol. III, Quaracchi 1930, núms. 229 i 230, pp. 246 i 247).

12. Cf. EIUDEM, *ibidem*, q. II, membrum I, ad sextum, vol. III, núm. 220, p. 233.

13. Cf. EIUDEM, *ibidem*, q. II, membrum IV, c. III, vol. III, núm. 228, p. 243. Pel que fa a la voluntat d'Adam com a voluntat de tota la naturalesa humana, cf. també ALBERT EL GRAN, *Summa theologiae*, II, tract. XVII, q. CVII, membrum II, ad primum (VIVÈS, vol. XXXIII, París 1895, 289).

14. Cf. I-II, q. LXXXIII, ad 1 (BAC 80, Madrid 1962, 541).

rupció d'elements, ni que siguin materials, naturals. Per a ell, com dirà Duns Escot, «naturalia manent integra».¹⁵ La concupiscència o desig carnal que assegura la transmissió de la naturalesa humana també n'assegura la del pecat original, perquè és un hàbit que fa que l'apetit sensible no se sotmeti a l'imperi de la raó. I la causa última d'aquesta irregularitat és la ruptura del lligam que hi havia en l'home amb la justícia original.¹⁶ Aquesta línia d'explicació, ja iniciada per Anselm, que tendia a desfisio-logitzar la transmissió del pecat original a favor de l'elaboració de conceptes més positius i optimistes pel que fa a la integritat de la naturalesa humana, a la vegada que cercava de fonamentar també la seva desviació dels rectes camins de la raó, no serà pas assumida per Eimeric. Ell insistirà encara en la idea d'un «sperma fetidum et corruptum».¹⁷ És indubtable, doncs, que s'arreglera amb les posicions més tradicionals de l'escola augustiniana.

Aquest retorn cap a posicions clàssiques i menys innovadores, es pot explicar, en part, per les polèmiques post-tomistes que van esclatar entorn de la naturalesa del pecat original, especialment la que va sollevar Durand de Saint-Pourçain amb la seva teoria del pecat original entès com a pura pena imposada a la naturalesa humana, però no com a culpa pròpiament dita, teoria que fou refusada com a insuficient per a explicar la integritat del dogma. Amb tot, també és bo de recordar que el dominicà Hervé de Nedellec, altrament ben conegut d'Eimeric, puix que el cita en el *Saccellus...*, s'havia oposat tant al racionalisme de Durand de Saint-Pourçain com al pessimisme d'Enric de Gand, el qual, contra sant Tomàs, tornava a pledejar a favor de la 'infectio morbosa existens in semine'.¹⁸ Hi havia, per tant, en l'orde dominicà, a principis del segle XIV, un balanceig entre posicions conservadores i actituds més evolutives. En aquest punt, el *Saccellus...* és clar i s'arreglera amb els partidaris de les teories tradicionals: en l'instant de l'animació o infusió de l'ànima en el cos es contreu el pecat original, perquè és un pecat que es contreu amb la naturalesa humana, «que tota fuit corrupta in primo homine per peccatum et tota eius posteritate seminaliter sive per viri et femine concubitus derivata».¹⁹ Eimeric vincula, doncs, la transmissió del pecat original amb la propagació de l'espècie humana, 'cum natura', i dóna a entendre

15. Cf. I-II, q. LXXXVII, a. 7 (BAC 80, Madrid 1962, 568-569).

16. Cf. I-II, q. LXXXII, a. 4, ad tertium (BAC 80, Madrid 1962, 540).

17. Cf. infra, línies 1044-1045.

18. Cf. R. MARTIN, *La controverse sur le péché originel au début du XIVe siècle. Textes inédits* («Spicilegium Sacrum Lovaniense», 10, Lovaina 1930, 5, línia 27; 6, línies 3 i 6).

19. Cf. infra, línies 60-62.

prou clarament que la infecció de l'ànima prové del seu contacte amb el cos infectat quan assenyala expressament que en la concepció seminal no hi ha contracció de pecat,²⁰ parlant pròpiament.

Val la pena de recordar aquí que en el seu *Comentari a les Sentències* sant Tomàs d'Aquino havia explicat ben diversament en què consistia el contagi de l'ànima: el semen no és subjecte ni de culpa ni de pena;²¹ el qui engendra engendra un semblant de la seva pròpia naturalesa, i atès que la naturalesa humana no poseeix ara la justícia original, és així com la naturalesa humana serà transmesa a la prole.²² Ara bé, la pèrdua de la justícia original determina en l'home el desordre de les forces de l'ànima, les quals escapen al control de la raó. La concupiscència que acompanya ordinàriament el coit no és la causa de la transmissió del pecat original, sinó que és el signe de la causa veritable, perquè la concupiscència i el plaer desordenat que es donen en el coit provenen del desordre de les forces de l'ànima, i aquest és un producte de la pèrdua de la justícia original.²³ Eimeric està definitivament allunyat de l'opinió tomista; i en canvi, s'acosta a aquella opinió que ja sant Anselm s'havia esforçat de superar, és a dir, que el pecat original d'alguna manera resideix o es vincula amb la part sensible de l'home: materialment, és la concupiscència.²⁴

20. Cf. infra, línies 52-54.

21. «...illa infectio quae est in semine, sicut non habet rationem culpae, proprie loquendo, ante infusionem animae; ita nec poenae, oportet enim esse idem subjectum culpae et poenae», *In II Sententiarum*, dist. XXXI, q. I, a. 1 (Vivès, vol. VIII, París 1873, 422 a).

22. «...omne enim generans generat sibi similem in natura; unde cum haec sit conditio naturae humanae iustitia originali destitutae, ut talis inordinatio virium animae in ea existat, constat quod etiam talis conditio in prole remanebit», *ibidem*, 421 b.

23. «Et si furor coitus inveniatur dici causa originalis peccati, hoc non propter se dicitur, sed in quantum est signum eius quod est vere causa: quia ex inordinatione virium inordinata delectatio in coitu procedit, quasi signum et effectus causam suam indicans», *ibidem*, 421 b-422 a.

24. En el tractat *Confessio fidei christianae*, escrit el 1396, per tant a no gaire distància del *Sacellus...*, Eimeric exposa les mateixes idees a propòsit del pecat original i les seves conseqüències en ordre a denegar la puríssima concepció de Maria: «Testificor coram Deo et Christo Iesu me firmiter credere et simpliciter confiteri quod omnis homo qui per concubitus viri et mulieris concipitur, cum anima rationalis corpori organizato et disposito infunditur, mox homo efficitur, mox originale contrahitur, mox qui sic concipitur in materno utero cum originali nascitur, et a matre sic et in matre concipitur et nascitur», París, Bibliothèque Nationale, ms. lat. 3171, f. 11 d. «Testificor coram Deo et Christo Iesu me firmiter credere et simpliciter confiteri omnem hominem, tam masculinum quam mulierem, ab Adam per viam seminariam descendentem fore culpa originali fedatum, multis penalitatibus et miseriis subiugatum, morti condemnatum, Dei gratia gratum faciente privatum...», *ibidem*. «Testificor coram Deo et Iesu Christo me firmiter credere et simpliciter confiteri dominum Iesum Christum in virgine non viri semine sed

Eimeric i Joan de Montsó

Les circumstàncies històriques de la polèmica entre Joan de Montsó i la Universitat de París²⁵ podrien també haver influït en el conservadorisme teològic eimericià. Recordem que Joan de Montsó havia sostingut que afirmar que algú, llevat de Crist, no hagués contret a través d'Adam el pecat original era una proposició contrària a la fe.²⁶ També era contrari a la fe, segons Joan de Montsó, dir que la Mare de Déu no havia contret el pecat original.²⁷ I el polèmic dominicà afirmava encara que tant era contrari a l'Esriptura dir que un home, llevat de Crist, era exempt del pecat original, com dir que n'eren exempts deu homes.²⁸ D'altra banda, la Universitat de París també va rebutjar aquestes dues proposicions de Joan de Montsó:

«Asserere aliquid fore verum quod est contra sacram scripturam est expressissime contra fidem».²⁹

«In expositione sacre scripture, sive determinando per ecclesiam, sive declarando per doctores, sive excipiendo per quemcumque, de scriptura sacra, et non aliunde, trahenda est determinacio, declaracio sive exceptio, sicut in grammatica, que regulas ponit in eadem, exceptio reperitur».³⁰

Sense arribar a l'extremositat d'algunes expressions de Joan de Montsó, el *Sacellus...* sosté clarament les seves tesis, com ja ho havia fet la *Brevis compilatio...* Després d'haver exposat totes les autoritats que cita, el resum que fa Eimeric del sentit de llur doctrina, no s'aparta gens

---

Spiritus Sancti opere fore conceptum, ex virgine absque pudoris fracmine fore natum, de celo pleno ubere fore alitum, in terris inter homines sine peccato quocumque conversatum, peccatumque non commisisse actuale, neque consequenter contraxisse originale; non enim contraxit originale, nam non commisit actuale, *ibidem*, f. 12 a. «Testificor coram Deo et Christo Iesu me firmiter credere et simpliciter confiteri quod gloriosa semper virgo Maria, Dei et hominis genitrix, prout Ieremia et Ioannes Baptista, fuit in utero sanctificata, Spiritu Sancto plena et ab originali, prout aliis antedictis sanctificatis, emundata. Quod Scriptura non siluit, nam, ut Lucas attestatur, angelus virgini inquit: 'Spiritus Sanctus superveniet in te', hoc est, alia vice veniet in te, quasi diceret: 'Venit in te in materno utero exeunte, ab originali mundando te, veniet et in te Dei Filio in tuo utero sumpta de te carne, ab omni peccati fomite elongando», *ibidem*, f. 12 b.

25. A títol purament informatiu, cf. allò que en dèiem en el nostre estudi citat en la nota 1, 252-253, amb la minsa nota bibliogràfica que allí donàvem.

26. Cf. Henri DENIFLE, Émile CHATELAIN, *Chartularium Universitatis Parisiensis*. III, París 1894, 494.

27. *Ibidem*, 495.

28. *Ibidem*, 495.

29. *Ibidem*, 494.

30. *Ibidem*, 495.

de les tesis montsonianes: «...sancti doctores et magistri dicunt ipsam beatam virginem Mariam... fuisse in peccato originali conceptam formaliter, illudque seu culpam et iniustitiam originalem contraxisse, eiusque carnem fuisse carnem peccati, carnem peccatricem de massa peccatrice, de massa que meruerat mortem ex peccato...».³¹

D'altra banda, és evident l'interès del *Saccellus...* a fer veure que la tesi de la puríssima concepció de Maria topa contra dues veritats clarament expressades en l'Escriptura: la universalitat del pecat d'Adam en tots els seus descendents, i la universalitat de la redempció de Crist. Tota la tercera part del *Saccellus...* no és més que un conjunt d'arguments per a recolzar una interpretació estricta dels textos escripturístics que exposen la universalitat de la llei del pecat, amb l'única excepció de Crist, i la de la redempció. El to d'Eimeric és clar i segur: «Quis etiam potest docere quod dicte universales sententie Dei, prophetarum, Apostoli et Ecclesie, tam de contractione originalis quam redemptione facta per Christum, non debent universaliter intelligi et teneri...?».³² Eimeric insisteix en aquesta tesi i la defensa des de tots els flancs per on pugui ésser afeblida: unanimitat dels més grans doctors de l'Església,³³ prioritat i inviolabilitat del sentit literal de les expressions escripturístiques sobre tot altre sentit místic o al·legòric,³⁴ improcedència de la interpretació dialèctica, filosòfica i literària dels textos clars de l'Escriptura,³⁵ així com de l'al·legació de revelacions particulars, visions i miracles.³⁶ En tots aquests textos Eimeric no fa res més que defensar el mateix parer expressat en les dues proposicions de Joan de Montsó, que hem citat: no és veritat res que contradigui l'Escriptura i qualsevol afirmació que la contradigui és contrària a la fe; i en la interpretació de l'Escriptura, si cal introduir alguna excepció, cal que aquesta ja consti en l'Escriptura, de la mateixa manera que la ciència gramatical exposa les excepcions de les seves pròpies regles.

També tenen color montsonià les al·lusions que fa Eimeric, cap al final del *Saccellus...*, a la pietat dels maniqueus.³⁷ Sabem, en efecte, a través de la segona *Propositio facta in Consistorio... contra Johannem de Montesono*,³⁸ de Pierre d'Ailly, que Joan de Montsó, en el viu de la polèmica, havia injuriat el bisbe i els mestres de la Facultat de Teologia de

31. Cf. infra, línies 871-876.

32. Cf. infra, línies 1091-1094.

33. Cf. infra, línies 897-910.

34. Cf. infra, línies 932-942, 961-966, 967-982, 1081-1090, 1091-1108, 1109-1117, 1126-1143.

35. Cf. infra, línies 943-947; 1081-1090.

36. Cf. infra, línies 983-992.

37. Cf. infra, línies 1065-1076; 1120-1121.

38. París, Bibliothèque Nationale, lat. 3122, ff. 3^v-6^v.

París motejant-los de maniqueus i heretges, tot i que ni el bisbe ni els teòlegs, en les seves actuacions, mai no havien aplicat la censura d'heretgia ni a la persona de Joan de Montsó, ni a cap de les proposicions seves que havien rebutjat.³⁹ Les al·lusions del *Saccellus...* als maniqueus i pelagians, no tan dures com ho degué ésser l'exabrupte de Montsó, no deixen d'ésser força temeràries, atès que en la polèmica concepcionista tothom guardava encara molt polidament les formes.

'Antiqui-moderni'

Hem de dir un mot sobre aquesta contraposició, present en la *Brevis compilatio...* i en el *Saccellus...*⁴⁰ Perquè, ultra el sentit general que pot tenir com a exponent de la gran polèmica intel·lectual del segle XIV entre 'nominales' i 'reales', al qual ja ens vam referir,⁴¹ creiem que en té un altre d'històric ben precís. En efecte, en la *Confessio fidei christianae*, Eimeric fa una afirmació de caràcter històric a propòsit de l'origen de la polèmica puríssima. Després d'haver redactat el darrer dels textos que hem recollit en la nota 24, prossegueix el gironí:

«Et consequenter abhominor et detestor omnem hominem contrarium astruentem, et presertim Richardum de Sancto Victore, qui huius erroris, scilicet, quod virgo non fuerit in originali concepta primus inventor fuit; Pelagius negavit ab omni homine generaliter, sed Richardus a Dei Genitrice singulariter. Consideravit utique et tenuit cum Pelagio quod parvula non fuit in originali concepta, nam Pelagius, etsi negavit ab homine peccatum originale, generaliter negavit de parvulis, ut etiam astruat baptismum non prodesse illis».⁴²

No deixa de frapar, de la *Confessio...* al *Saccellus...*, la identificació dels partidaris de la puríssima concepció amb les opinions pelagianes. Però anem a la qüestió històrica. D'on treu Eimeric que Ricard de Sant

39. «Tertiadecima est, quod dictus fr. Johannes contra premissas veritates multa notorie falsa alias in consistorio proponendo asseruit, et multa dixit injuriosa contra dictos episcopum et magistros theologicæ facultatis, et specialiter eos Manicheos et hereticos nominando, quod tamen ipsi in suis ordinationibus vel sententiis de eo non dixerant, nec aliquam suarum propositionum hereticam nominaverant», *loc. cit.*, ff. 3 b-4 b.

40. *Brevis compilatio...* (DE PUIG, «Arxiu de Textos Catalans Antics», II (1983), 305-306, línies 936-949); *infra*, línies 908-911.

41. *Brevis compilatio...* (*loc. cit.*, 262-263).

42. Cf. París, Bibliothèque Nationale, lat. 3171, f. 12 b.

Víctor fos l'iniciador de la tesi a favor de la Puríssima? Molt probablement ho va llegir en el *Comentari a les Sentències* de Guillem de Ware (+ a principis del segle XIV i probable mestre de Joan Duns Escot), el qual esmenta com a favorables a la tesi negativa Robert Grossetête, Alexander Neckam, sant Anselm de Cantorbery i sant Agustí.⁴³ En el *Saccellus...*, sant Agustí i san Anselm són comptats entre els qui defensen que Maria va contreure el pecat original. De Robert Grossetête i d'Alexander Neckam ni se'n parla. Queda, doncs, com a teòleg partidari de la puríssima concepció Ricard de Sant Víctor. I, de fet, ni la *Brevis compilatio...* ni el *Saccellus...*, ben amatents a esmentar Hug de Sant Víctor com a partidari de la tesi de la contracció del pecat original per part de Maria, ni tan solament esmenten Ricard de Sant Víctor. Ara bé, cal dir que Ricard de Sant Víctor no fou pas l'iniciador de la tesi negativa, entre d'altres raons perquè no la va expressar mai.

En efecte, en les obres indubtablement autèntiques del victorí no s'hi llegeix cap text concloent sobre la puríssima concepció de Maria. En canvi, en un *Sermo de conceptione beatae virginis*, publicat sota l'autoria de Pierre Comestor i que Guillem de Ware atribueix a Ricard, sí que hi consta la tesi tan debatuda.⁴⁴ Així, doncs, Eimeric tenia una idea precisa, encara que inexacta, de quan s'havia introduït en teologia la idea de la immaculada concepció. Com que no ignora la visió d'Helsí, abat de Ramsay,⁴⁵ cal pensar que Eimeric prenia només en consideració, per a donar un inici oficial a la polèmica, l'opinió dels teòlegs, i encara la dels d'una certa anomenada. No és d'estranyar, doncs, que no esmenti altres partidaris més antics de la puríssima concepció que no foren grans teòlegs, com és ara Joan de Bayeu, Osbert de Clare, Eadmer, Nicolau de Saint Alban, Perre de Celles, Hervé du Mans, Elred de Rieval, etc.

D'altra banda, podem conjecturar que l'inquisidor gironí coneixia directament o indirecta Guillem de Ware per un altre detall. Eimeric fa referència en el *Saccellus...* als qui recolzen la tesi negativa prenent motiu de l'honor que el Fill deu a la seva mare i branden l'argument de les prerrogatives infinites que esqueien a Maria a causa de la seva maternitat divina.⁴⁶ Justament Guillem de Ware diu això mateix. Desenvolupant l'argument 'potuit, deuit, fecit', afirma que el Fill, a causa de la seva

43. Cf. Xavier LE BACHELET, *Immaculée Conception*, dins «Dictionnaire de Théologie Catholique», VII/I, París 1927, 1061.

44. IDEM, *Ibidem*, 1027-1028.

45. Cf. infra, línies 983-986.

46. Cf. infra, línies 1021-1039.

pietat filial envers Maria, va fer do a la seva futura Mare d'una concepció pura, preservant-la de tota màcula, i que en la seva primera santificació, Maria va rebre totes les gràcies i prerrogatives que pot rebre una criatura no unida hipostàticament a la divinitat.⁴⁷ Creiem que no es pot menysprear la coincidència entre allò que ensenyava Guillem de Ware i allò que blasma Eimeric. És molt possible que, quan puguem publicar el tractat eimericià sobre la concepció de Maria del 1384, on ataca l'argumentació 'potuit, decuit, fecit', la relació entre Eimeric i Guillem de Ware quedarà molt més precisada, a reserva d'allò que demostrin els altres escrits seus sobre la mateixa qüestió.

Sobre algunes notes marginals del 'Saccellus'

Més amunt ja hem fet referència a les notes marginals al text del *Saccellus...* que reporta el ms. 716 de la BC. No repetirem allò que ja és dit. Hi ha una primera sèrie de notes que formen part del text, en el sentit que en van escandallant el contingut o n'assenyalen fonts concretes. És possible que aquestes notes les hagués escrites el mateix Eimeric. Ho fa pensar que formen part d'aquesta sèrie els 'nota' que apareixen al marge sempre que el text diu, directament o a través d'alguna autoritat, que la doctrina de la puríssima concepció fa olor d'heretgia.⁴⁸ En tot cas, aquests 'nota' ajuden a comprendre fins a quin punt el *Saccellus...* no perd mai de vista les posicions de Joan de Montsó, en defensa de les quals s'esmerça a trobar fonaments doctrinals sòlids.

Hi ha unes segones notes marginals que tenen més interès. Són les que hem atribuït a una segona mà. Es tracta d'algú que ha utilitzat el manuscrit per a finalitats particulars, i és sensat de pensar que podria ésser el seu primer posseïdor. Aquesta persona ha escrit la nota inicial que atribueix l'obra a Nicolau Eimeric, que cal reputar autèntica, si més no perquè assenjala les circumstàncies personals d'Eimeric amb una modèlica objectivitat. Al f. 19r, línies 13-14,⁴⁹ on el text del *Saccellus...* pondera emfàticament l'autoritat dels sants Pares que han ensenyat la

47. Cf. LE BACHELET, art. citat en la nota 43, 1061.

48. Per exemple, f. 6 v, línia 5 = infra, línies 289 ss; f. 11 v, línies 20-21 = infra, línies 560-561 i 565-566; f. 14 r, línies 5-6 = infra, línies 665-666; f. 15 r, línies 2-3 = infra, línies 706-707; f. 16 v, línies 8-9, 10-11 i 12-13 = infra, línies 774-775 i 777-779.

49. Cf. infra, línia 905.

doctrina de la universalitat del pecat i de la redempció, i diu que es trobaven sota la influència de l'Esperit Sant, l'annotador escriu al marge: «Hic etiam pro facto Ecclesiae generali». Si no l'entendem malament, vol dir que aquell paràgraf d'Eimeric es pot resumir afirmant que l'ensenyament a propòsit de la contracció del pecat original per part de Maria és un fet eclesiàstic general, és a dir, un acte del magisteri ordinari de l'Església; en conseqüència, els qui ensenyen el contrari es posen al marge d'aquest magisteri i inicien el camí de l'heretgia. Una mica més avall, al f. 20 r, línies 16-17,⁵⁰ on el text del *Saccellus...* diu que en el primer instant de la seva concepció, Maria es va trobar sota les tenebres del pecat original fins que fou il·luminada pel veritable sol de justícia -i cita Io I, 5-8-, l'annotador escriu al marge: «Et quamquam contrarium affirmat auctoritas». És a dir, l'annotador és una mica primifilat o en tot cas es tracta d'algú molt bregat en matèries lògiques, i ha vist una contradicció entre el text d'Eimeric quan afirma que Maria es trobà sota les tenebres del pecat original i el text de l'*Evangelii de Joan* esmentat allí mateix per Eimeric, que afirma que la llum resplendeix dins les tenebres. La nota crida l'atenció sobre aquesta contradicció material, i es posa manifestament a favor del text d'Eimeric. Per què? El text de l'*Evangelii de Joan* citat en aquest pas del *Saccellus...* no pot ésser aplicat al cas de Maria ni a cap altre cas d'una manera mecànica, altrament eximiria tothom del pecat original i ens trobaríem en ple pelagianisme. L'annotador vol esvair l'escrúpol que li causa la lectura del text d'Eimeric, i precisa bé que en aquest cas és el text el qui té força i no l'autoritat -mal aplicada o bé necessitada d'una interpretació que eviti l'escull del pelagianisme. Cap al final del *Saccellus...*, f. 24 r, línies 14-15,⁵¹ on el text cita sant Agustí, *De Genesi ad litteram*, II, c. IX, n. 21, l'annotador escriu: «hic est auctoritas tantum perquisita». Una mica més avall, línies 21-22⁵², on el text cita Agustí, *De moribus Ecclesiae catholicae et de moribus manichaeorum*, I, c. VII, n. 12, l'annotador apunta al marge: «auctoritas». I tot seguit, línies 24-25,⁵³ on el text cita sant Agustí, *De Genesi ad litteram*, II, cap. V, l'annotador remata: «Quod perquirebam».

Aquestes tres notes, sobretot la primera i la darrera, aclareixen una de les finalitats amb les quals l'annotador ha utilitzat el *Saccellus...*: com a font d'autoritats. El *Saccellus...* és un text polèmic i, com a text polèmic clàssic, arrenghera autoritats a favor de la tesi que defensa. Algú que

50. Cf. infra, línia 953.

51. Cf. infra, línies 1131-1132.

52. Cf. infra, línies 1137-1138.

53. Cf. infra, línies 1139-1141.

tenia fretura de certes autoritats l'ha fullejat amb daler fins que ha trobat allò que cercava o allò que li interessava. Les tres autoritats -totes augustinianes- que han cridat l'atenció de l'annotador, o que aquest havia desitjat de trobar, tenen una cosa en comú: en totes tres sant Agustí proclama la superioritat de l'Esriptura sobre les capacitats racionals humanes. La qual cosa fa pensar que l'annotador anònim apreciava aquest tipus d'autoritats per fer-les servir en una polèmica que, des del punt de vista diguem-ne dominicà, consistia a rebutjar una sèrie de raonaments teològics, que duïen a concloure la tesi de la puríssima concepció de Maria.

I aquest és, paradoxalment, l'enjòlit del *Saccellus...*, com ho era el de la *Brevis compilatio...*, com ho era el de la posició que en el polèmica mariana va adoptar l'orde dels frares predicadors. Un orde, que en els seus inicis va distingir-se per la seva audàcia intel·lectual, apareix a finals del segle XIV a la defensiva i en formació tancada. L'obertura que havien practicat els dominicans envers la filosofia antiga -i la dels àrabs- va contribuir a fer avançar els estudis pròpiament teològics, en un procés la vastitud del qual no és ara el moment de ponderar. I aquest mateix orde no copsa, en el moment de la polèmica mariana, que el seu propi esforç per a fer dialogar la teologia amb la filosofia antiga havia donat com a resultat unes condicions de possibilitat noves per a la teologia. Barrar el pas a la 'modernitat' en teologia només era factible si es podia contraposar aquesta 'modernitat' amb la tradició anterior unànime de l'Església. I és allò que els dominicans van intentar per tots els mitjans en el curs de la polèmica mariana. D'aquí procedeix la importància atribuïda a les autoritats, i això aclareix, potser, el neguit del nostre annotador anònim, quan troba uns textos augustinians que susciten el seu entusiasme.

Les autoritats en el 'Saccellus'

Fins que no hàgim pogut estudiar els altres tractats eimericians sobre la polèmica mariana, serà prematur d'emetre judicis definitius sobre tots els seus aspectes. Amb tot, de la lectura de la *Brevis compilatio...* i del *Saccellus...* s'en desprenen algunes conclusions.

Aquests dos escrits representen dins l'escola dominicana catalana de finals del segle XIV l'esforç més gran per tal de col·leccionar el major nombre d'autoritats possible contra la tesi negadora de la contracció del pecat original en el cas de Maria.

Tots dos escrits contenen autoritats que ja havien estat utilitzades per Eimeric en un altre escrit anterior i que ho tornarien a ésser en dos de posteriors, en els quals Eimeric introdueix tres autoritats que no figuren ni en la *Brevis compilatio...* ni en el *Saccellus...*⁵⁴

Aquests fets ens posen davant l'evidència que els dominicans van fer un gran esforç per a recollir autoritats que poguessin ésser emprades en la polèmica contra els puríssims. Més encara, les autoritats es van convertir en l'eix de la polèmica i foren la causa de la seva aspror i del fet que en el concili de Basilea la qüestió no fos donada encara per definitivament resolta, malgrat que la decisió d'aquell concili significués un cop mortal per a la posició dels dominicans.

Si això és així, què hem de dir de les autoritats del *Saccellus...*?

En primer lloc, com ja havíem fet notar en l'edició de la *Brevis compilatio...*,⁵⁵ hi ha textos que no coneixem, de moment, per cap altra via, com és ara els *Psalmi paenitentiales* de Francesc Eiximenis⁵⁶ o només per vies indirectes, com és ara la *Postilla* a la *Carta als Romans* de Joan Baconthorp⁵⁷ i la *Quaestio de conceptione beatae Virginis Mariae* de Bernat Oliver.⁵⁸

També hi apareixen esmentats textos que fins al dia d'avui no han estat identificats, com és ara el *Comentari a les Sentències* de Joan de Nàpols.⁵⁹

Són nombrosos els textos que el *Saccellus...* atribueix a sant Agustí, a sant Ambrós, a sant Jeroni, a Lleó el Gran i a sant Gregori el Gran, que no es troben -o que no hem sabut trobar- en llurs obres. D'altra banda, continuen en el *Saccellus...* alguns errors que ja contenia la *Brevis compilatio...*, com és ara la identificació d'Hug Repelin d'Estrasburg amb

54. A propòsit de la *Brevis compilatio...* i del *Saccellus...* en relació amb els altres tractats d'Eimeric sobre la qüestió mariana, cf. allò que dèiem en el nostre article citat en la nota 1, 249-251.

55. *Ibidem*, 291-292, nota complementària a les línies 599-627.

56. Cf. *infra*, línies 628-632.

57. Cf. *infra*, línies 648-654.

58. Cf. *infra*, línies 663-666. A propòsit d'aquesta obra, cf. allò que vàrem dir en la nostra edició de la *Brevis compilatio...*, 293, nota complementària a les línies 646-649.

59. Cf. *infra*, línies 786-787.

Alexandre d'Hales.⁶⁰ Deixant ara de banda els nombrosíssims problemes que planteja la transmissió dels textos patrístics durant l'Edat Mitjana, amb les confusions, manipulacions, tergiversacions i falsificacions que hi va haver, és evident que els compiladors⁶¹ d'autoritats, amb els quals ens les hem d'heure, no van pas entretenir-se a verificar l'autenticitat de cada text que els convenia. Van anar de dret al gra, que en aquest cas vol dir a l'acumulació de com més textos anti-puríssims millor. Val a dir que els nombrosíssims textos que, en verificar-los ara nosaltres, han resultat autèntics, ja sigui que els hàgim trobats en manuscrit, ja siguin editats, avalen una primera impressió d'honestedat en relació amb la tasca dels nostres compiladors. Per això ens inclinem a creure que els problemes plantejats arran de les citacions patrístiques inexactes o fallides -o que en tot cas no hem pogut verificar- no són imputables a una intenció manipuladora o a un treball poc acurat. Més aviat creuríem que d'una obra a una altra, d'una llista a una altra, els problemes poden haver arribat perfectament formats als nostres compiladors, els quals, atents a les finalitats generals de la polèmica, no n'haurien tingut cura.

Així, el *Sacculus...* apareix com un intent de fixar un cos d'autoritats i de reflexions antipuríssimes a base de depurar i de perfeccionar els text anterior de la *Brevis compilatio...* Que Eimeric en persona hi intervingués no té res d'estrany, donat el seu caràcter d'autor ja bregat en la polèmica mariana. Més aviat és signe de la preocupació que van tenir els dominicans de menar la discussió amb armes dialèctiques de bona qualitat i confirma el prestigi que, a les acaballes de la seva vida atzarosa, conservava dins el seu orde el ja vell però encara no caduc inquisidor. I compremem també perquè l'inquisidor va optar per donar a la seva obra el títol de *Sacculus...*: és un rebostet destinat a ajudar el pelegrí de la veritat en el camí de la polèmica.

A tall de conclusió

Amb les edicions de la *Brevis compilatio...* i del *Sacculus...* no hem fet res més que encetar un tema aparentment anodí i/o aparentment interessant només per a un públic capaç d'ésser sensible a un capítol d'història de les teologies medievals. Ben al contrari, l'estudi de la qüestió puríssimera, que hem iniciat en aquest anuari, ha suscitat ja algunes

60. Cf. infra, línies 546-558.

61. L'autor de la *Brevis compilatio...* s'autoanomena així: cf. *ed. cit.*, 264, línia 14.

reaccions que han enriquit el context i la significació de la polèmica des d'angles nous i prometedors.

En el lloc corresponent d'aquest volum donem notícia de tres aportacions⁶² que confirmen la importància dels elements de pensament implicats en la polèmica i confirmen també el seu caràcter catalitzador de les tensions entre els corrents filosòfico-teològics que s'enfronten durant el segle XIV gairebé en tots els terrenys i no pas només en un aspecte doctrinal. Amb tot, les nostres conclusions han d'ésser per ara prudentes, perquè no disposem, ni de bon tros, de tots els textos que van fer aportacions a la polèmica, ni és unànime la interpretació que uns i altres els donen.

Pel que fa als nostres petits tractats -sobretot, reculls d'autoritats-, hem de confessar que ens hauria plagut de confrontar-los almenys amb l'apòcrif lul·lià *Disputatio secularis et iacobitae*, contemporani i qui sap si antagonista d'aquests i d'altres tractats eimericians sobre la concepció de Maria. Ens ho ha vedat l'escrúpol de no conèixer a fons les altres obres d'Eimeric referents a la mateixa qüestió. I assenyalem concretament aquesta obra de Ramon Astruc de Cortielles, perquè tenim sospites veheiments que el seu estudi -almenys el d'alguns dels arguments que presenta a favor de la puríssima concepció de Maria- ens podrien donar la clau del pensament lul·lista d'un autor posterior, també partidari de la tesi concepcionista puríssima i representant conspicu de l'evolució del lul·lisme autòcton durant el segle XV: Ramon Sibiuda.⁶³

Si això es confirmava, resultaria que la polèmica mariana dels lul·listes, en topar amb l'oposició d'Eimeric i dels dominicans, hauria desencadenat a les nostres terres un esforç de posada al dia del pensament de Llull, que podria explicar en gran part la singularitat del lul·lisme sibiudià, un lul·lisme que es distancia a consciència de Llull i constitueix, per tant, un autèntic discipulat lul·lià, si no es tracta del millor que ha produït l'escola lul·lista. Confirmar o infirmar aquestes apreciacions serà una tasca que ens proposem de dur a terme els anys vinents, bo i exhumant més textos i contrastant-los amb els ja publicats en aquests mateixos volums per Josep Perarnau,⁶⁴ al qual volem agrair en aquestes línies finals

62. Vegeu els resums dels articles d'Isaac Vázquez Janeiro, de Francesco Santi i de Fernando Domínguez Reboiras en la tercera secció de *Notícies bibliogràfiques* d'aquest volum, entre les corresponents a les darreries del segle XIV i començaments del XV.

63. Vegeu el meu *Sobre el lul·lisme de Ramon Sibiuda*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», X (1991), 225-260.

64. *Política, lul·lisme i Cisma d'Occident. La campanya barcelonina a favor de la festa universal de la Puríssima els anys 1415-1432*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», III (1984), 59-191.

l'esforç que ha fet en biblioteques llunyanes per a resoldre'ns molts problemes de documentació.

La nostra edició

Hem seguit els criteris d'edició ja coneguts dels lectors d'aquest anuari. Només hem d'advertir que hem enviat totes les notes marginals del text a l'aparat crític. Quan aquestes notes assenyalen fonts o autoritats que no es troben dins el text, en el mateix indret on fa aparició la nota marginal, hem afegit la identificació d'aquestes fonts o autoritats en l'aparat crític. Si l'autoritat o la font assenyalada ja es troba en el text correlatiu de la nota marginal, entenem que val la identificació que en fem en l'aparat de fonts.

Barcelona, juny de 1992

Post-scriptum

Els *Aequivoca*, atribuïts a Mateu de Vendôme en les línies 114-115 del *Sacculus...* (p. 213), són considerats de Joan de Garlandia per Barthélemy HAURÉAU, *Notice sur les œuvres authentiques ou supposées de Jean de Garlande*, dins «Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque Nationale et autres bibliothèques», XXVII/2, París, Imprimerie Nationale 1879, 1-86, en concret 58-64; l'atribució és explícita en la còpia tardana (1476) de Munic, Bayerische Staatsbibliothek, (Lm. 5686, f. 105^v). El text de les línies 115-118 es troba, amb variants considerables, en el f. 170^r, on manca la segona de les nostres cinc significacions i els exemples de les altres quatre són diversos.

La referència de la línia 994 a l'*Alcorà* podria contenir una contraposició als lül-listes, els quals, igual com Ramon Llull, trobaven en la *Contrarietas alfolica* que l'*Alcorà* afirma que Maria "fuit munda et sancta; nec fuit ei admixta aliqua spurcitia vel immunditia", tal com acaba de recordar Thomas E. BURMAN, *The Influence of the Apology of Al-Kindi and Contrarietas alfolica on Ramon Llull's Late Religious Polemics, 1305-1313*, dins «Mediaeval Studies», 53 (1991), 197-228, en particular 207-208.

...

...

...

...

...

...

...

[SACCELLUS PAUPERIS PEREGRINI]

[Barcelona, Biblioteca de Catalunya, ms. 716, ff. 1r-24v]

Codex pauperuli saccellus est peregrini

Fuit editus per magistrum Nicolaum Eimerici, magistrum in sacra pagina, ordinis predicatorum, filium conventus Gerunde, inquisitorem heretice pravitatis totius provincie Aragonie

Utrum beata Virgo Maria in originali peccato concepta fuerit vel non, ex sequentibus poterit eliquere. Sed quia inter altercantes voces occurrunt, super quarum intelligentiam inter partes controversia versatur, ad ipsam tollendam controversiam, expositionem vocum ipsarum, quamvis puerilia, vilia et contemtibilia, tamen magis necessaria mamotrectans omofosim evitando, duxi primordialiter preferendam, ut sic utrinque intelligentia una fiat et verbo-

---

2 Nicholaum | Eymerici

10 in mg Jeronymus in prologo super libro Regum | Praefatio Hieronymi in libros Samuel et Malachim (ML 28, Paris 1846, 557 A) 12 in mg 1^a ad Cor. XIII

---

2 Per al sentit tècnic del mot «editus» com a designació d'autoria, cf. F. P. W. SOETERMEER, *La terminologie de la librairie à Bologne aux XIIIe et XIVe siècles*, dins *Civica. Études sur le vocabulaire intellectuel du Moyen Age*, I. Actes du Colloque *Terminologie de la vie intellectuelle au Moyen Age*, Leyde / La Haye, 20-21 septembre 1985, edités par Olga WEIJERS, Turnholt, Brepols 1988, 92; i Pascale BOURGAIN, *La naissance officielle de l'oeuvre: l'expression métaphorique de la mise au jour*, *Ibidem*, II. *Vocabulaire du livre et de l'écriture au Moyen Age*. Actes de la Table Ronde, Paris, 24-26 septembre 1987, édités par Olga WEIJERS, Turnholt, Brepols 1989, 195-105.

5-6 Per al títol, cf. el que dèiem en l'estudi de la *Brevis compilatio...*, 252.

6 «Altercantes»: referència a la gran polèmica entorn de la puríssima Concepció, que travessa tot el segle XIV.

8 Eimeric se situa en el punt de vista del qui no pot pensar que hi pugui haver controvèrsia sobre un punt dogmàtic reputat definitivament clar. Per això, l'opinió contrària li mereix el qualificatiu d'herètica.

9-10 Com avisa la nota marginal, Eimeric parafraseja sant Jeroni quan diu «Et tamen Apostolus contempibilia nostra magis necessaria iudicat...», *loc. cit.* en l'aparat de fonts corresponent i amb referència al lloc paulí citat a continuació, que no és el mateix que indica la nota marginal, copiada en l'aparat crític.

sitas barbarica fugiatur. Apostolus inquiring istud docet: «Si nesciero virtutem vocis, ero ei cui loquor barbarus, et is qui loquitur mihi barbarus».

15 Voces vero sunt hee: «Peccatum originale», «conceptio», «redemptio sive redimere» et «preservare», de quibus per ordinem breviter est agendum. Nam alias in sacculo pauperis peregrini hec et alia latius sunt reducta. Ad que etiam et correctiones ac protestationes inde premissas totaliter me submitto.

20 «Peccatum originale» materialiter est concupiscentia seu inordinata inclinatio virium inferiorum ad sua obiecta. Formaliter vero est defectus et carentia originalis iustitie in debente habere eam. Et habet nomina quatuordecim. Comparatum siquidem ad animam habet sex, videlicet: «infirmitas», «feditas», «pronitas», «corruptio»,
25 «languor nature» et «vitium». Comparatum [f. 1v] ad carnem habet quinque: vocatur enim «lex carnis», «lex membrorum», «tyrannus», «fomes», «stimulus carnis». Comparatum ad actus delectabiles habet duo, scilicet: «Concupiscentia» in adultis, et in parvulis «concupiscibilitas». Comparatum ad primum hominem habet nomen
30 «peccatum originale». Et hec de ipso sufficiant.

---

17 *in mg* Est iste sacculus quedam compilacio largiflue inde facta in vnicum volumen redacta
21 *in mg* Quid sit peccatum originale 22 defectus 23 XIII | *in mg* nomina peccati originalis hugo de Sancto Victore et Alexander de ahalis in tractatu de veritate theologie, libro III /HUGO REPELIN DE ARGENTINA, *Compendium sacre theologie*, III, c. VIII et IX (Lió, G. Balsarin, ca. 1487, sign. i, iii^v, iiiii^v) | *in mg* comparatum ad animam 24 VI^{ex} 25 langor | *in mg* comparatum ad carnem 26 V^e 26-27 tyrannus | 27 *in mg* comparatum ad actus delectabiles 29 comparatum ad primum hominem 30 sufficiant

---

12-14 I Cor XIV, 11

23-30 Hugo REPELIN DE ARGENTINA, *Compendium Sacre Theologie*, III, c. VI (*sic!* revera IX) [Lió, G. Balsarin ca. 1487], sign. i iiiiv

---

17-19 Eimeric es refereix aquí sens dubte al seu *Tractatus de Conceptione Virginis Marie*, descobert per Josep Perarnau en el ms. 15-III-6, ff. 179-226, de la Biblioteca Bartomeu March de la Ciutat de Mallorca, i a la *Brevis compilatio...*, que contenen gairebé les mateixes autoritats que seran citades més avall i on es discuteixen els mateixos conceptes, per bé que més àmpliament, la qual cosa és indiscutible a propòsit del *Tractatus...*

20-30 Eimeric segueix al peu de la lletra i resumeix la definició de pecat original que exposa Hug Repelin d'Estrasburg en el seu conegut compendi de teologia, el qual depèn manifestament del Mestre de les Sentències; cf. *Magistri Petri Lombardi... Sententiae in IV libros distinctae*, I, (COLLEGIUM SANCTI BONAVENTURAE, «Spicilegium Bonaventurianum», IV), Grottaferrata 1971, 500, línies 4-6).

«Conceptio» habetur de «concupio», quod de «con-», quod est «simul», et «capio». Inde «conceptio» quasi «simul captio» et est secundum grammaticos quando unum capit aliud et e converso, ut cum semen viri in agendo nature capit semen mulieris et e contra, tunc dicitur conceptio facta, secundum omnes grammaticos. Unde «conceptio» quasi «concupio». Et est multiplex «conceptio». Quoad propositum vero, circa triplicem dumtaxat versatur intentio. Prima siquidem «conceptio» est seminalis et vulgaris. Secunda est animalis. Et iste possunt dici naturales sive communes. Tertia est spiritualis sive supernaturalis. Conceptio seminalis causatur ex coitu maris et femine, sicut dicitur de Iuda et Thamar: «Ad unum coitum concepit mulier». Secunda, «conceptio animalis» est in instanti, quando post dictam conceptionem, corpore effigiato, quadragesimo die si masculus et octogesimo si femina fuerit, anima per Deum creatur et creando infunditur ac infundendo creatur. Tunc enim corpus capit animam ipsam et ipsa anima ipsum corpus, et est animal homo. Tertia, «conceptio spiritualis sive supernaturalis» fit per gratiam, quando Deus per gratiam sanctificationis sive bap-

31 in mg quid conceptio et vnde dicatur 33 gramaticos 36 in mg nota triplicem conceptionem 38 in mg 1ª conceptio | II^a 39 in mg III^a 41 femine seq siue canc | in mg Gen. XXVIII° 42 in mg II^a 43 efigiato 43-44 XL° 44 LXXX° 47 III^a

32 IOANNES BALBUS DE IANUA, *Summa Catholicon*, Nuremberg, Antonius Kobe(u)rger 1486, sig. p II a, línia 11 41-42 Gen XXXVIII, 18 53-54 1Cor XV, 56

31-35 Eimeric presenta una noció neutra i genèrica, purament gramatical, del que és una concepció, per tal de poder aplicar-la a les distintes «concepcions» de què es parlava en la polèmica mariana.

36-51 Pel que fa a la distinció de les tres concepcions, remetem al que vam dir en l'edició de la *Brevis compilatio...*, notes a les línies 27-79, pp. 265-268. A la llum de la triple distinció de la idea de concepció, s'entén que Eimeric prengui com a punt de partida la definició de «conceptio» que troba en el *Catholicon*: és una definició que no exclou cap de les notes que acompanyen la concepció en sentit fisiològic, i que al mateix temps la depassa, podent així ésser aplicada a una realitat que ja no és de l'ordre de la naturalesa, sinó de la gràcia.

43-44 Les teories medievals, en dependència d'Aristòtil i de Galè, sobre l'«animació» o infusió de l'ànima a l'embrió humà, coincideixen a asseverar que no es produïa abans del quarantè dia de la concepció seminal en el cas del futur mascle, ni del norantè dia en el cas de la futura femella, que alguns autors avançaven entorn del dia seixantè i d'altres, com ací Eimeric, situen entorn del dia vuitantè. Sobre aquesta qüestió, cf. Amandus BREITUNG, *De conceptione Christi Domini inquisitio physiologico-theologica*, dins «Gregorianum», V (1924), 398-401.

50 tismalem [f. 2r] capit animam hominis et ipsa anima capit Deum,
adherendo sibi per caritatem. Et hec est conceptio propriissima et
nobilissima.

In prima, «conceptione seminali», nullum contrahitur peccatum, nisi forte occasionaliter, sicut dicitur quod «lex est virtus peccati». Ait enim ANSELMUS: «In semine hominis ante animam rati-
55 nalem non esse peccatum, sed immundum dici peccato et iniquitate propter futuram immunditiam, cum iam erit homo». Quapropter ista non debet ullatenus festivari. In secunda, «conceptione animal-
li», que alio modo dicitur «nativitas in utero», in eo videlicet ins-
tanti ipsius animalitatis sive animationis, contrahitur originale pec-
60 catum, etiam cum natura, que tota fuit corrupta in primo homine

---

52 *in mg* de I^a conceptione 54 anselmus | *in mg* I^a ad Cor. XV et Sent. III d. XL c. II | anselmus | De peccato originali et conceptu virginali c. VII et XV et Mag. PETRI LOMBARDI, *Sententiae in IV libros distinctae*, III, d. XL, c. 2 (COLLEGIUM SANCTI BONAVENTURAE, «Spicilegium Bonaventurianum», V. Grottaferrata 1981, II, 229) 56 *in mg* Thomas de aquino, Bertrandus de Rupe 57 *in mg* II^a conceptio 61 et seq semine *canc* | *in mg*

54-56 ANSELMUS CANTUARIENSIS, *De conceptu virginali et originali peccato*, c. XIV (ML 158, Paris 1863, 418)

---

60 «etiam cum natura»: la contracció del pecat original és inherent a la condició humana. No hi ha manera d'ésser home sense passar per aquesta tara: punt fort de la polèmica concepcionista. A diferència de la *Brevis compilatio...*, Eimeric comença la discussió terminològica no pas pel concepte de «conceptio», sinó pel de «pecat original», definit de forma negativa: carència de la justícia original en qui l'hauria de posseir (línia 22), carència que és el resultat d'un fet històric (línies 60-62). Eimeric és aquí fidel al concepte de pecat original que havien elaborat Sant Anselm, Alexandre d'Hales i Albert el Gran, els quals van intentar de reconduir les tendències dels augustinians medievals, que igualaven el pecat original amb la concupiscència o tendència innata cap al mal, i per això mateix posaven el constitutiú formal del pecat original en nivells més aviat fisiològics. Amb l'aplicació de la distinció aristotèlica de matèria i forma a l'elucidació del concepte de pecat original, Albert i Alexandre d'Hales van distingir acuradament entre el pecat original i la concupiscència. Aquesta n'era l'element material i determinable, mentre que l'element formal hauria consistit en la carència de la justícia deguda: «Originale peccatum est pronitas ad omne malum cum carentia debitae iustitiae...» (*Super II Sententiarum*, d. 30, a. 3, sol.). En fer consistir la justícia original en la rectitud natural de la voluntat, el pecat original quedava resituat en un nivell psicològic. Els avantatges de la teoria albertina eren grans: si el pecat original s'esborra per l'acció de la gràcia, la permanència de la concupiscència es deixa explicar millor com una simple relíquia. L'únic inconvenient que presenta és com lliga tot això amb la concepció aristotèlica de la matèria, que mai no pot existir sense la seva forma, qüestió que Albert obvia.

per peccatum et tota eius posteritate seminaliter sive per viri et femine concubitus derivata. In tertia, «conceptione que fit in gratia et per gratiam Dei» post dictam animationem et non ante, quia «non prius quod spirituale est» et iusti creati sunt verbo vite, sed antequam creentur gratie creatione creati sunt creatione nature, nulum peccatum contrahitur, immo contractum aboletur. Ista tertia conceptione fuerunt concepti ante incarnationem Verbi beata Virgo

---

de IIIª conceptione 64 in mg Iª ad Cor. XV e et Gregorius in hom. Jo[annis] XXº et IIº Sent. d. XX c. ultimo | GREGORII MAGNI, *Homiliarum in Evangelia, lib. II, Homilia XXII, 2* (ML 76, París 1857, 1175 B); Mag. PETRI LOMBARDI, *Sententie in IV libros distinctae*, lib. II, d. 20, c. 10 (COLLEGIUM SANCTI BONAVENTURAE, «Spicilegium Bonaventurianum», IV, Grottaferrata 1971, I, 432-433) 65 in mg Augustinus contra Maniceos libro c. Vº 66 ymo 68

---

64 1 Cor. XV, 46

Cf. Bruno KOROSAK, *Mariologia S. Alberti Magni eiusque coequalium*, Roma 1954, 372-373, amb la bibliografia que allí se cita. El *Sacculus*, doncs, en presentar la definició albertina de pecat original, prepara el camí per a l'explicació última de perquè el fet de formar part del llinatge humà implica la contracció del pecat original: és una exigència de la mateixa naturalesa. Ben entès: de la naturalesa històrica de l'home en la seva relació originària amb Déu, dada revelada que aclareix al teòleg allò que és la naturalesa humana, i que el filòsof no pot copsar amb la sola raó natural. Essent les coses així, si hi ha d'haver excepcions, han de constar també per revelació. Ara bé, l'Esclitura només eximeix Crist del pecat. Per tant, etc.

63 «post dictam animationem et non ante»: Eimeric rebut la teoria dels qui proposaven que la «carn de Maria» fos santificada abans de l'animació, opinió que fou expressada primerament, segons que sembla, per Pascasi Radbert, *De partu virginis*, lib. I (ML 120, París 1852, 1371-1372). Segons aquesta teoria, Maria hauria estat concebuda com tothom, però només hauria contret el pecat original virtualment en la seva «carn»; en el moment de l'animació, l'Esperit Sant hauria previngut l'ànima de la futura Mare de Déu i hauria santificat preventivament la seva ànima i la seva carn, impedingut que l'ànima fos infectada per la culpa del pecat original. Aquesta opinió fou recollida i rebutjada per Albert el Gran, *Super III Sent.*, d. e, art. 4: «Hoc enim quidam presumpserunt dicere, scilicet, quod contraxit quidem originale in causa et materia corporis, sed quia Spiritus Sanctus et anima simul venerunt ad corpus, et Spiritus Sanctus omnibus mobilibus mobilior est, ideo praevinit animam in introitu corporis et emundavit, ut animam originali reatu inficere non posset...»; cf. KOROSAK, *op. cit.*, 377.

65 Contraposant la creació natural i la creació en l'àmbit de la gràcia, Eimeric no fa res més que caucionar l'argument que havien avançat sant Bernat i Abelard contra la Puríssima Concepció de Maria en la fase de la concepció seminal: «Non valuit ante sancta esse quam esse; siquidem non erat antequam conciperetur», BERNARDUS, *Epistola 174* (LECLERCQ, «Sancti Bernardi Opera», VII, Roma 1974, 391); «Quod non est, peccatum habere non potest» (ABELARDUS, *Tractatus de conceptione Beatae et gloriosae Virginis Mariae*, citat per A. NOYON, *Notes bibliographiques sur l'histoire de la théologie de l'Immaculée Conception*, dins «Bulletin de Littérature Ecclésiastique», III (1911), 291, nota 2.

70 Maria, Ioannes baptista, Ieremias, Iacob et multi alii. Unde, post
ipsam animalitatem in uteris matrum sic concepti per Deum et
sanctificati ac purgati a peccato originali quoad maculam persona-
lem, non tamen liberati a reatu, quo tota natura humana obnoxia
tenebatur, ut scilicet intrarent paradysum per hostiam Christi, non
75 potuerunt peccare mortaliter, licet omnes dicantur peccasse veniali-
ter, excepta beata Virgine, que nunquam peccavit actualiter ullo
modo.

De tempore autem sanctificationis huiusmodi, dicitur de Ioan-
ne quod sexto mense, in visitatione Virginis, cum «infans in utero
exultavit». De aliis nescitur. De Virgine [f. 2v] creditur communi-
ter quod die secunde conceptionis, statim seu satis cito post eius
80 animationem. Et ista fuit verissima et excellens conceptio spiritualis
beate Virginis pre aliis omnibus ceterorum, quam secute sunt due
alie sanctificationes in ea excellentissime, in Filii conceptione et co-

---

babtista 69 in mg Thomas in IIIª parte sue summe sub rubrica de sanctificatione beate uirginis q. XXVII articulo 1º in solutione IIIª argumenti (*canc* articuli); THOMAS DE AQUINO, *Summa theologiae*, III, q. 27, a. 1, in solutione ad 3 (BAC, 83, Madrid 1964, 204 b)

76 in mg de tempore sanctificationis Ioannis luce 1º 77 VIº 78 in mg de tempore aliorum 79 in mg de sanctificatione (*corr* -ciones *canc*) virginis 81 sequete 84 Jhesu xª

77-78 Lc I, 44

---

66 «...immo contractum aboletur...»: és a dir, en la fase de la concepció natural, el pecat necessariament és contret, i per això en la fase de la concepció espiritual pot ésser esborrat. La precisió és un intent de tancar qualsevol finestra a tota operació preventiva.

72 «...per hostiam Christi...»: tant el *Sacellus...* com la *Brevis compilatio...*, línies 74-77, insisteixen en la idea que tota santificació possible és un acte inseparable de l'economia salvífica ordinària. Per a la relació d'aquesta doctrina amb sant Tomàs d'Aquino, cf. més avall el text de les línies 451-455.

74 «...excepta beata Virgine...»: la qüestió de la impecabilitat de Maria és clara per a Eimeric, però no perjudica res sobre el destí de la concupiscència en la seva persona, tal com veurem tot seguit.

80-84 Per a Eimeric, la santificació de Maria s'acompleix en tres etapes. La primera, «satis cito post eius animationem», la santifica alliberant-la del pecat original en tant que culpa personal, però no com a culpa de la natura. La segona santificació s'esdevé en el moment de la concepció del Verb. La tercera s'esdevé «ad oblatam hostiam Iesu Christi». Aquí no diu Eimeric quina cosa s'esdevingué en la segona santificació de Maria, però en canvi afirma que un cop acomplerta històricament la redempció, és a dir, després de la passió i mort de Crist, Maria fou alliberada de la pena natural del pecat original. Aquesta teoria de la gradació en la santificació de Maria té una llarga història

habitatione in ipsa, remanente dicte nature reatu usque ad oblatam hostiam Iesu Christi.

«Redemptio» a «redimere». Est enim redemptio uno modo, secundum suam etymologiam, «reatus demptio». Alio modo est idem quod «retro» vel iterum «emere et recuperare... Unde Christus Iesus proprie redemptor humani generis, quia... illud amiserat in transgressione precepti», et recte dicitur proprie redemptor. In omni enim vera et propria redemptione concurrunt emptor, venditor sive liberans et res empta, vendita, seu que liberatur ab obligatione vel obnoxia servitutis, et pretium. Hic ista omnia concurrunt. Emptor, mediator et intercessor fuit Christus, in eo quod est pure venditor seu liberans Trinitas sancta, unus Deus. Res empta et liberata a diabolo et peccato, genus humanum, quod captivus et servus sub chirographo tenebatur. Pretium, totus sanguis pretiosissimus Iesu Christi, quem roseum degustando cuncti vivimus Deo nostro.

Patet igitur evidenter quod nulla alia redemptio generis huma-

85 in mg de redemptione quid sit 86 etimologiam | in mg hugo et Catholicon 88 Jhesus 90 in mg Que concurrunt in vera redemptione 93 in mg II^a Petri II° a. eum qui emit eos deum negant | 2Pr II, 1 95 qui 96 cirografo
98 in mg augustinus de trinitate ad Aurelium libro XIII° et Sent. I^o d XLIII et III d. XX c. I | SANCTI AUGUSTINI, *De Trinitate libri XV, XIII*, c. 10 (MOUNTAIN, *GLORIE, «Corpus Christianorum. Series Latina»*, L, Turnholt, Brepols 1968, 399-400); PETRUS LOMBARDI, *Sententiae in quatuor libros distinctae*, I, d. 44, c. 3 (*loc. cit.*, I, 305-306); *Ibidem*, III, d. 20, c. 1 (*loc. cit.*, II, 125) 100 esse seq potuit *canc* 101 in mg augustinus de natura et gratia |

87-89 IOANNES BALBUS DE IANUA, *Ibidem*, sign. ss IVc, línia 62

en la teologia medieval, que resumeix KOROSAK, *op. cit.*, 384-395, al qual remetem. Atès que Eimeric afirma més avall, línia 139, que Maria mai no va pecar i diu aquí que en la tercera santificació fou alliberada de les conseqüències del pecat original en tant que deute de natura, cal suposar que faria consistir la segona santificació en l'extinció personal de la concupiscència, com sostenien alguns teòlegs medievals, encara que no tots, ni de bon tros. Allargant la santificació de Maria fins al moment de la Passió de Crist, Eimeric la integrava encara més estretament en l'economia salvífica ordinària, sense negar cap de les seves prerrogatives ni la plenitud personal de gràcia a partir, almenys, de l'Anunciació

88 «...quia...»: el text del *Catholicon* segueix: «...cum prius suum fuisset...», possible omissió del nostre manuscrit.

93-94 «...in eo quod est pure venditor...»: segurament falta un fragment de text entre «pure», encara referit a Crist, i «vnditor», que ja fa referència a la Trinitat.

98-112 Aquí queda determinat per què Eimeric ha recorregut al *Catholicon* per a

ni neque convenientior alius modus humane sanande miserie fuit,
 100 nec esse oportuit quam predictus. Ac quod «sustentare», «preveni-
 re», «precavere», «preservare» vel aliud simile nihil penitus attinet
 ad «redimere». Unica enim fuit redemptio propria et generalis om-
 nium hominum priorum, presentium [f. 3r] et etiam futurorum,
 105 pro omnibus sufficiens, sed efficiens pro electis: «Christus enim per
 proprium sanguinem introivit semel in sancta, eterna redemptione
 inventa». Veram revera fecit de humano genere magno pretio em-
 ptionem. Hec quidem vera et universalis redemptio in cruce et non
 alibi facta fuit. Ibi pependit nobile illud pretium recti ponderis in
 statera. Ibi eterno Patri Ade debitum est solutum. Ibi chirogra-
 110 phum Christi cruore roseo est detersum: «Nihil quippe nasci profuit
 Christum, nisi redimi profuisset». Et sic satis patet virtus huius vo-
 cis «redemptio» per predicta.

AUGUSTINUS, *De natura et gratia*, c. 41, n. 48 (ML 44, París 1861, 270) 104 sufficiens |
 efficiens | pro seq omnibus *canc* | in mg I^a Petri I^o d et III° f. | 1Pt I, 24; III, 18
 105 in mg apostolus ad hebreos IX° c. | Hebr VII, 15 106 in mg II^a Petri II° a. |
 2 Petr II, 20 108 in mg in préphatione de cruce: *Corpus Praefationum. Textus (A-P)*
 (MOELLER, «Corpus Christianorum. Series latina», CLXI A, Turnholt, Brepols 1980, 145, núm.
 522) 109 debitum seq soluit *canc* 109-110 cirografum | in mg in ymno dominice
 in passione domini 110 nichil | in mg in benedictione cerei paschalis 110-111 *Corpus*
Praefationum (cit. in nota ad lin. 108 huius apparatus, 145, núm. 522)

104-106 Hebr IX, 15

la seva definició de «redempció», com havia fet abans per a la de «concepció». Es tracta de tancar la porta a cap altre mode de redempció que no sigui la redempció històrica estricta, és a dir, la passió i mort de Crist. En aquestes línies hi ha el rebuig frontal dels sis modes possibles de redempció que havia enumerat i exposat el franciscà galleg fra Pere Tomàs, professor a Sant Francesc de Barcelona (ca. 1280-?): 1) redempció del pecat moral comès; 2) del venial comès; 3) de l'original contret; 4) preservació del pecat mortal; 5) preservació del pecat venial; 6) preservació de contretreure el pecat original; cf. Petrus THOMAE, *De conceptione beatae Mariae Virginis*, II, pars 3, c. 2, editat per Pedro de ALVA Y ASTORGA, *Monumenta antiqua seraphica pro Immaculata Conceptione Virginis Mariae*, Lovaina 1665, 234. Aquests modes plurals de la redempció feren represos més tard per Juan de SEGOVIA, *Septem allegationes et totidem avisatione pro informatione Patrum Concilii Basiliensis, praesidente tunc indice fidei D. D. Cardinali Arelatensi anno Domini 1436, circa sacratissimae Virginis Mariae immaculatam conceptionem eiusque praeservationem a peccato originali a primo suae animationis instanti*, editat pel mateix ALVA, Brussel·les 1664, 437 b-439 b. Els tres primers modes eren considerats els camins ordinaris de la redempció; els altres tres eren postulats per al cas especial de Maria com a conseqüència de la puixança de la redempció de Crist i inclouen necessàriament la idea de «preservació», que Eimeric s'esforça a expulsar del camp semàntic del mot «redempció».

«Preservare» verbum est compositum a «pre» et «servare». «Pre», secundum MAGISTRUM MATHEUM VINDOCINENSEM in *Equi-vocis* suis, significat in compositione quinque modis. Uno modo superioritatem, ut «presideo». Alio modo anterioritatem, ut «preputium». Tertio modo locum, ut «presens». Quarto modo tempus, ut «precursor». Quinto modo augmentum sive valde, ut «precise». Et addit *Catholicon* sextum modum, scilicet eternitatem, ut «predestino». Habet igitur significare li «pre» in hoc verbo «preservare» aliquo dictorum sex modorum. Sed est primitus advertendum quod ista vox «preservare» est propria medicorum, sumpta ab eis, et vix unquam aliter reperitur: non in tota *Biblia*, non in libris grammaticorum, logicorum vel aliorum philosophorum, in iure valde raro. Est igitur proprie actus medici preservare et omnes actus medici habent exerceri circa morbos et vulnera, non enim «est opus sanis medicus, sed male habentibus». Habent siquidem medici regimen preservativum sive repressivum malitie, [f. 3v] egritudinis vel languoris sive doloris aut humoris precellentis in corpore animalis, et datur egroto ne dolor aut humor ultra vel fortius augeatur. Competit etiam hoc regimen convalescentibus, ne morbi reviviscantia recidivent.

113 in mg de preseruare 114 in mg Vindocinensis 115 V^o 117 III° | IV° 118 precursor | V^o 119 VI^m 121 VI° 124 gramaticorum 125 in mg Ysidorum ethimologiarum III° | ISIDORUS HISPALENSIS, *Etymologiarum lib. IV*, c. 1, 2 (ML 82, Paris, 183) 126 in mg Mathei IX° Marci II° Luce V^o 129 langoris

114-115 No s'ha pogut identificar aquesta font en els volums fins ara apareguts de les *Opera* de Mateu de Vendôme (MUNARI, Roma, Edizioni di Storia e Letteratura, I-III, 1977, 1982, 1988) 119-120 IOANNES BALBUS DE IANUA, *Ibidem*, sign. qqc, línies 22-23 126-127 Mt IX, 12; Mc II, 17; Lc V, 31

113-130 Fidel al seu mètode, Eimeric exposa el sentit de la preposició «prae-» sense moure's del camp de la gramàtica, i no sense una certa ironia. Afirmant després que el mot «praeservare» no pertany ni al llenguatge bíblic ni al de les «sermocinales scientiae», gramàtica i lògica, ni al filosòfic, amb prou feines al jurídic, intenta de ridiculitzar emfàticament el seu ús en la teologia. I exposant l'ús que certament té en la medicina, fressa el camí per a una acceptació del mot «preservar», unívocament entès en relació amb la contracció de falta o pecat, exclouent, una vegada més, la possibilitat d'una prevenció.

133-143 Tant en aquestes línies com més avall, línies 596-604, Eimeric rebat que es pugui ni tan solament parlar amb propietat de preservació com a forma possible de redempció, si no és en relació amb el pecat o els seus efectes, i reconduïx la preservació propuganada pels puríssims a la pura santificació que tradicionalment s'havia reconegut en d'altres casos, no sense excloure amb tota intencionalitat la preservació «ab aeterno».

Consequens quippe videtur quod «preservatio» dolorem, apostema, morbum vel aliquam actu egritudinem presupponat in corpore animali, ac quod, quia peccatum originale est apostema incurabile, per naturam nullus sine gratia sanctificante effugere valet sequelas illius, sed ab eis servatur et custoditur ipsa divina gratia mediante, sicut beatus Ioannes baptista, Ieremias et quidam alii, qui nequaquam mortaliter, sed solum venialiter peccaverunt. Beata autem Virgo, que nullum actuale commisit, fuit ab ipso et eius omnibus sequelis verissime preservata, id est, pre aliis, super alios, ante alios, id est, citius quam alii tempore valde, et excellentius ceteris custodita, servata, in custodia posita et prosperata per ipsum dominum Iesum Christum, quem concepit et genuit sine viro ac peperit semper virgo. Modi autem loci et eternitatis predicti locum sibi non vindicant in hac parte.

Premissis itaque vocibus et earum expositionibus declaratis, ad rem breviter transeat, que fieri inde solent questionibus et rationibus brevitatis gratia pretermisissis, et ad questionem respondere quod virgo Maria Dei genitrix in prima «conceptione» seminali originale peccatum sive originalem [f. 4r] iniustitiam non contraxit nisi, ut predixi, occasionaliter vel forsitan causative, ut videtur pro-

---

136 gratia seq sanctificationis *canc* 138 Johannes baptista 139 comisit | *in mg*
 Quod beata virgo fuit preseruata ab originali 144 Jhesum 146 vindicant | *in mg* ad
 propositum hic intentum

149 *in mg* ad questionem respondere 151 *in mg* gracia uide I^a conceptione folio I^o.
 hugo et alexander de halis libro de veritate theologie libro III° 153 Ancelmum 154 III^a

---

147-165 Comparant aquesta primera part introductòria del *Sacculus...* amb la mateixa de la *Brevis compilatio...*, línies 1-115, constatem: a) que Eimeric recull pràcticament tots els temes de la *Brevis compilatio...*; b) que hi afegeix una anàlisi filològica ben organitzada sobre el sentit de les paraules-clau de la polèmica; c) que no es dispersa citant autoritats barrejades i no molt ajustadament cenyides al tema. També constatem que, havent definit com ha fet les paraules-clau de la polèmica, aquesta ja està pràcticament acabada. La llista d'autoritats que seguirà no serà res més que una «comprovació de múltiples testimonis». La «intelligentia una» (línia 11) que proposa Eimeric al començament del *Sacculus...* ha quedat tot d'una establerta, això sí, sense que ni tan solament s'hagi iniciat cap mena de diàleg amb la part contrària. La rigidesa d'Eimeric i el seu mateix intent de simplificar i organitzar encara millor una obra de combat com la *Brevis compilatio...* il·lustren el caràcter instrumental i fonamentalment polèmic dels dos escrits, que despleguen la doctrina des d'un horitzó mental tancat.

batum superius per ANSELMUM. «Sola etenim anima» rationalis «est susceptibilis virtutis et vitii». In tertia, scilicet «spirituali conceptione» et supernaturali, nihil peccati contraxit, immo per gratiam sanctificationis fuit a peccato originali seu culpa purgata et totaliter preservata. Et hoc tamquam catholicum perseverat. Secunda autem, videlicet «animalis conceptio», que alio modo «nativitas prima» sive nativitas in utero nominatur, quia per concubitum maris et femine, Ioachim scilicet et Anne, parentum ipsius beate Marie virginis matris Christi, prima et seminalis eius conceptio, sicut ceterorum omnium naturaliter genitorum, ortum accepit, cum peccati originalis contractione fuisse communiter confiteretur et multiplici testimonio comprobatur. De quibus, prolixitate fugata, pauca de innumeris supponuntur.

Primo, sanctus MOYSES, Dei tabellio et propheta Dei, in Adam primum hominem prolatam sententiam ita scripsit: «In quocumque enim die ex eo comederis, morte morieris». Hanc divinam sententiam ipse Adam suscepit in se, pro se et pro tota posteritate ab ipso seminarie derivata et deinceps derivanda, nullo dempto, nullo excluso. Mortui igitur Deo nati sunt omnes, nascuntur et nascentur, prima nativitate in anima filii ire et obligati ad mortem corporalem. Unde AUGUSTINUS: «Ideo secunda nativitas instituta, [f, 4v] quia nativitas est prima damnata».

Et fuit hec sententia confirmata per PROPHETAM dicentem: «Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum», id est Christum.

156 in mg de III^a conceptione 157 catholicum seq preser *canc* 158 modo seq nativitas *canc* 160 femine seq Joh *canc* 164 in mg auctoritates pro affirmativa 166 in mg Moyses gen. II° 173 in mg libro VI° contra Julianum 174 dampnata 176 in mg propheta psalmo XIII° et apostolus ad Romanos III°

153-154 Hugo REPELIN DE ARGENTINA, *Compendium sacre theologie*, III, c. VIII, *Ibidem.*, sign. i iiiv, línia 22

167-168 Gen II, 17 173-174 AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, VI, c. XIX, n. 59 (ML 44, París 1861, 858)

176-177 Ps XIII, 3; Rom III, 10

162-202 La llista d'autoritats escripturístiques que presenta Eimeric és clàssica en la matèria i coincideix gairebé al peu de la lletra amb la que presentarà Joan de Montenegro al Concili de Basilea. Cf. Hyacinthus AMERI, *Doctrina theologorum de Immaculata B. V. Conceptione tempore Concilii Basileensis*, Roma 1954, 109-111. La llista del *Saccellus...* és una mica més completa que la de la *Brevis compilatio...*

SALOMON: «Unum virum de mille reperi, mulierem ex omnibus non inveni».

180 ISAIAS: «Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit et Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum».

IOANNES EVANGELISTA: «Erat», scilicet Christus, «lux vera que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum». *Glossa:*
185 «Non quod omnes fuerunt illuminati, sed quod nullus illuminatur sine eo: omnes erant ceci tenebris originalis peccati, aliter non indigerent illuminari».

APOSTOLUS, *Ad Romanos*: «Causati enim sumus iudeos et grecos omnes sub peccato esse, sicut scriptum est: 'Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque
190 ad unum...'. Non enim est distinctio. Omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei».

Item, idem: «Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit et per peccatum mors. Et ita in omnes homines [mors] pertransiit, in quo omnes peccaverunt».
195

Item: «Caritas enim Christi urget nos. Estimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: et pro omnibus mortuus est Christus».

Ecce auctoritates *Sacre Scripture* dictam sententiam affirman-

-
- 178 *in mg* Ecclesiastes VII° Salomon
180 Ysayas | *in mg* LIII° Ysayas
183 Johannes Euangelista | *in mg* in euangelio I^o c. 184 *in mg* glossa
188 et seq gg *canc* | *in mg* III° c. apostolus 190 *in mg* ad Romanos III°
193 *in mg* ad Romanos V^o 195 *in mg* II° ad Cor. V^o | 2 Cor V, 14-15

-
- 178-179 Ecclē VII, 29
180-182 Is LIII, 6
183-184 Io I, 9
188-192 Rom III, 9-10. 12. 22-23 193-195 Rom V, 12
196-198 2Cor V, 14-15

184-187 No és la glossa ordinària, ni la de Nicolau de Lira, ni tampoc la d'Hug de Saint-Cher.

tes, nullum nullamque excipientes vel inde privilegiantes, nisi solum dominum Iesum Christum, qui non ex virili semine, sed mystico spiramine est conceptus. 200

Hanc etiam sententiam tota sancta Ecclesia cantat, predicat [f. 5^r] atque docet in symbolis, prefationibus, hymnis, canticis et collectis, decretis, decretalibus, glossulis et statutis, dicendo Christum nunc redemptorem, nunc salvatorem omnium hominum, generis 205
humani, mundi, seculi et similia, omnesque homines peccatores in Adam et corruptos, servos diaboli et peccati, in tenebris ambulantes, filios ire, sed inde redemptos. Et similia plura, sine cuiusquam exceptione. 210

Nunc autem videamus quid sancti Patres et doctores per Ecclesiam approbati super predictis sentiant seu scripserint sentiendum. Et primo, quatuor sancti doctores, quorum «perlucida et salubria documenta Ecclesiam illustrarunt, decorarunt virtutibus et moribus informarunt. Per ipsos siquidem quasi luminosas ardentesque lucernas super candelabrum in domo Domini positas, errorum tenebris profugatis, totius corpus Ecclesie tamquam sidus irradiat matutinum. Et quorum etiam secunda facundia celestis irrigui gratia influente *Scripturarum* enigmata reserat, solvit nodos, obscura dilucidat dubiaque declarat», et cetera. Et PETRUS apostolus: «Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines». De istis igitur quatuor primo, postea de aliis aliquibus sanctis et de ceteris magistris in theologia ac canonistis et aliis fidelibus in sancta Ecclesia approbatis, ponendo de eorum auctoritatibus, tamen paucis, illos solos articulos beatam Virginem sub dicto peccato originali ponentes, vel per dictionem exclusivam «solus» et similes, vel ipsam etiam nominando, prout ipsa Virgo voluerit ministrare. 215
220
225

203 etiam seq Nunc autem videamus quid sancti patres et doctores per ecclesia *canc* | in *mg* Ecclesia sancta 204 symbolis | prephacionibus | ymnis 205 glosulis 208 dyaboli | filii

211 in *mg* Quid sancti patres inde senserint 213 III^{or} | in *mg* Extrav. de reliquiis et veneratione sanctorum Gloriosus Deus in VI° 213-220 *Sextus Decretalium*, III, d. XXII, c. un. (FRIEDBERG II, 1059-1060) 215 in *mg* de III^{or} precipuis sanctis doctoribus 218 in *mg* notabile testimonium ecclesie pro istis III^{or} 220 in *mg* II^a Petri I^o g 221 loqui seq sancti *canc* | [Dei] om | III^{or}

GREGORIUS in *Moralibus Iob*: «Beatus Iob incarnationem redemptoris intuitus, [solum] vidit in mundo hominem [f. 5v] de immundo semine non esse conceptum», etc... «Solutus ergo in carne sua mundus existit, qui delectatione carnis tangi non potuit, quia nec per carnalem huc delectationem venit».

AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, libro I^o et II°, fundans dictam APOSTOLI sententiam, scilicet «per unum hominem peccatum intravit in mundum», etc., multum mirabiliter et prolixè inter cetera dicit ibi: «Sancti ac beati et in divinarum colloquiorum pertractatione clarissimi sacerdotes Ireneus, Ciprianus, Retitius, Olympius, Hilarius, Gregorius, Innocentius, Ambrosius, Ioannes Chrysostomus, Basilius, quibus addo presbyterum velis nolis Hieronymum, ut eos omittam qui iam dormierunt, adversus vos proferunt de omnium hominum peccati originalis obnoxia successione sententiam unde nemo eruitur, nisi quem sine lege carnis repugnante legi mentis Virgo concepit».

Et subdens, ultra istos addit Ioannem, episcopum Constantinopolitanum, et alios quatuordecim sanctos episcopos, quos ibi nominat. Postea subdit sic: «Plures invenimus... Habes, Iuliane, non so-

228 Iob seq sancti *canc* | in mg XI° gregorius super c. Iob XIII° 229 [solum] om
231 sua seq in carne sua *canc*

233 in mg Augustinus I^o et II° contra Julianum 237 Ireneus | Restius Olimpius
238 Ilarius | Johannes 239 velis seq Jero *canc* | Jeronimum 240 omittant |
iam *ms* non

244 Johannem | in mg I^o contra Julianum 245 XIII 250 hominis seq m *canc*

228-232 GREGORIUS MAGNUS, *Moralium in Iob*, XI, c. 52 (ADRIAEN, «Corpus Christianorum. Series Latina», CXLIII A, Turnholt, Brepols 1979, 627, línies 6-8, 11-13)

234-235 Rom V, 12 236-243 AUGUSTINUS *Contra Iulianum*, II, c. X, n. 33 (ML 44, París 1861, 697)

244-246 AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, I, c. V, n. 19 (ML 44, París 1861, 652)

233 *ss.* Pel que fa a la utilització dels textos del *Contra Iulianum*... augustinià, cf. les notes de la nostra edició de la *Brevis compilatio*..., 273-274. Cal remarcar que en el *Sacculus*... Eimeric introdueix algun text d'Agustí que no figura en la *Brevis compilatio*... i prescindeix d'algun que hi figura.

lum Occidentis, sed Orientis episcopos, qui omnes uno eodemque modo credunt per unum hominem peccatum intrasse in mundum et per peccatum mortem, et ita in omnes homines pertransisse in quo omnes peccaverunt', ut peccato hominis primi omnes credantur obnoxii nasci... Quod credunt credo, quod tenent teneo, quod docent doceo, quod predicant predico»... «Hoc enim qui negat, christiane fidei nititur subvertere fundamenta». 250

Item, ibidem infra: [f. 6r] «Una [est] omnium catholica fides, per unum hominem peccatum in mundum intrasse, in quo omnes peccaverunt. Hoc enim omnes uno ore credunt, uno ore confitentur et vestras novitias presumptiones catholica antiquitate subvertunt». 255

Item, idem, in tertio: «Ego autem secundum sanam fidem ex eadem concupiscentie voluptate conceptum Isaac dico, ex qua omnes ceteri, uno solo excepto ab hoc malo, per quem liberamur a malo, domino Iesu Christo». 260

Item, idem, in quinto: «Quid est quod laboras magnis argumentationibus pervenire ad impietatis obruptum, ut 'Christi caro, quia de Maria natus est, cuius Virginis caro sicut ceterorum omnium ex Adam fuerat propagata, nihil distet a carne peccati, et sine ulla distinctione APOSTOLUS dixisse credatur eum fuisse missum in similitudinem carnis peccati?'» etc. Paululum infra sequitur: «Sine dubio caro Christi non est caro peccati sed similitudinis carnis peccati. Quid intelligamus, nisi ea excepta omnem humanam carnem reliquam carnem esse peccati? Et hinc apparet illam concupiscentiam, per quam Christus concipi noluit, fecisse in genere humano 265 270

---

254 [est] om | in mg libro I^o
 259 in mg libro III° contra Julianum | III° 260 conceptum ms concretum / Ysaach
 262 Jhesu
 263 V^o in mg libro V^o contra Julianum 264 abruptum 266 nichil 269 in mg
 eodem libro V^o 271 aparet 273-274 quamvis... corpus om

246-252 AUGUSTINUS, *Ibidem*, n. 20, col. 654
 252-253 AUGUSTINUS, *Ibidem*, c. II, n. 4, col. 643
 254-258 AUGUSTINUS, *Ibidem*, c. III, n. 8, col. 645
 259-262 AUGUSTINUS, *Ibidem*, III, c. XVIII, n. 34, col. 720
 263-279 AUGUSTINUS, *Ibidem*, V, c. XV, n. 52, col. 813

- propaginem mali, quia Marie corpus quamvis inde venerit, tamen eam non intraiecit in corpus quod non inde concepit. Ceterum corpus Christi inde dictum est esse in similitudinem carnis peccati, quia omnis hominum alia caro peccati est. Quisquis hoc negat et carnem Christi ita comparat carni nascentium hominum ceterorum, ut asserat utramque equalis proprietatis, detestandus hereticus invenitur».
- 275
- 280 Item, idem, in sexto: «Omnes nos vulneratos esse peccato protoplasti Vas electionis probat, cum dicit: 'Non est distinctio: omnes peccaverunt et egent gloria Dei'. Dicendo «omnes» nullum excipit». «Vos autem, dum non «omnes», sed «multos», sive per Adam condemnatos esse, sive [f. 6v] per Christum redemptos vultis intelligi, horrenda perversitate christiane religionis estis infesti». «Resistitis fundatissime fidei, ubi ait: 'Per unum hominem peccatum in mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines [mors] pertransiit, in quo omnes peccaverunt'» etc. «Unus enim pro omnibus mortuus est, nec aliqui potuerunt vivere, pro quibus non est mortuus. Hec negans, his repugnans, ista convellere moliens catholice fidei munimenta ipsosque nervos dirumpere christiane religionis vereque pietatis nititur». Et ultra: «Omnes oportet intelligi. Numquid hec falsa sunt? Quis hoc dixerit, nisi divinatorum eloquiorum apertissimus inimicus?»
- 285
- 290
- 295 Item, idem, *De baptismo parvulorum*: «Non est in filiis homi-

---

280 VI° | *in mg* in VI° libro contra Julianum et etiam de .II^a. blasfemia contra pelagianos
 281 prothoplausti 285 infecti | *in mg* libro VI° contra Julianum 286 resistis *al*
man add int lin -ti- | Per *int lin* 288 [mors] *om* 289 *in mg* nota 291 munimenta
al man corr inuimenta 292 *in mg* libro VI° contra Julianum
 296 *in mg* de baptismo parvulorum

280-283 AUGUSTINUS, *Hypomnesticon contra Pelagianos et Coelestinianos, vulgo Libri Hypognosticon*, II, c. IV (ML 45, Paris 1861, 1620) 283-285 AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, VI, c. XXIV, n. 81 (ML 44, Paris 1861, 872) 286-288 AUGUSTINUS, *Ibidem*, VI, c. XXIV, n. 75, col. 868 288-292 AUGUSTINUS, *Ibidem*, VI, c. XXVI, n. 83, col. 874 292-294 AUGUSTINUS, *Ibidem*, c. XXIV, n. 80, col. 871 et c. XXV, n. 82, col. 873

295-297 AUGUSTINUS, *De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum*, II, c. XX, n. 34 (ML 44, Paris 1861, 171)

---

num quisquam sine peccato, nec fuit, excepto uno mediatore, in quo nobis iustificatio et propitiatio posita est».

Item, idem, *De verbis Apostoli*: 'Christus peccatum non habet...', etc.: «Quantum ad peccatum pertinet, dico: 'Solus ergo ille sine peccato'». Et infra: «Paululum attendite, cum ceperim urgere verbis APOSTOLI dicentis: 'Per unum hominem peccatum intravit in mundum et per peccatum mors, et ita in omnes homines [mors] pertransiit, in quo omnes peccaverunt'. Que verba nescio quis non intelligat, in quibus verbis nescio utrum quisquam expositorem requirit». Et infra: «Proinde nemo vos fallat, *Scriptura* evidens est, auctoritas fundatissima est, fides catholicissima est: omnis generatus damnatus, nemo liberatus, nisi regeneratus».

Item, idem, *Contra Maximinum*: «Nec enim Deus [habitat] in homine, quem non antea Spiritus Sanctus iustificaverit atque purgaverit.» Denique et ad Mariam illam beatam virginem dicebatur: 'Spiritus Sanctus superveniet in te', utique ad iustificandum et ad purgandum, etc.

Item, idem, *De fide ad Petrum*: «Firmissime [f. 7r] tene et nullatenus dubites omnem hominem qui per concubitum viri et mulieris concipitur, cum originali peccato nasci», etc.

Ipse beatus AUGUSTINUS, *Super psalmo XXXIV, Judica, Domine*, versu 'Ego autem cum mihi molesti essent', etc.: «Sic ergo pec-

---

298 in mg sub Rubrica de bapismo paruulorum contra pelagianos 300 ceperint 307 dampnatus 300 [mors] om

308 in mg libro I^o cap. XXII. a et libro II° ca. XVII° d. | AUGUSTINUS, *Contra Maximinum arianorum episcopum*, II, c. 17, núm. 2 (ML 42, París 1861, 784) | [habitat] om 309 iustificauerit *edd ms* sanctificauerit 311 iustificandum *edd ms* sanctificandum 311 ad *edd om*

313 in mg de fide ad petrum. et de .con. d. III^a.

316 XXIII° | in mg super psalmo 30° versu. ego. 317 ego... essent *subducitur linea*

299-300 AUGUSTINUS, *De bapismo paruulorum contra Pelagianos seu Sermo CCXCIV*, c. X, n. 11 (ML 38, París 1861, 1341) 300-304 AUGUSTINUS, *Ibidem*, c. XIV, n. 15, col. 1344 305-307 AUGUSTINUS, *Ibidem*, c. XVI, n. 16, col. 1345

308-310 AUGUSTINUS, *Contra Maximinum arianorum episcopum*, I, c. XI (ML 42, París 1861, 752)

313-315 FULGENTIUS RUSPENSIS, *De fide ad Petrum*, c. XXVI, reg. XXIII (ML 40, París 1861, 774)

---

catum Domini quod factum est de peccato, quia inde carnem assumpsit de massa ipsa que mortem meruerat ex peccato. Etenim,
 320 ut celerius dicam, Maria ex Adam..., Adam mortuus est propter peccatum, et caro Domini ex Maria mortua propter delenda peccata».

Multa alia similia dicit Augustinus, que longam paginam occuparent.

325 AMBROSIUS: «Nemo sine peccato, nisi unus Deus. Servatum est igitur ut ex viro et muliere, id est, per illam corporum commixtionem nemo videatur expers esse delicti. Qui autem expers est delicti, expers est huius conceptionis».

Item, idem, in *Glossa*: «Superveniens Spiritus Sanctus in Virginem et mentem illius a sorde vitiorum castigavit, ut celesti digna esset partu, et 'virtus Altissimi obumbrabit tibi', contra omnia inconvenientia vitiorum».

Item, idem, loquens de Christo ait: «Sed quia sine peccato erat solus, omnis autem homo in peccato, in specie hominis videbatur».

---

318 *in mg* peccatum domini, id est, hostia pro peccato; quod factum est de peccato, id est, que facta est de carne peccati iuxta illud apostoli I^o ad Cor. V^o eum qui peccatum non novit pro nobis peccatum fecit | 2 Cor V, 21; cf. NICHOLAI DE LIRA, *Biblia cum postillis...*, II, Venetia, Franz Renner 1482-1483, sign. 56/1^v.

323-324 occuparent

325 *in mg* Ambrosius 326-327 comixtionem | *in mg* narratur per Augustinum libro II° de nuptiis et concupiscentia allegans hunc Ambrosium

333 X^o | *in mg* in epistola ad Sabinum episcopum

317-322 AUGUSTINUS, *Enarratio in Psalmum XXXIV. Sermo II*, 3 (DEKKERS, FRAIPONT, «Corpus Christianorum. Series latina», XXXVIII, Turnholt, Brepols 1966, 314, líneas 27-32)

325-328 AMBROSIUS, *Fragmenta in Esaiam I* (ADRIAEN, «Corpus Christianorum. Series Latina», XIV, Turnholt, Brepols 1957, 405, líneas 9-13). Mots citats per AUGUSTINUS, *De nuptiis et concupiscentia*, I, c. XXXV, n. 40 i II, c. V, n. 15 (ML 44, París, 1861, 436 i 445)

329-332 Locus non repertus. No és cap glossa a Lc I, 35.

333-335 AMBROSIUS, *Epistola XLVI ad Sabinum*, 7 (ML 16, París 1845, 114 D)

Item, idem: «Unum solum hominem mediatorem Dei et hominum et quod sit natus ex virgine, nec senserit nascendo peccatum generationis obnoxie vinculis non teneri; omnes autem homines sub peccato».

HIERONYMUS, *Super psalmum quinquagesimum*, 'Ecce in iniquitatibus', etc.: «Hic versiculus totius generis humani casum exponit, sicut in *Iob*: 'Nec si unius diei sit vita eius super terram, nullus potest esse mundus a sorde peccati'. Concipitur autem et nascitur in originali peccato, quod ex Adam trahitur». 340

Item, idem: «Fuit etiam virgo Maria», etc. «Unde datur intelligi quod non solum fuit ab originali mundata, verum etiam gratia fuit ei superaddita, qua mediante mortaliter vel venialiter non peccavit, licet [f. 7v] posset saltem venialiter peccare, quousque Filium Dei concepit». 345

Ecce habemus de hiis quatuor doctoribus, per Ecclesiam, ut predicatur, approbatis. De ceteris quibusdam sanctis canonizatis est protinus subiungendum. 350

---

336 *in mg* adducitur per Augustinum libro II° contra Julianum
 340 Jeronimus | L | *in mg* Jeronimus 342 diey 343 *in mg* In homilia super illud 'liber generacionis' Mt. I^o.
 350 III^{or} | *in mg* S. fo. V^o in principio 351 aprobatis | canonisatis
 353 reperit | *in mg* Leo papa in sermone de nativitate domini, in sermone circumcissionis domini, in sermone epiphanie 354 omnibus *add* hominibus

---

336-339 AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, II, c. IX, n. 32 (ML 44, Paris 1861, 695). El text de ML diu «Unum solum hominem mediatorem Dei et hominum eo quod sit natus ex virgine...»

340-344 HIERONYMUS, *Breviarium in Psalmos. Psalmus L*, (ML 26, Paris 1845, 972D-973A) 342-343 *Iob* XIV, 5 secundum LXX

345-349 Locus non repertus apud Hieronymum, etiam conspectis *Thesaurio Sancti Hieronymi. Series A. Formae et Concordantiae formarum* (CETEDOC, «Corpus Christianorum. Thesaurus Patrum Latinorum», Turnholt, Brepols 1990)

345-349 Exclosa la paternitat jeroniana de la citació, potser no seria ultrat de pensar que provingui de la col·lació relativa al tema de la Puríssima escrita pel franciscà Joan Vidal, justament amb el títol de *Liber Generationis*: cf. ANTONIUS BRANA ARRESE, *De Immaculata Conceptione B. V. Mariae, secundum theologos hispanos saeculi XIV*, Roma 1950, XVI.

LEO papa: «Sicut Dei Filius a reatu nullum liberum reperit, sic pro liberandis omnibus venit».

355 Item, idem: «Solus enim per omnia est natus de femina sanctus dominus Iesus».

Item, idem: «Nam, sicut post glorificata est Marie sanctificatio, ita post baptismum aque comprobata est, purificata», etc. «Illa si virgo meruit ne peccaret, ista, scilicet aqua, ut peccata purgaret.
360 Illa Virgo propria delicta a se repudiat, ista aqua in se per Dei gratiam aliena condonat».

Item, idem: «Nullum salvaret illesus, qui pro omnium erat salute moriturus».

Item, idem: «Lacta, beata Maria, creatorem tuum, lacta panem
365 celi, lacta pretium mundi, prebe lambenti mamillam, ut pro te ipse prebeat percutienti se maxillam. Tu illi temporalem ministra substantiam, ut ipse tibi et nobis vitam tribuat sempiternam».

Item, idem: «Unum enim Emmanuel, quod est nobiscum
370 Deus, ex utero suo generare meruit, qui eam genusque humanum redimere venit».

355 *in mg* Et Augustinus libro I^o contra Julianum adducens Ambrosium

362 *in mg* in sermone VP. paraceue

364 *in mg* in sermone de assumptione beate Marie

368 hemanuel | *in mg* in sermone de nativitate beate Marie

353-355 LEO MAGNUS, *Sermo XXI* (al. XX). In *nativitate Domini*, I, c. I (CHAVASSE, «Corpus Christianorum. Series Latina», CXXXVIII, Turnholt, Brepols 1973, 85, línies 7-8

355-356 La citació és de sant AMBRÓS, *Expositio Evangelii secundum Lucam*, II, 56 (ADRIAEN, «Corpus Christianorum. Series latina», XIV, Turnholt, Brepols 1957, 55, línies 16-17; també fou recollida per AGUSTÍ, *Contra Iulianum*, I, c. III, n. 10 (ML 44, París 1861, 645. Un paral·lel d'aquests mots es troba en sant LLEÓ, *Sermo XXV* (al XXIV). In *nativitate Domini V*, c. V (CHAVASSE, «Corpus Christianorum. Series latina», CXXXVIII, Turnholt, Brepols 1973, 123, línies 1-2)

357-358 Locus non repertus apud Leonem, etiam conspectis LEONIS MAGNI, *Tractatus*. Series A - *Formae* et Series B - *Lemmata* (CETEDOC, «Corpus Christianorum. Instrumenta lexicographica latina». 40, Turnholt, Brepols 1987)

362-363 La citació no es troba entre els sermons de Sant Lleó; però, cf. AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, I, c. VII, nn. 29-35 (ML 44, París 1861, 660-666)

364-367 Locus non repertus

368-370 Locus non repertus

ANSELMUS, episcopus Cantuariensis: «Nam licet conceptio hominis munda sit et absque carnalis delectationis peccato, virgo tamen ipsa, de qua assumptus est, in iniquitatibus concepta est et in peccatis concepit eam mater eius et cum originali peccato nata est natiuitate in utero, quoniam ipsa in Adam peccavit, 'in quo omnes peccaverunt'». 375

Item: «Virgo autem illa, de qua homo [f. 8r] ille Christus assumptus est, fuit de illis qui ante natiuitatem suam per eum mundati sunt a peccatis».

Item, idem: «Hoc autem nullatenus refragatur nostre rationi, que semen de Virgine sumptum asserit esse mundum, quamvis sit de massa peccatrice». 380

Et idem: «Nulla ratio, nulla veritas, nullus intellectus permittit ad hominem ex sola Virgine conceptum de peccato masse peccatricis, quamvis de illa assumptus, aliud potuisse aut debuisse accidere, etiam si non esset Deus». 385

Item, idem, in eodem: «Semen de Virgine sumptum mundum est, quamvis de massa peccatrice».

---

371 Anselmus | *in mg* Anselmus, libro .II°. Cur deus homo, c. XV, a
 377 *in mg* eodem libro .II°. Cur deus etc.
 380 nullatenus | *in mg* libro de peccato originali et conceptu virginali, c. nam si mens
 382 permittit | *in mg* in eodem libro, c. anima quemadmodum 385 aliud *edd ms*
 aliquid | aut *edd ms* ac
 387 *in mg* c. XV.

371-376 ANSELMUS, *Cur Deus homo*, II, c. XVI (ML 158, París, 1863, 416)
 377-379 ANSELMUS, *Cur Deus homo*, II, c. XVI, *ibidem*, col.419
 380-382 ANSELMUS, *De conceptu virginali et originali peccato*, cap. 14 (ML 158, París 1863, 448)
 383-386 ANSELMUS, *De conceptu virginali et originali peccato*, cap. XV (ML 158, París 1863, 449)
 387-388 ANSELMUS, *De conceptu virginali et originali peccato*, cap. XIV, *ibidem*, col. 448 C

371-406 Eimeric presenta els mateixos textos anselmians que la *Brevis compilatio...*, alguns més completament citats i hi afegeix el de les línies 387-388.

Item: «Quamvis ergo de mundissima Virgine Filius Dei verissi-
 390 me conceptus sit, non tamen hoc ex ea necessitate factum est, quasi
 de peccatrice parente iusta proles rationabiliter generari per huius-
 modi propagationem nequiret, sed quia decebat ut illius hominis
 conceptio de matre purissima fieret. Nempe, [decens] erat ut ea
 puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, Virgo illa niteret, cui
 395 Deus Pater unicum Filium, quem de corde suo equalem sibi geni-
 tum tanquam seipsum diligebat, ita dare disponebat ut naturaliter
 esset unus ideoque communis Dei Patris et Virginis Filius, et quam
 ipse Filius substantialiter sibi facere matrem eligebat, et de qua
 Spiritus Sanctus volebat et operatus erat ut conciperetur et nascere-
 400 tur ille, de quo ipse procedebat. Qualiter autem virgo eadem per
 fidem ante ipsam conceptionem mundata sit, dixi ubi aliam ratio-
 nem de hoc ipso».

Item: «Altiolem autem aliam rationem quomodo Deus as-
 sumpsit hominem de massa peccatrice sine peccato, velut azymum
 405 de fermentato, preter istam quam hic et illam quam alibi posui,
 esse non nego», etc. [f. 8v]

BEDA VENERABILIS, presbyter: «Erubescat Iulianus, qui dicere au-
 det omnes homines absque ullo peccati contagio nasci in carne»,
 etc. «Confiteatur catholicus, quia nemo immunis a noxa prime pre-

---

389 in mg in eodem c. XIV°. et ponitur totum c. in extravagante 390 ex ms om 393
 [decens] om 394 fieret seq nempe fieret canc 400 ipse int lin | in mg secundum
 quosdam veridi (pro videri?) incipi .XX. c. hic qualiter

403 autem edd ms etiam | in mg in eodem libro .C. XXII. et multis locis aliis librorum
 ancelmi legi similia in effectu 405 quam seq all canc

407 in mg Beda super illud Marci .IX°. Magister atuli filium, etc. 409 immunis 411
 Ihesum

389-402 ANSELMUS, *De conceptu virginali et originali peccato*, c. XVIII, *ibidem*, col.
 451

403-406 ANSELMUS, *De conceptu virginali et originali peccato*, c. XXI (al. XX),
ibidem, col. 452 C

407-411 BEDA, *In Marci Evangelium Expositio*, III, c. IX, nn. 21-22 (HURST, «Cor-
 pus Christianorum. Series latina», CXX, Turnholt, Brepols 1960, 548, líneas 26-27,
 32-35

407-411 Aquesta autoritat de Beda no figura en la *Brevis compilatio*....

varicationis nascitur. Et invocet gratiam Dei, qua liberetur de corpore mortis per Iesum Christum dominum nostrum». 410

IOANNES DAMASCENUS: «Post assensum sancte Virginis, Spiritus Sanctus pervenit in ipsam, secundum verbum Domini, quod dixit angelus, purgans ipsam et potentiam divinitatis Verbi receptivam prosperans simul et generativam. Et tunc obumbravit ipsam Dei altissimi sapientia». 415

BERNARDUS, abbas Clarevallensis, in *Sermone de Assumptione beate Marie*, loquens de ipsa, dicit: «Quod si originale traxit a parentibus, sed minus Ieremia in utero», etc. Et subditur: «Postremo omnibus modis constat ab originali contagione sola Dei gratia mundatam esse». 420

Item, *Ad canonicos Lugdunenses*: «Contra talem generalem et apertam sententiam Apostoli nolo garrere, absit hoc a me. Beata enim Virgo mendacio nostro non indiget. In sancto enim canone nullum reperio exclusum a sententia Apostoli: 'Per unum hominem', ait Apostolus, 'peccatum intravit in mundum et per peccatum mors'. Neque excipio nisi Christum, quem Apostolus excepit», etc. Et sequitur: «Quomodo peccatum non fuit, ubi [f. 9r] libido non defuit?... An forte inter amplexus maritales sanctitas se 425

---

412 Iohannes Damacenus | in mg Iohannes Damacenus, libro .II°. c. .II°.

417 assumptione | in mg Bernardus Intrauit Ihesus in quoddam castellum etc. 419 Jeremia

422 in mg Epistola ad lugdunenses 423 in mg nota garrere quod est cantus auium
427-428 excipit 428 in mg nota

412-416 IOANNES DAMASCENUS, *De fide orthodoxa*, III, c. II (MG 94, Paris 1864, 986 B)

417-421 BERNARDUS, *In Assumptione sermo II*, 8 (LECLERCQ, «Sancti Bernardi Opera», V, Roma 1968, 237)

422-428 Locus non repertus apud Bernardum, etiam inspectis *Thesauro Sancti Bernardi Clarevallensis. Series A - Formae et Concordantiis formarum* (CETEDOC, «Corpus Christianorum. Thesaurus Patrum Latinorum», Turnholt, Brepols 1987)

428-432 BERNARDUS, *Epistola 174 ad canonicos Lugdunenses*, 7 (LECLERCQ, «Sancti Bernardi Opera», vol. VII, Roma 1974, 391-392)

- 430 ipsi conceptioni immiscuit, ut simul sanctificata fuerit et concepta?
Nec hoc quidem admittit ratio... Non est hoc Virginem honorare,
sed eius honori detrahere», etc.

THOMAS DE AQUINO, in ultima sive tertia parte sue *Summe*, sub
rubrica *De sanctificatione beate Virginis*: »Dicendum quod, si nun-
435 quam anima beate Virginis fuisset contagio originalis peccati in-
quinnata, hoc derogaret dignitati Christi, secundum quam est universa-
lis omnium salvator. Et ideo sub Christo, qui salvari non indiguit
tamquam universalis Salvator, maxima fuit beate Virginis puritas,
440 nam Christus nullo modo contraxit originale peccatum, sed in ipsa
sui conceptione fuit sanctus, secundum illud Luce I^o: 'Quod ex te
nascetur sanctum vocabitur Filius Dei'. Sed beata Virgo contraxit
quidem originale peccatum, sed ab eo fuit mundata antequam ex
utero nasceretur», etc.

Item, idem dicens, dicit quod «licet Romana Ecclesia concep-
445 tionem beate Virginis non celebret, tolerat tamen consuetudinem
aliquarum ecclesiarum illud festum celebrantium. Unde talis cele-
britas non est totaliter reprobanda. Nec tamen per hoc festum concep-
tionis celebratum datur intelligi quod in sua conceptione fuerit
sancta, sed, quia quo tempore sanctificata fuerit ignoratur, celebra-
450 tur festum sanctificationis eius potius quam conceptionis in die [f.
9v] conceptionis ipsius».

Item, idem: «Dicendum quod beata Virgo sanctificata fuit in
utero a peccato originali quantum ad maculam personalem, non
tamen fuit liberata a reatu quo tota natura tenebatur obnoxia, ut

---

433 III^a | in mg Thomas de Aquino, questione .XXVII. articulo .II°. in eius solutione
434 si edd ms om 437 X^o

444 in mg eodem questione et articulo .III°. in eius solutione. De celebrando festo concep-
tionis virginis 448 fuerit seq facta canc

452 ducedum | sanctificata ms justificata | in mg eadem parte et q. articulo .I^o. in
solucione .III. articuli 455 post edd ms per

434-443 THOMAS DE AQUINO, *Summa theologiae*, III, q. XXVII, a. 2, ad secundum
(BAC, 83, Madrid 1964, 206 a)

444-451 EIUDEM, *Ibidem*, ad tertium

452-456 EIUDEM, *Ibidem*, art. 1, ad tertium, p. 204 b)

---

scilicet intraret paradysum, nisi post Christi hostiam, sicut etiam de sanctis patribus dicitur, qui fuerunt ante Christum». 455

Item, idem, *Super quarto Sententiarum*, dicit sic: «Dicendum est quod erroneum est dicere quod aliquis sine peccato originali concipiatur preter Christum, quia ille qui sine peccato conciperetur non indigeret redemptione que facta est per Christum». Et multa alia similia dicit idem sanctus. 460

Sancta et immaculata ecclesia Gerundensis facit festum sexto idus decembris et habet officium de sanctificatione conceptionis ipsius beate Marie virginis, sub cuius etiam vocabulo extitit dedicata, habens proprium officium de ipsa sanctificatione in singulis breviariis eius. *Invitatorium* sic habetur: «Adoremus cum beatis Deum qui cuncta creavit et in alvo sue matris Mariam sanctificavit». Item, in *Lectionibus*, que leguntur: «Hanc etiam domum non solum Dominus omnipotens, cum eam in alvo matris sue Anne in octogesimo die ab eius facta carnali conceptione sibi animam infudit, immo etiam plenius eam ibidem statim sanctificavit. Et de hoc potest intelligi illud quod in *Secundo libro Regum* scribitur: 'Statim sanctificata est ab immunditia sua', id est, a culpa originali». 470

Item: «Tenendum est tamen quod hoc festum non debet referri ad conceptionem beate Marie, que fuit ex carne, cum nemo [f. 10r] 475

---

457 III° | in mg distincione XLIII in solucione .III. articuli
 462 inmaclata | VI° | in mg Ecclesia Gerundensis 465 officium 466 in mg
 Jnuitatorium 468 in mg in .III. leccione 469 LXXX° 471 potest fons ms nempe
 472 .II°. | in mg III^a leccio 473 immundicia seq sua canc
 474 in mg Augustinus 475 in mg in .V^a. leccione, in .VI^a. leccione 476 in mg

---

457-460 EIUDEM, In *IV Sententiarum*, d. XLIII, q. 1, art. 4, quaestiuncula 3, in solucione ad tertium (VIVÈS, *Doctoris Angelici Divi Thomae Aquinatis Opera Omnia*, XI, Paris 1882, 286 b-287 c)

466-467 Girona, Biblioteca del Seminari, ms. 15, *Breviarium Sancti Felicis Gerundensis*, f. 130 b, línies 8-9

468-473 *Ibidem*, f. 130 d, línies 5-16

462-488 En el *Saccellus*... es donen textos de la litúrgia gironina, als quals la *Brevis compilatio*... només al·ludeix genèricament, línies 446-451.

ex virili semine conceptus unquam fuit a culpa originali immu-
 nis... Unde AUGUSTINUS, *Super Ioannem*, dicit: 'Quis innocens',
 scilicet a labe originali, 'nisi Christus, qui non de mortalitate
 480 conceptus est'?... Tamen beata virgo Maria ex speciali privilegio in
 alvo sue matris plene sanctificata fuit. Et hoc declaratur, cum dicitur:
 'Ex aromatibus myrrae et thuris et universi pulveris pigmentarii'.
 Sicut enim aromata carbonibus superposita malitiam fumi
 transmutant, ut fumus, qui prius erat nocivus ante impositionem
 aromatum, post impositionem sit odoriferus et confortativus, sic in
 485 ea per gratiam sanctificationis originalis macula traducta cum vita
 mortali absorpta est... De cuius quidem sanctificatione non minus
 est dignum solemnitatem fieri quam de ecclesiarum consecratione»,
 etc.

Sancta ecclesia fratrum predicatorum dictam Dei et Apostoli
 490 sententiam sine cuiusquam exclusione tenet, docet, predicat et defendit.

Sequitur de doctoribus theologis fratrum minorum.

BONAVENTURA, doctor devotus, sancte Romane ecclesie cardinalis,
 tractans hanc prolixiter questionem, arguendo ad utramque
 495 partem, concludit cum APOSTOLO: «Omnes peccaverunt et egent gloria Dei»,
 dicens quod beate Virginis sanctificatio subsequuta fuit originalis peccati [...],
 nisi solum Filius Marie virginis. Et inducens *Glossam* [f. 10v] super dictam
 APOSTOLI auctoritatem AUGUSTINI, *Super verbo: 'Ecce Agnus Dei'*, subdit quod hic
 500 modus convenientior, rationabilior et securior. Et declarat ista tria, ac de-

---

Augustinus 477 Johannem | in mg Augustinus 481 mirre 486 absorta 487 in
 mg in VIII leccione
 489 in mg Ecclesia predicatorum
 493 in mg de minoribus 494 in mg Bonaventura minor in suo scripto d. III. q. .II.
 495 in mg ad Romanos III° 496 dei seq dei *canc* | subsequuta 498 glosam 504

474-477 *Ibidem*, f. 131 a, línies 6-13 477-479 *Ibidem*, f. 131 a-b 479-486
Ibidem, f. 131 b, línies 23-28 486-488 *Ibidem*, f. 131 d, línies 17. 21
 495-496 Rom III, 23 501-509 BONAVENTURA, *Commentaria in quatuor libros*

493-518 El *Sacculus*... presenta els mateixos textos bonaventurians que la *Brevis compilatio*..., encara que més ben assenyalats i copiats més generosament.

clarans securiorem, dicit: «Securior etiam est quoniam magis consonat fidei puritati et sanctorum auctoritatibus, qui solum Christum excipiunt ab illa generalitate, qua dicitur 'omnes peccaverunt in Adam'. Nullus autem invenitur dixisse de hiis, quos audivimus auribus nostris, virginem Mariam a peccato originali fuisse immunem. Pietati etiam fidei magis concordat, pro eo quia si etiam mater habenda sit in reverentia et magna erga eam habenda sit devotio, multo maior est habenda erga Filium, ex quo est ei omnis honor et gloria», etc. Et subdit sic: «Huic igitur positioni adherentes, propter honorem Iesu Christi, qui in nullo preiudicat honori matris, dum Filius matrem incomparabiliter antecellit, teneamus secundum quod communis opinio tenet, Virginis sanctificationem fuisse post originalis peccati contractionem», etc.

Et in solutione tertii articuli subdit: «Sufficiunt enim Virgini alie dignitates, quas sibi Filius communicavit et dedit, quibus superexcellit omnes humanas laudes et devotiones, et ideo non oportet novos honores confingere ad honorem Virginis, que non indiget nostro mendacio, quia tota plena est veritate», etc. [f. 11r]

BERTRANDUS DE TURRE, episcopus Tusculanus, sancte Romane ecclesie cardinalis, exponens illud *Proverbiorum*, octavo: «Dominus possedit me», etc., prosequitur plures vias et in prosecutione prime vie dicit: «Primum autem initium istarum viarum, id est, operum suorum, fuit primum opus sanctum, id est, sanctitatis inductivum, quod fecit ipse Deus in prima persona pertinente ad Novum Testamentum, que fuit Virgo mater eius. Et istud primum opus sanctum fuit ipsius Virginis conceptio. Non quidem prima, que fuit in seminum transfusione et commixtione, quia, quamvis hec fuerit si-

---

audivimus seq âms *canc* 510 Ihesu 512 oppinio

514 III | sufficiunt 516 oportet | *in mg* alibi hereses

519 *in mg* B. de Turre minor 520 VIII° | *in mg* in sermone de nativitate ipsius virginis
521 prosecutione 526 *in mg* nota IIIes conceptiones 527 commixtione *add* et |

Sententiarum. In III, d. III, p. I, art. 1, q. II, in conclusione (COLLEGIUM SANCTI BONAVENTURAE, Quaracchi 1887, 67 b 509-513 *Ibidem*, 68 a

514-518 *Ibidem*, 68 b

519-540 BERTRANDUS DE TURRE, *Sermones epistolares de sanctis* (*Sermo tertius de nativitate beate Marie*), Estrasburg 1502, f. 148 a, líneas 13-24.

---

ne peccato, quia parentes eius erant iusti, tamen cum vitiosa nature
 530 deordinatione. Nec secunda conceptio Virginis, que fuit cum culpe
 originalis contractione, quando eius anima fuit suo corpori infusa.
 Sed tertia conceptio, que fuit in gratie receptione et eius sanctifica-
 tione ac peccati originalis emundatione, fuit primum opus sanctum
 quod fecit Deus in ista prima persona Novi Testamenti, scilicet in
 535 virgine Maria. Prima conceptio fuit sexto idus decembris, secunda
 fuit octogesimo die, etc., tertia in gratia cito post animationem se-
 cuta fuit, forsitan eadem die, nescitur tamen quando. Sed hoc firmi-
 ter tenet Ecclesia quod ante nativitatem ex utero fuit sanctificata et
 in gratia concepta. Quandocumque autem fit festum de conceptione
 540 Virginis, ad istam tertiam conceptionem debet esse celebrantium
 respectus», etc.

RIGALDUS, archiepiscopus Rothomagensis, in *Scripto suo super
 tertio Sententiarum*, distinctione tertia, tenet ipsam beatam Virgi-
 nem [f. 11v] contraxisse originale peccatum.

ALEXANDER DE HALIS, doctor irrefragabilis, fecit tractatum so-
 545 lemnem *De veritate theologica*, et tertio ipsius tractatus libro, de pec-
 cato originali dicit sic: «Non extinguitur concupiscentia per gratiam
 communem in aliquo homine, quod dico propter beatam Virgi-
 nem, in qua extincta fuit post conceptionem Filii per gratiam sin-
 gularem». Et ibidem, libro tertio, *De sanctificatione materna* trac-
 550 tans prolixè, dicit in principio: «Sanctificatio triplex est: quedam
 communis, que fit per sacramenta. Quedam specialis, que fit per
 gratiam Spiritus Sancti. Quedam specialissima, ut que fit per gra-

---

in mg de prima 529 II^a | *in mg* de .II^a. 531 III^a 534 VI° 535 LXXX° |
 animacionem *add* eius 535-536 sequita 537 *in mg* de festo conceptionis
 541 *in mg* Rigaldus minor 542 III° | III^a
 544 *in mg* Alexander de halis minor 545 III° | de seq pp *canc* 549 III° 550
 dicens | *in mg* Sanctificatio triplex 551 *in mg* .I^a. .II^a. 552 *in mg* .III^a. 553

541-543 ODO RIGALDUS, *In III Sententiarum*, d. III, Vat. lat. 5892, f. 146 a-146 b.
 546-549 HUGO REPELIN DE ARGENTINA, *Compendium theologice veritatis*, Colònia
 1503, f. F 6 d, línies 5-13 550-558 EIUDEM *Ibidem*, f. H III b, línies 24-35

544-558 Per a la confusió entre Alexandre d'Hales i Hug Repelin d'Estrasburg,
 cf. nota a les línies 502-516 de la nostra edició de la *Brevis compilatio...*, 287-288.

tiam singularem. Prima removet culpam et confert gratiam, tamen remanet fomes et pronitas ad peccandum, et talis est in baptizatis. Secunda removet culpam et pronitatem peccandi mortaliter, et talis fuit sanctificatio Ioannis baptiste et Ieremie prophete. Tertia removet culpam et pronitatem ad peccandum tam venialiter quam mortaliter, et talis fuit in beata Virgine». 555

Item, idem, *Super psalmo decimo quarto*, 'Domine quis habitabit', etc., dicit quod dicere beatam Virginem ipsam non fuisse conceptam in peccato originali est hereticum. 560

PETRUS IOANNIS, in *Tertio suo Sententiarum*, tractans hanc materiam concludit quod dicere beatam Mariam non fuisse conceptam in peccato originali est insanum, impium, blasphemum et hereticum. 565

NICOLAUS DE LIRA, *Super epistolas Pauli*, dicit clare ipsam beatam Virginem fuisse conceptam in peccato [f. 12r] originali. Item, super illud *Luce*, primo: «Spiritus Sanctus superveniet in te», dicit sic: «Spiritus Sanctus prius venerat in Virginem adhuc in utero matris existentem, eam ab originali peccato purgando». 570

RICARDUS DE MEDIAVILLA, *Super tertio Sententiarum*, distinctione tertia, articulo primo, tenet cum MAGISTRO, ibidem. Et *Super quar-*

---

in mg de prima 554 baptizatis 555 *in mg* de II^a 556 Johannis baptiste *add in*
 vtero | Jeremie | tertia *in mg* de III^a. 557 culpam *seq verbum illeg*
 559 XIII° 560 *in mg* nota
 563 III° | *in mg* Petrus Johannis minor 564 *in mg* nota
 566 Nicholaus | *in mg* Nicholaus de lira minor 568 I^o
 571 III° | *in mg* Ricardus minor 572 III^a | I^o 572-573 III° 573 XLIII^a

---

559-561 Consultat el ms. 67 de la Biblioteca Comunale d'Assís, que conté uns comentaris als salms 1-50 atribuïts a fra M[ateu d'Aquasparta], però que en realitat són de fra Alexandre [d'Hales] (cf. Friedrich STEGMÜLLER, *Repertorium Biblicum Medii Aevi*, I, 67/1126, i III, 544-545), en els ff. 48 c-52 a, que contenen el comentari al salm 14, no s'hi troba res d'allò que Eimeric atribueix aquí a Alexandre d'Hales

562-565 PETRUS IOANNIS, *In III Sententiarum*, d. III, Vat., Borgh. 54, f. 62 r

568-570 NICOLAUS DE LIRA, *Biblia una cum postillis... fratris Nicolai de Lyra*, Venècia, F. R. de Hailbrunn 1482, 44, 4 (330 b)

571-572 RICARDUS DE MEDIAVILLA, *In III Sententiarum*, d. III, art. I, q. 1, in solutio-
 ne ad secundum, Brescia 1591, 27 574-578 EIUDEM, *In IV Sententiarum*, d. XLIII,
 p. IV, q. II, in corpore, Venècia 1509, 189 d.

to, distinctione quadragesima tertia, in corpore questionis *Utrum omnia corpora mortuorum incinerabuntur*, etc., dicit sic: «Quamvis ergo Virgo beata peccatum originale contraxerit, quapropter in ea fuit debitum moriendi, tamen fomes in ea nunquam aliquem actum habuit et per secundam sanctificationem totaliter fuit sublatus ab ea», etc.

THIBALDUS DE TAVERNI, legatus crucis, in *Sermone* quem fecit cruce-signatis *De assumptione beate Marie*, cuius thema fuit: «Signum magnum apparuit in celo: mulier amicta sole et luna sub pedibus eius et in capite eius corona duodecim stellarum», etc.: «Hec domina habuit privilegia duodecim. Tria a sanctificatione in utero», etc. «Tres excellentias gratie habuit in utero: quia sanctificata in utero Anne, que sancta fuit», etc. «Quia omnes concipiuntur in originali. Ab hoc peccato immunis fuit tantum Christus, et ista sanctificata antequam nata. Et in hoc tria habuit, quia a peccato mundata et membra ipsius contra peccatum expugnandum parata. Item, in tanta gratia, quod postea non peccavit».

FRANCISCUS, abbas Astensis, in *Sermone dominice prime post octavam Epiphaniae*, «*Nuptie facte sunt*», etc., dicit [f. 12v] quod a principio mundi usque ad adventum Christi natura humana nunquam potuit concipi in aliquo singulari sine peccato originali et patre carnali, nisi Christus, quem culpa originalis non momordit, nec pater carnalis in eo partem habuit.

---

579 Tibaudus / in mg Tibaudus minor 579-580 cruce-signatis 580 assumptione
582 .XII. 583 .XII. 586 fuit *edd ms om*
590 in mg Franciscus hastensis minor

580-582 Ap XII, 1 582-589 Loci non reperti
590-595 Locus non repertus

579-589 Tibaudus de Taverni és desconegut a l'obra de Johannes B. SCHNEYER, *Repertorium der lateinischen Sermones des Mittelalters für die Zeit von 1150-1350. Autoren: R Schluss - W* (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, XLIII, 5), Münster de Westfália, Aschendorff 1974, 523-524.

590-595 Si és el mateix personatge al qual fa referència Johannes B. SCHNEYER, *Repertorium... Autoren: E-H* (Beiträge..., XLIII, 2), 1970, 55-63, el sermó -que de tota manera no hem pogut consultar- seria el dedicat a comentar el fragment evangèlic de Lc II, 42 ss., «Cum factus esset Ihesus annorum duodecim...».

SCOTUS, doctor subtilis, in articulo super hanc materiam, quod incipit *Perfectissimus mediator*, etc., dicit ibi quod Christus mediavit ad Trinitatem pro Maria. Item, quod Christus placavit Trinitatem pro Maria. Item, quod Christus reconciliavit Trinitati Mariam. Et constat quod mediare, placare et reconciliare ad Trinitatem sunt actus Christi secundum humanitatem et non secundum divinitatem, quia inter Deum et Deum non est mediator, placator et reconciliator, sed inter Deum et hominem et propter offensam. Et in ea nulla fuit offensam actualis. Ergo, originalis. 600

Gerardus Odonis, libro suo *De figuris*, ubi de stella, ait: «Fuit igitur Maria stella in sua conceptione vel sanctificatione, illuminans in sua conversatione mare amarum», etc. Et infra: «Respondetur quod ad hoc quod intelligeret et videret modum illius unionis superveniente Spiritu Sancto, quadruplici ratione: prima, ut que in prima sanctificatione erat eodem Spiritu Sancto sanctificata, in ipsa superventione sive secunda sanctificatione a fomite [eius] totaliter purgaretur». 605 610

IOANNES DE RUPELLA, [*In primo sermone de Nativitate beate Marie*], «Egredietur virga de radice Iesse», et infra: «Sed Maria in natiuitate egressa est a radice corruptione», etc. «Fluvius egrediebatur», etc.: «Sic Maria in origine conceptionis habuit amaritudinem originalis corruptionis, sed in utero matris [f. 13r] dulcorata est per gra- 615

596 in mg Scotus minor 599 reconciliauit 600 reconciliare 602 in mg Sententiarum .III° d. XI. c. post predicta | Mag. PETRI LOMBARDI, *Sententiae in quatuor libros distinctae*, III, d. 12, c. 1 (COLLEGIUM SANCTI BONAVENTURAE, «Spicilegium Bonaventurianum», V, Grottaferrata 1981, II, 80-81) 602-603 reconciliator 603 offensam 604 ofensa 605 in mg Gerardus odonis minor, Figura .I^a. 607 in mg .I^a. figura 608 quod om 610 sanctificata fons ms sancta mente supervenience siue | [eius] fons 613 Johannes | in mg Johannes de Rupella minor 614 in mg Ysaye .XI°. | Is XI, 1 616 in mg in sermonibus de nativitate beate Marie .I^o. sermone 618 in mg de

596-604 IOANNES DUNS SCOTUS, *Ordinatio*, III, d. III, q. 2, ad 1 (Jacob de PAUCIS-DRAPIS, Treviso 1517, f. 18 c-d)

605-607 GERARDUS Odonis, *De figuris*, Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 590, f. 2 v, líneas 7-10 607-612 Eiusdem, *Ibidem*, f. 7 r, líneas 18-21

614-615 IOANNES DE RUPELLA, *Sermones de nativitate beate Marie*, I, Paris, Bibliothèque nationale, lat. 15939, f. 243 b, líneas 24-26 615-618 Eiusdem, *Ibidem*, líneas

596-604 Cf. nota a les líneas 558-573 de la nostra edició de la *Brevis compilatio...*, 290.

- tiam sanctificationis, ut nasceretur in plenitudine sanctitatis», etc. «Ferculum fecit rex Salomon», etc.: «Vide, ergo, in beata Virgine prerrogativam sanctificationis... Quia, ergo, sanctificata est a culpa originali, ideo dicitur fieri ferculum de lignis Libani, quia specialiter sanctificata fuit a pena fomitis, a qua surgit motus venialis», etc. «Expectet lucem», etc.: «Sunt anime sanctificate quodam privilegio sanctificationis, ut Ioannes et beata virgo Maria», etc. «Surrexit enim beatus Ioannes per gratiam sanctificationis a culpa originali precedenti, sed surrexit Maria per gratiam ampliorem a culpa originali precedenti et a culpa actuali subsequenti totaliter», etc.

- Franciscus EXAMINS, in sua *Lectura super psalmo quinquagesimo*, versu «Tibi soli, peccavi», etc., dicit sic: «Soli tibi peccavi, id est, directe contra Te, qui es solus sine omni peccato, *Isaie*, quinquagesimo tertio capitulo. Ideo, solus potes iuste punire peccatum».

Et hec de minoribus sufficiant in hoc saccellulo, de presenti. Sunt trecedim numero.

- Guido [TERRENI], de ordine fratrum carmelitarum, prius Maioricensis, post Elnensis episcopus, in suo *Quodlibet tertio*, questione XIV, querens utrum beata virgo Maria fuerit concepta in peccato originali, dicit: «Respondeo sequendo auctoritates sanctorum et *Canonis*. [f. 13v] Salva eius puritate et reverentia, teneo quod fuit

---

.I^o. sermone 619 in mg canticorum III° 623 in mg de .III°. sermone. Job III° | Job III, 9 624 Johannes
628 I^o | in mg Franciscus Examins minor 630 Ysaye | LIII°
633 XIII
635 in mg Guido carmelita 636 III° 638 originali seq Et adducit *canc*

27-28, 35-39 619-622 EIUDEM, *Ibidem*, II, f. 246 b, línies 15-16, 29-32 623-624 EIUDEM, *Ibidem*, III, f. 249 d, línies 8-10 624-627 EIUDEM, *Ibidem*, línies 33-36
628-632 Locus non repertus
638-640 GUIDO TERRENI, *Quodlibet III*, q. XIV, Vat., Borgh. 39, f. 166 d, línies 6-8 641-643 EIUDEM, *Ibidem*, f. 168 a, línies 13-16 643-647 EIUDEM, *Ibidem*, f. 166 d, línies 29-33

628-632 Consultats els mss. de Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 300 (traducció catalana feta per Guillem Fontana del *Psaltiri* llatí de Francesc Eiximenis) i 464 (que conté els *Psalmi penitentiales* compostos per Eiximenis mateix, ff. 45 r-48 v -foliació antiga 51 r-54 v-) no hi hem trobat cap comentari al salm 50.

concepta in originali». Et adducit ad hoc auctoritates APOSTOLI et 640
sanctorum et subdit sic: «Ex quo, igitur, ab universali sententia ne-
minem excipiunt propter auctoritatem Apostoli, nec ego aliquem
vel aliquam audeo excipere», etc. Demum concludit sic: «Hec sen-
tentia ita clare colligitur ex diversis capitulis Apostoli, quod qui-
cumque negans ignorans velut hereticus est censendus, ut dicit AU- 645
GUSTINUS, *Contra pelagianos*, in libro primo, et quinto *Contra Iulia-
num*».

IOANNES DE BACONE, anglicus, de dicto ordine Carmeli, in *Postil-
la super epistolas Pauli ad Romanos*, in primo folio, querit utrum 650
sit faciendum festum de conceptione beate Marie virginis matris
Christi. Et adductis hinc inde rationibus, tenet expresse concludens
quod ipsa Virgo beata contraxit originale peccatum, et quod non
est eius conceptio festivanda, nisi prout creata et infusa eius anima
corpori fuit sanctificata.

EGIDIUS, episcopus Bituricensis, ordinis heremitarum sancti Au- 655
gustini, in suo *Sexto Quodlibet*, penultima questione, tractans proli-

---

645 vel 646 I^o | V^o
648 Johannes | bachone | in mg Johannes de Bacone Carmelita 652 contraxit
seq contra *canc* 653 in mg de festo conceptionis
655 in mg Egidius Bituricensis Augustodunensis 656 VI° 658 concepta

---

648-654 Cf. IOANNIS BACONTHORPE, *Postilla super Mathaeum*. Secunda particula,
apud Ludovico SAGGI, *Ioannis Baconthorpe textus de Immaculata Conceptione*, in «Carme-
lus», 2 (1955), 262-264

648-654 Donem com a possible font dels mots que el *Saccellus...* atribueix al
«doctor resolutus», la *Postilla super Matthaeum* perquè és el text actualment consultable
que més s'hi acosta, encara que només pel que fa a la primera part del que Eimeric
atribueix a Baconthorp. De la seva postil·la a la *Carta als Romans* només en coneixem
un fragment citat per un altre autor en un manuscrit d'Oxford, Merton College, ms.
319, f. 137 r, i que es pot llegir dins Bartomeu M. XIBERTA, *De scriptoribus scholasticis
saeculi XIV ex ordine Carmelitarum*, Lovaina 1931, 235. Es tracta d'un fragment per
dissort massa curt per saber què defensava exactament Baconthorp en aquesta obra. En
tot cas, Eimeric no juga net amb la posició extremadament matitzada i finalment favora-
ble a la Puríssima Concepció de Maria que va desenvolupar el carmelità anglès en els
seus escrits. Sobre això, cf. Bartomeu M. XIBERTA, *Joan Baconthorp i el dogma de la
Immaculada Concepció de Maria*, dins «Estudis Franciscans», XL (1928), 89-111; *De
scriptoribus...*, 227-240; Gabriel P. BUENO COUTO, *Doctrina Ioannis Baconthorpe de Im-
maculata Conceptione*, dins «Carmelus», 2 (1955), 54-84, i l'article de SAGGI citat en
l'aparat de fonts.

xe de Christi matris et virginis conceptione, concludit sic: «Dicere ergo quod beata Virgo non fuerit concepta in originali culpa est dicere quod non fuit orta ex carnis libidine et complexu maritali, cum omnes sic nati in peccatis sint concepti. Est etiam dicere quod non fuit membrum Christi», que sunt hereticalia, «cum Augustinus asserat [f. 14r] nullum membrum Christi fuisse sine peccato».

Bernardus OLIVERII, eiusdem ordinis Augustini, episcopus Dertusensis, in questione quam facit *De conceptione beate Virginis prelibate*, concludit et tenet quod fuit concepta in originali peccato et quod dicere contrarium est hereticum, etc.

HUGO DE SANCTO VICTORE, sive *De sacramentis*, in tractatu *De veritate theologica*, libro tertio, *De peccato originali*, et quarto, *De sanctificatione materna*, dicit, tenens quod beata Virgo peccatum originale contraxit post eius animationem, quia, ut dicit ibi in tertio, «sola anima rationalis est susceptibilis virtutis et vitii». Et ponit et tractat tres ipsius Virginis sanctificationes, sicut etiam prefatus Alexander de Halis, qui procedit de hiis tractans uniformiter cum eodem.

---

663 in mg Bernardus Oliverii Augustinorum 666 in mg nota
667 in mg Seculares Theologi. Hugo de Sacramentis 668 III° | III° 670 III° 673
Alexander de halis similiter de eodem libro III°, libro III°

---

657-662 AEGIDIUS ROMANUS, *Quodlibet VI*, q. XX, Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 14569, f. 117 c, línies 29-35

663-666 Locus non repertus

667-672 HUGO REPELIN DE ARGENTINA, *Compendium theologice veritatis*, III, c. VIII, ed. Colònia 1503, f. F 6 d, línies 5-13; *Ibidem*, IV, c. IV, f. Hiii c, línia 22 - f. Hiii d, línia 5; f. F 6 c, línies 42-45 673-674 Cf. ALEXANDER DE HALES, *Summae Theologicae Pars Tertia*, q. IX, membrum III, a. 1 (Venècia 1575, 32 a)

663-666 Cf. nota a les línies 646-749 de la nostra edició de la *Brevis compilatio...*, 293, tenint present que Vincentius BANDELLO, *Disputatio solemnis de conceptione beatae Virginis*, 1502, f. 49 r, dóna fe que Bernat Oliver era contrari al dogma de la Puríssima: «Idem tenet dominus bernardus cliverii (!) eiusdem ordinis doc. parisiensis et episcopus darcucensis (!) in 6 quolibet, q. penultima sic dicens. Beata virgo Maria contraxit in sui conceptione originale peccatum. Sed ab eodem fuit post infusionem anime ante natiuitatem per sanctificationem mundata... Hec ille». Bandello, doncs, no sembla corroborar la darrera afirmació d'Eimeric.

Item, idem Hugo, *De sacramentis*, libro secundo, parte prima, 675
 capitulo *Multi querunt* et capitulo *De carne Verbi*, etc., dicit car-
 nem assumptam a Verbo fuisse antequam assumeretur obnoxiam
 peccato, sicut reliquam Virginis carnem, sed a Spiritu Sancto mun-
 datam. Et alia dicit in effectu ibidem, sicut MAGISTER SENTENTIARUM
 in suo *Tertio*, distinctione tertia, qui hunc Hugonem secutus est in 680
 multis et diversis sui libri locis, ut patet utrinque legentibus. Flo-
 ruit nempe ipse Hugo tempore Henrici III imperatoris, qui incipit
 imperare anno Domini M^o C^o VII°, et magister Petrus Lombardi
 floruit tempore Conradi II imperatoris, cuius imperium [f. 14v]
 incipit anno Domini M^o C^o XXX° VIII°. 685

Petrus LOMBARDI, episcopus Parisiensis, qui *Sententias* compo-
 suit, in diversis partibus suorum *Librorum Sententiarum*, Apostoli
 sententiam approbans, in *Tertio*, distinctione tertia, dicit sic: «Que-
 ritur de carne Verbi, an priusquam conciperetur obligata fuerit pec-
 cato et an talis assumpta fuerit a Verbo. Sane dici potest et credi 690
 oportet iuxta sanctorum attestacionis convenientiam, ipsam prius
 peccato fuisse obnoxiam, sicut reliqua Virginis caro, sed Spiritus
 Sancti operatione ita mundatam, ut ab omni peccati contagione im-
 munis uniretur Verbo, pena tantum, non necessitate sed voluntate
 assumentis remanente. Mariam quoque Spiritus Sanctus eam pre- 695
 veniens a peccato prorsus purgavit et a fomite peccati etiam libera-
 vit», etc.

Item, idem: «Cum autem illa caro, cuius excellentia singularis
 verbis explicari non valet, antequam esset Verbo unita, obnoxia

675 II° | .I^a. | in mg supra, folio XI°, de sacramentis libro II° 679 effectu 680
 III° | III^a | sequutus 681-682 Fluruit 682 III ms int lin IIII
 686 in mg Petrus Lombardi 688 aprobans | III° | III^a | in mg capitulo I^o
 690 credi seq potest *canc*
 698 in mg eodem libro et c. d. capitulo III° 701 abraam

675-679 HUGO DE SANCTO VICTORE, *De sacramentis*, II, p. I, c. V (ML 176, Paris
 1854, 382 B); EIUSDEM, *Ibidem*, c. VII, col. 389-390 679-680 Mag. PETRI LOMBAR-
 DI, *Sententiae in IV libris distinctae*, III, d. III, 1, 1 (COLLEGIUM SANCTI BONAVENTURAE,
 «Spicilegium Bonaventurianum», V, Grottaferrata 1981, 31-32

688-697 EIUSDEM, *Ibidem*, d. III, 1, in principio 31, linia 20 -32, linia 10 698-
 702 EIUSDEM, *Ibidem*, d. III, 3: 34, linies 7-11

- 700 fuerit peccato in Maria et in aliis, a quibus propagatione traducta est, non immerito videri potest in Abraham peccato subiacuisse, cuius universa caro peccato subiacebat», etc.

IOANNES DE POLLIACO, secularis, in suo *Tertio Quodlibet*, questione tertia, concludit et tenet probando [f. 15r] per dicta Apostoli et
 705 sanctorum quod beata virgo Maria fuit in originali peccato concepta, addens quod contrarium non videtur posse ab aliquo pro opinione teneri, sed potius pro heresi reputari. Nec etiam aliquis doctor hactenus ausus est dicere contrarium, cuius scripta sunt in Parisiensi studio publicata. Et infra: «Quis, igitur, debet esse tante
 710 presumptionis et audacie, ut presumat contrarium asserere in [preiudicium] predictorum testimoniorum in eternum fundatorum? Certe nullus. Quod si presumeretur, non argumentis, sed aliter contra ipsum procedendum esset.»

BOETHIUS, consularis Romanus, in suo libro *De trinitate*, qui
 715 incipit in prologo *Investigatam diutissime questionem*, et in prosecutione materie incipit *Christiane religionis reverentiam*, etc., premisso subsequenter quod peccatum prevaricationis Ade in omnes homines pertransiit, tandem circa finem ipsius libri, ad duo folia, dicit sic: «Necnon et alia quedam nascitur questio que ab hiis inferri
 720 potest, qui corpus humanum ex Maria sumptum esse non credunt», etc. Et sequitur infra: «Aiunt enim: 'Si ex homine sumptum est corpus, homo vero omnis ex prima prevaricatione, non solum

---

703 Johannes | poliacho | III° | in mg Johannes de poliaco secularis 704 III^a
 706 in mg nota 708 acthenus 710 presumpcionis 711 [preiudicium] fons
 714 Boecius | in mg Boecius Romanus 718 pertransit 720 in mg fuit incredulitas
 Maniceorum de qua augustinus contra ipsos libro II° cap. V^o et etiam tangitur per ipsum augustinum libro V^o contra Julianum 723 affectibus

---

703-707 IOANNES DE POLLIACO, *Quodlibet III*, q. III, París, Bibliothèque Nationale, lat. 15372, ff. 76 b-83 b 707-709 EIUSDEM, *Ibidem*, f. 77 b, líneas 46-47 709-713 EIUSDEM, *Ibidem*, f. 77 b, líneas 52-55

715 BOETHIUS, *De Trinitate*, prooemium (ML 64, París, 1860, 1247 D) 716 EIUSDEM, *Ibidem*, c. I, col. 1249 B 719-721 EIUSDEM, *Liber de persona et de duabus naturis*, c. 8 (ML 64, París 1860, 1353 A) 721-724 EIUSDEM, *Ibidem*, col. 1353 A

703-713 El *Quodlibet* de Jean de Pouilly ha estat editat per Carolus BALIC, *Quaestiones disputatae de Immaculata Conceptione beatae Mariae Virginis*, Sibenici 1931, 1-70.

714-731 Cf. nota a les líneas 687-692 de la nostra edició de la *Brevis compilatio...*, 295.

peccato et morte tenebatur, verum etiam effectibus peccatorum erat implicitus», etc. Dicit ibi *Glossa*: «Ingreditur questionem tum profundissimam, [f. 15v] tum etiam validissimam, videlicet, quomodo Christus sine peccato esse potuit, cum ex Maria virgine corpus suscepit, que in primi parentis prevaricatione peccatrix fuit, sicut et omne genus humanum. Hanc ergo questionem satis pulcre et notabiliter absolvit». Et sequitur in textu solutio questionis, scilicet, quod non accipit cum carne culpam, sed penalitates, quibus non egebat medicina, etc. 725 730

GUILELMUS, episcopus Mimatensis, in suo libro *Rationali de divinis officiis*, libro septimo, ubi de purificatione beate Marie, capitulo *Inter cunctos*, dicit: «Quidam faciunt quintum festum, scilicet, de conceptione beate Marie, dicentes quod sicut celebratur de morte sanctorum, non propter mortem, sed quia tunc recepti sunt in nuptiis eternis, similiter celebrari potest festum de conceptione, non quia sit concepta, quia in peccato concepta est, sed quia Mater Domini est concepta, asserentes hoc fuisse revelatum cuidam abbati in naufragio constituto, quod tamen non est authenticum, unde non est approbandum, cum concepta fuerit in peccato... Et dimissum est ei illud originale peccatum et sanctificata fuit in utero, sicut et Ieremias et Ioannes Baptista», etc. 735 740

IOANNES BELLETI, in sua *Summa de divinis officiis*, sub rubrica *De assumptione beate Marie*, dicit sic: «Nota quod quinque [f. 16r] sunt festivitates beate Marie authentice: Prima est nativitas... Fes- 745

---

732 Guillermus | in mg Rationale 733 VII° 735 quoad seq celebrantes *canc* | sicut *fons ms om* 738 sic 740 autenticum 741 aprobandum 742 Ieremias | Johannes bapbista

744 Johannes Ballati | officiis | in mg Johannes Balleti 745 sic seq de assumptione beate Marie *canc* 746 autentice 747 in mg de festo conceptionis 748 autentica

---

724-729 No és una glossa de Gilbert Porreta. Podria tractar-se de la de Clarembald d'Arràs, que no hem pogut compulsar 729-731 BOETHIUS, *Liber de persona et duabus naturis*, c. 8 (ML 64, París 1860, 1353 B)

734-743 GUILELMUS DURANDI, *Liber rationalis divinatorum officiorum*, Nàpols 1478, 309 c-d

745-749 IOANNES BELLETI, *Rationale divinatorum officiorum*, c. 146 (DUTEIL, «Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis», XLI A, Turnholt, Brepols 1976, 284, línies 2-6)

---

tum conceptionis quidam aliquando celebraverunt et forte aliqui celebrant, sed non est authentica illa festivitas, immo videtur prohibenda: in peccato enim fuit concepta».

- 750 GUILLELMUS ALTISSIODORENSIS, in sua *Summa de divinis officiis*, capitulo *De nativitate beate [Marie]*, dicit sic: «Quarta solemnitas est de nativitate eius, quando mundo nata est, sicut ea que sanctificata fuit in utero, sicut dicitur in *Psalmo*: 'Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus'. De conceptione enim eius non faciunt festum multe ecclesie, quia concepta [fuit] in peccato originali», etc.

Predicatorum famosos doctores, quia eorum ecclesia superius est premissa, unum edocens et predicans ac defendens, iuxta opinionem beati Thome supra notatam, brevi sermone non omnes, sed multos subdere convenit, prout ecce:

- 760 PETRUS DE TARANTASIA, qui fuit papa dictus INNOCENTIUS IV, Super epistolas Pauli, dicit beatam Virginem ipsam peccatum originale contraxisse et sanctificata ac purgata ab ipso peccato fuisse in utero sue matris post eius animationem.

- 765 HUGO, sancte Romane ecclesie cardinalis, qui totam *Bibliam* postillavit sub dicto papa Innocentio, annis Domini M° CC° XL°, exponens illud *Ecclesiastes*, septimo, dicit: «Virum unum de mille

---

750 Guillerms | officii | in mg Guillelmus Altissiodorensis 751 beate iter | solep-
nitas 755 [fuit] fons

756 in mg Predicatores sequuntur 757-758 oppinionem 760 Petrus de Tarantasia
764 in mg hugo 768 mulibrutatis 772 Jerolimitanus 774 in mg nota 777 in
mg nota

751-755 GUILLELMUS ALTISSIODORENSIS, *Summa de divinis officiis*, París, Bibliothèque Nationale, lat. 14145, f. 73 a, línies 36-42.

760-763 Cf. INNOCENTII V..., *In IV libros Sententiarum Commentaria*, III, Tolosa de Llenguadoc, apud Arnaldum Colomerium 1652, 17-18

760-763 En el ms. Vat. lat. 4960, f. 20 b, que conté la *Postilla super Epistolas Pauli* de Pere de Tarantàsia (Innocenci V), es pot llegir: «Item super illud 'In quo omnes peccaverunt', Glossa, 'Ut in Maria'. Contra, Augustinus: 'Nullus peccat in eo quod uitare non potest'. Responsio: illud intelligitur de peccato personali siue actuali, non de naturali siue originali». És molt més clar i orientador el text que hem citat a l'aparat de fonts.

reperi, id est Christum. Mulierem vero ex omnibus non inveni, que aliquid muliebritatis non habeat, saltem [f. 16v] originaliter. Etiam beata Virgo originale peccatum habuit, propter quod eius conceptio non celebratur. Tamen qui celebrant, debent habere respectum ad sanctificationem eius, que sanctificata fuit in utero matris sue». 770

Petrus PALUDA, patriarcha Ierosolymitanus, DURANDUS MAIOR, episcopus Aniciensis, DURANDUS MINOR, ALBERTUS MAIOR, qui etiam dicit quod contrarium est hereticum, *Super tertio Sententiarum*, distinctione tertia, tenent cum MAGISTRO. 775

IOANNES BRITUS in *questione* concludit affirmativam, addens post sextam conclusionem quod dicere contrarium est nedum hereticum, sed instabile; et post octavam conclusionem dicit quod est indecens et incongruum dicere contrarium.

NICOLAUS DE TRAVETO, *Super dicto tertio Sententiarum*, distinc- 780

779 in mg nota

780 Raueto | III° 781 III^a | afirmatiuam

766-771 Domini HUGONIS [DE SANCTO-CARO], cardinalis, *Postilla. Tertia pars. Super Esaiam, super Proverbia, super Ecclesiasten, super Cantica, super librum Sapientiae, super Ecclesiasticum*, París, Jean Petit 1531, f. 81 c, línies 53-61

772 Preclarissimi doctoris PETRI DE PALUDE, o. p., patriarche Ierosolymitani *Tertium scriptum super III Sententiarum* incipit, París, Claude Chevallon 1517, ff. 19 c-23 d D. DURANDI A SANCTO PORTIANO, *Super sententias theologicas Petri Lombardi Commentariorum libri quatuor*, [Parisiis 1550], III, d. III, q. 1, f. 187 b-d DURANDELLUS, *Super III Sententiarum*, París, Bibliothèque Nationale, lat 14550, ff. 107 d-108 d ALBERTUS MAGNUS, *Scriptum divi Alberti magni o. p. Ratisponensis episcopi super tertium Sententiarum*, d. III, art. 4, Basilea, Jacobus de Pfortsheim 1506, f. bBii a

776 IOANNES BRITO, apud Nicolaum Eimerici, *Contra calumniantes preeminentiam Christi et Virginis matris eius*, Vat. lat. 10497, f. 87 b, línies 23-35

780-782 Locus hactenus non repertus

783 HERVEI BRITONIS, *In tertium Sententiarum volumen*, l. III, d. III, q. I, Venècia 1505, f. 4 b-5 c

780-782 Segons Friedrich STEGMÜLLER, *Repertorium Commentariorum in Sententias Petri Lombardi. I. Textus*, Würzburg, Schöning 1947, 289, el ms. 189 de la Biblioteca Comunale d'Assís contindria el comentari a les *Sentències* de Nicolau de Travet o Trivet; però d'acord amb F. M. HENNIQUET, «Miscellanea Giovanni Mercati» II («Studi e Testi», 122), Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostòlica Vaticana 1946, 359-382, el comentari és en realitat d'Alexandre d'Hales i no conté res que faci pensar en allò que diu Eimeric a propòsit de Nicolau de Travet. Per a l'atribució d'aquest manuscrit a Alexandre d'Hales, cf. també Cesare CENCI, *Bibliotheca manuscripta ad sacrum Conventum Assisiensem*, I, Assís 1981, 302-303.

tionem tertia, dicit tenens affirmativam quod contrarium dicere est hereticum.

ALBERTUS MINOR, HERVEUS, *Super dicto tertio Sententiarum*, distinctione tertia, similiter cum MAGISTRO.

785 NICOLAUS DE GORAN, *Super epistolas Pauli*, tenet affirmativam.

IOANNES DE NEAPOLI, *Super tertio Sententiarum*, distinctione tertia, similiter.

HENRICUS DE GANDAVO, in suo *Quodlibet decimo quinto*, questione decima tertia, similiter.

790 ANNIBALDUS et BALDOVINUS, *Super dicto tertio Sententiarum*, distinctione tertia, similiter.

THOMAS DE HALIS, in libro *De vita ipsius beate Marie*, capitulo decimo quarto, *De sanctificatione eiusdem*, subdit sic: «Fuit tamen

---

783 III° 784 III^a | tertia seq dicens dicit tenens affirmativam quod contrarium dicere
canc

785 Nicholaus | Gorran | affirmativam

786 Johannes | III° | III^a

788 III° | XIII^a

790 Annibaldus | III° 791 III^a

793 XIII° 794 Ihesu

---

785 *Postilla elucidativa et magistralis Reverendi patris fratris Nicolai de Gorran... super epistolas Pauli*, Paris 1531, ff. 13 b-c, 14 a-b, 18 d-20 a

786-787 Locus hactenus non reperibilis

788-789 HENRICUS DE GANDAVO, *Quodlibet XV*, q. XIII, Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 3119, f. 239 v-241 r

790-791 *Scriptum secundum D. Thomae Aquinatis doctoris Angelici in IV libros Sententiarum ad Annibaldum Annibaldensem*, Roma 1570, f. 82 b

792-795 THOMAS DE HALIS, *De vita beate Marie*, c. 13, Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 15067, f. 83 d, línies 13-16

786-787 Segons Friedrich STEGMÜLLER, *Repertorium Commentariorum in Sententias Petri Lombardi. I. Textus*, Würzburg, Schönig 1947, 230, el comentari de Joan de Nàpols és ara com ara desconegut. En canvi, ha estat editada la seva *Quaestio utrum beata Virgo contraxerit peccatum originale* per Carolus BALIC, *Quaestiones disputatae de Immaculata Conceptione beatae Mariae Virginis*, Sibenici 1931, 73-95.

ipsa Virgo de illis qui ante nativitatem filii sui Iesu a peccatis mundati sunt», etc.

795

Sufficiat de theologis. Ad canonistas transitus convertatur.

GRATIANUS, canonum compilator, in *Decretis*, *De consecratione*, distinctione quarta, ad huius affirmative propositum inducit illud beati AUGUSTINI, *De fide ad Petrum*: «Firmissime tene et nullatenus dubites omnem hominem, qui per concubitum viri et mulieris concipitur, cum originali peccato nasci».

800

Item, idem, *De penitentia*, distinctione secunda, capitulo *Hec est caritas vera*: «Conclisit Deus omnia sub delicto, ut omnibus misereretur». Et infra, quinta: «Et docuimus quod excepto Deo, omnis creatura sub vitio est, non quod universi peccaverint, sed quod universi peccare possint», etc.

805

RAIMUNDUS DE PENNAFORTI, sub Gregorio papa IX et annis Domini M° CC° XXVI° *Decretalium* prudentissimus compilator, in prima parte sue *Summe*, rubrica *De feriis*, § *Sunt ergo ferie quinque*: «Et nota quod non fit mentio de annuntiatione sancte Marie, cum tamen sit celebre festum, nec de conceptione eiusdem, quia illud non debet celebrari, eo quod concepta fuerit in peccatis, sicut et ceteri sancti, excepta unica persona Christi, que non ex virili semine, sed mystico spiramine», etc.

810

---

796 Sufficiat | *in mg* De canonistis
 797 *in mg* Gracianus in decretis 798 III^a | affirmative 799 Firmissime
 802 II^a 804 V
 807 Raymundus | Penaforti | *in mg* Raymundus de Pennaforti 809 V^e 811
in mg de festo conceptionis 814 mystico

797-801 *Decretum*, III, *De consecratione*, D. IV, c. 3 (FRIEDBERG, I, Leipzig 1879, 1362) 799-801 FULGENTIUS RUSPENSIS, *De fide ad Petrum*, c. 26, reg. XXIII (ML 40, Paris 1861, 774)

802-806 *Decretum*, *De poenitentia*, D. II, c. 5 (FRIEDBERG, I, Leipzig 1879, 1191)

810-814 RAIMUNDUS DE PENNAFORTE, *Summa de poenitentia*, III, (OCHOA, DIEZ, Roma, Commentarium pro Religiosis 1976, 396)

- 815 IOANNES, lector, in sua *Summa*, parte prima, titulo duodecimo, sub rubrica *De feriis*, questione secunda, § primo, in principio, dicit sicut prefatus RAIMUNDUS DE PENNAFORTI.

820 IOANNES, glossator *Decreti*, in *Glossa ordinaria*, *De consecratione*, distinctione tertia, super capitulum *Pronuntiandum*, ubi agit de celebratione festivitatum, dicit sic: «De festo conceptionis beate Marie nihil dicitur hic, quia celebrandum non est... Et hec est ratio: in peccatis enim concepta fuit, sicut et ceteri sancti, excepta unica persona Christi».

825 HUGUCCIO, super dicto capitulo *Firmissime*, dicit ita: [f. 17v] «Ergo beata Maria, Ieremias, Ioannes baptista, cum originali peccato nati sunt, cum constet per concubitum viri et femine eos esse conceptos», sicut et omnes alios, preter Christum.

830 ARCHIDIACONUS, in suo *Rosario*, super dictum capitulum *Firmissime*, ait: «Ut melius intelligas, scias quod due sunt nativitates, scilicet, in utero animam infundi, ex utero nasci et ex utero in lucem prodire. Unde beata Virgo et Ioannes Baptista et Ieremias cum originali peccato nati fuerunt in utero, et hoc vult dicere littera «e» in principio, ibi *Omnem hominem*, etc. Unde conceptio beate Marie non debet celebrari, sed nativitas ex utero bene celebratur».

---

815 Johannes | I^a | XII° | in mg Johannes lector 816 II^a | I^o 817 Raymundus de Penaforti

818 Johannes glosator | in mg Johannes glosator 819 III^a 821 nihil

824 Hugucius | in mg hugucius et idem de con. d. III^a & I^o versu de festo conceptionis 825 Jeremias | Johannes bapista

828 in mg Rosarium archidiaconi 829 in mg duplex natiuitas 830 lucem seq perdere *canc* 831 Johannes bapista | Jeremias 832 vul | in mg de festo conceptionis

---

815-817 IOANNES LECTOR, *Summa confessorum*, p. I, tit. XII, q. II, Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 3260, f. 30 b, líneas 51-56

818-823 *Corpus Iuris Canonici. Pars Prima*, Lió 1671, col. 1965, litt. d., *Nativitas*. Cf. *Decretum, De consecratione*, D. III, c. I (FRIEDBERG, I, Leipzig 1879, 1353)

824-827 HUGUCCIONIS, *Lectura super Decreto*, Paris, Bibliothèque Nationale, lat. 3892, f. 385 a, líneas 35-36

829-834 GUIDO A BAISSIO, Archidiaconus Bononiensis, *Rosarium seu in Decretorum volumen Commentaria*, II pars, *De consecratione*, d. IV, Venécia 1601, 401 d

---

Guilelmus DURANDI, alias SPECULATOR, titulo *De feriis*, annu- 835
merando festiuitates, dicit ita: «Et omnes festiuitates Virginis glo-
riose, non dico de festo conceptionis eius, quia concepta fuit in pec-
cato».

HOSTIENSIS in sua *Summa*, titulo *De penitentia*, capitulo *Quis 840*
debet confiteri, in principio dicit sic: «Sine peccato originali nullus
est genitus de germine viri et mulieris, quamvis aliqui in utero ma-
tris sanctificati legantur, sicut Ieremias, Ioannes Baptista et gloriosa
Domina nostra».

Ioannes ANDREE, in capitulo *Conquestus*, Extra. *De feriis*, super 845
verbo *Virginis gloriose*, ait: «Festum conceptionis ipsius Virginis hic
non includitur, licet in multis ecclesiis celebretur ex deuotione non
improbanda. Tu autem dicas conceptionem illam que fuit ab hu-
mano semine [f. 18r] non venerandam. Et hoc tenendum, quia fuit
in originali concepta».

IOANNES DE LIGNANO, titulo *De feriis*, capitulo *Quod legitime*, 850
ait: «An festum conceptionis beate Marie sit celebrandum, *De con-*
secratione, distinctione quarta, capitulo primo, soluit ibi *Glossa*
quod non est necesse celebrandum, quia concepta fuit in peccatis,
sicut et ceteri».

---

835 in mg Speculator

839 in mg Hostiensis 842 Ieremias | Johannes baptista

844 Johannes | in mg Johannes andree 847 improbanda | in mg de festo conceptionis

850 Johannes | in mg Joannes de Lignano de festo conceptionis 852 III^a | I^o

---

835-838 GUILIEMUS DURANDI, *Speculum Iuris*, dins *Guilelmi Durandi... cum Ioannis Andree, Baldi de Ubaldis aliorumque aliquot praestantissimis iurisconsultis Theorematis. Pars secunda*, Venècia 1602, 505 b, línies 3-5

840-843 HENRICUS DE SEGUSIO, cardinalis Hostiensis, *Summa*, Lió 1517, 328 b-c

845-849 IOANNES ANDRAEAE, *In II Decretalium librum Novella Commentaria*, Venècia 1581, 56 a. Cf. *Decretalium*, III, IX, c. 5 (FRIEDBERG, II, Leipzig 1879, 272)

850-854 Locus non repertus 851-852 Cf. *Decretum*, III, *De consecratione*, D. IV, c. 3 (FRIEDBERG, I, Leipzig 1879, 1362)

850-854 Cf. nota a les línies 780-785 de la nostra edició de la *Brevis compilatio...*, 299.

- 855 Idem Speculator, eodem titulo, c. primo, in principio.
 Predicatores cum *Glossa*.
 Minores contra.

In superioribus satis ostensum videtur de virtute quatuor vo-
 cum, scilicet «peccatum originale», «conceptio», «redemptio» et
 860 «preservare», ac expositionibus eorundem ad locutionem barbari-
 cam profugandam. Deductumque est per testimonia prophetarum,
 apostolorum, sancte matris Ecclesie precipuorum quatuor et quo-
 rumdam aliorum multorum sanctorum patrum et aliorum magis-
 865 trorum ac doctorum in sacra theologia et canonum in sancta Eccle-
 sia approbatorum, quod sententia lata in paradiso contra primum
 hominem: «In quocumque die ex eo comederis, morte morieris»,
 quia comedit incaute, non solum ipsum Adam, sed etiam totum
 genus humanum universaliter comprehendit, nullo vel nulla peni-
 870 tus inde demptis, nisi solo Iesu Christo, domino nostro, qui non ex
 virili semine, sed spiramine mystico est conceptus. Qualiter etiam
 alias sancti doctores et magistri dicunt ipsam beatam virginem Ma-
 riam, matrem eiusdem domini nostri Iesu Christi, fuisse in [f. 18v]
 peccato originali conceptam formaliter, illudque seu culpam et
 iniustitiam originalem etiam formaliter contraxisse, eiusque carnem
 875 fuisse carnem peccati, carnem peccatricem de massa peccatrice, de
 massa que mortem meruerat ex peccato, fuisse tamen sanctificatam
 in utero sue matris post animationem et purgatam ab ipsius peccati
 contagione ac ab eo eiusque sequelis et fomite excellentissime pre-
 servata, divina gratia influente. Contra tam generalem et apertam
 880 sententiam opponere quis audebit, quam protulit ipse Deus?

---

858 hostensum | IIII^{or} | in mg Repilogat vt addat 860 loqucionem 862 IIII^{or}
 866 in mg Gen. II° 869 solo seq domino *canc* | Jhesum 870 mistico 872
 Jhesu 877 in *canc* ex

---

855 GUILIELMUS DURANDI, *Speculum iudiciale*, Barcelona, Biblioteca de la Universitat,
 ms. 1163, f. 107 d, línies 46-48
 866 Gen II, 17

858-880 Resum excel·lent del que ha pretès Eimeric en el *Sacculus...*: discutir el
 significat de quatre mots-clau en la polèmica mariana i presentar una seqüència d'autori-
 tats bíbliques, patristiques, canòniques i teològiques, segons les quals tot membre del
 llinatge humà contreu el pecat original, de manera que Maria únicament va poder ésser
 santificada després de la seva «animació», netejada del pecat original i preservada de les
 seves conseqüències.

MOYSES, eximius prophetarum, eius tabellio, illam scripsit et humano generi intimavit. David et Salomon, inquierentes «usque ad unicum» solum hominem Iesum Christum, quem solum etiam, et nullam ex omnibus mulierem, iustum, sanctum, sine ulla contagione peccati in toto universali genere invenerunt, totaliter perstrinxerunt. Quam etiam ipsi et ceteri prophete, apostoli atque Ecclesia, mater sancta, homologarunt, etiam omnes ipsam Virginem posuerunt sub redemptione unica et perpetua semel inventa, facta in ara crucis pariter et statera, ac salute totius humani generis per eundem Dominum Iesum Christum. Quod etiam ipsa beata Virgo fuit professa patenter, inquiens hec verba: «Et exultavit spiritus meus in Deo, salutari meo». Sonant siquidem ista verba quod ipsa beata salutem ab ipso beatissimo sibi dari humiliter postulabat. Ait enim beatus [f. 19r] GREGORIUS: «Recte Salvatorem appellamus a quo salutem requirimus». Ergo salute indigebat: non pro vitio actuali, ergo pro originali.

Et si quis adhuc hesitat, recurat ad dictos quatuor doctores precipuos, Gregorium, Augustinum, Ambrosium, Hieronymum, quibus ac pro quibus testificatur Ecclesia in preallegata decretali *Gloriosus Deus*, inquiens quod ubi dicta Dei et Apostoli sententia sit enigmatica, nodosa, obscura vel dubia, ipsi sancti doctores Spiritus Sancti gratia inspirati eam reserarunt, solverunt, dilucidarunt et declararunt, qualiter eorum dicta superius legentibus eliquebit.

882 *in mg* Gen .II°. | Gen II, 17 *in mg* Psalmo XIII°, Ecclesiastes VII° 883
Jhesum 887 emologarunt 889 *in mg* I^o Petri I^o d. et III° f. ad Hebreos IX° | 1Pt I,
24; III, 18; Haebr IX, 15 890 Jhesum 891 inquiens *add* in exultavit | *in mg* Luce
.I^o. 894 apellamus | *in mg* in homilia luce XVII° Dum iret Jhesus
897 III° 898 Jeronymum 899 *in mg* De testimonio ecclesie III° doctoribus 900
in mg Extrav. De reliquiis et veneratione sanctorum in VI° 903 *in mg* ubi de ipsis 905
in mg hic etiam pro facto ecclesie generali 908 eandem

882-883 Ps XIII, 3; Eccle VII, 29 891-892 Lc I, 47 894-895 Locus non
reperitus apud Gregorium, etiam conspecto *Thesaurio Sancti Gregorii Magni. Concordantiae*
(CETEDOC, «Corpus Christianorum. Thesaurus Patrum Latinorum», Turnholt, Bre-
pols 1986)

900 *Sextus Decretalium*, III, xxii, c. un. (FRIEDBERG, II, Leipzig 1879, 1060)

881-896 Resum condensat dels arguments bíblics contra la Puríssima Concepció
presentats en la part precedent.

897-910 Resum, amb ponderació, dels arguments patristics.

905 Qui, ergo, contra ipsorum sanctorum expositiones sentire contende-
rit, contra Ecclesiam, immo contra Spiritum Sanctum illis influen-
tem, ut predicatur, in hac parte insurgere arguetur, et omnes alios
sanctos patres et doctores universos sibi obvios sentiet, nemine dis-
crepante. Omnes enim *antiqui* in eamdem Apostoli sententiam ge-
neralem clare et concorditer adhererunt, ut pro magna parte supe-
910 rius est deductum.

915 Numquid aliqui, licet multi, magistri moderni, qui nullis mira-
culis floruerunt, contra tot, tantos ac tales Sacre Scripture, Ecclesie,
sanctorum et doctorum ac magistrorum innumerabilium auctorida-
tes a seculo et usque nunc tantas et universaliter predicatas pote-
runt suis pietatibus, enigmatibus, similitudinibus et ratiunculis pre-
valere? Ecce quid ISIDORUS et in *Canone* transumptive, distinctione
quingentesima, capitulo *Domino Sancto*, & in fine, dicat: «Quoties-
cumque in gestis conciliorum [f. 19v] discors invenitur sententia,
illius concilii sententia magis teneatur, cuius antiquior et potior ex-
920 tat auctoritas».

925 Contra istos partem negativam [tenentes] dicit beatus BERNAR-
DUS, de quo supra, quod, dicendo beatam Virginem non contraxisse
originale, garriunt. «Garrire» est proprie volucrum, que garrimum
suum facientes non intelligentes, non intelligunt quid garriant. Dat
ergo BERNARDUS intelligi quod et isti nesciant quid dicunt, sed ad
instar volucrum verba sua proferant in hac parte. Et contra eosdem
videtur facere illud HIERONYMI, in *Epistola ad Paulinum*, dicentis:

914 tantas *ms* tentans 916 Ysidorus | trassumptive | *in mg* Ysidorus Canon 917
L 917-918 quocienscumque 918 consiliorum 919 consilii 919-920 extat *corr*
add -t

921 [tenentes] *om* 922 *in mg* Bernardus ad Lugdunenses 923 *in mg* quid sit
garrire 927 Jeronymus 931 trahere *seq* repugnanciam *canc*

916 ISIDORUS, *Epistola IV*, 13 (ML 83, París 1862, 901-902) 916-920 *Decre-*
tum, D. L., c. 28 (FRIEDBERG, I, Leipzig 1879, 188-190)

921-923 Cf. notam ad lineas 422-428 928-931 HIERONYMUS, *Epistola LIII ad*
Paulinum de studio Scripturarum, 7 (ML 22, París 1864, 544)

911-920 Comença pròpiament la discussió amb els «moderni» purísimers, que
innoven en una matèria que la tradició doctrinal semblava haver ja sentenciat.

921-931 L'autoritat de sant Bernat de Claresvalls és un atot major per als antipurí-
simers, donada la indiscutible devoció mariana del dit sant abat.

«Nec scire dignantur quid prophete, quid Apostoli senserunt, sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia, quasi grande sit et non vitiosissimum dicendi genus depravare sententias, et ad voluntatem suam Sacram Scripturam trahere repugnantem».

Si autem contra dictam affirmativam sensus mystici deducantur, non videntur debere admitti, quia historicus clarus extat. At nempe Philippus RIBOTI, carmelita, in suo *Tractatu de sensibus quatuor Sacre Scripture*, capitulo sexto, regula sexta, que est ista: «Nulla pars Sacre Scripture est in sensu suo intelligenda, cui manifeste repugnat alia pars Scripture in sensu literali inconcusse recipienda, quia non possent ambe simul in sensibus esse vere. Verum autem vero non [f. 20r] repugnat». Sententia autem APOSTOLI: «Per unum hominem, etc.», est in suo sensu literali recipienda et per sanctos doctores recepta inconcusse. Ergo, ei repugnans recipi numquam debet.

Quare, auctoritates similitudinum lune, stelle, aurore, arce testamenti et urne et similes, que solent contra hanc affirmativam ad-

932 affirmativam | mystici | in mg de sensibus mysticis contra vniuersalem affirmativam
 933 ystoricus 934 philipus | in mg Philipus 935 III^{or} | VI° | VI° 936
 suo fons ms illo 937 in mg I^o ethicorum ARISTOTELIS, *Ethicorum ad Nichomachum*, I,
 (BEKKER 1098, 10-11 938 sensibus corr insibus add se- 939 non seq possunt ambe
 simul in sensibus canc | sententiam 940 in mg ad Rom. V^o
 943 arche | in mg de luna, stella, aurora, arca, vrna 944 affirmativam 945 in mg
 de uerbis apostoli uide de bapismo paruulorum contra pelagianos 946 intelligatur 946-947
 requiratur

936-939 Philippus RIBOT, *De quatuor sensibus sacre Scripture*, c. 6, Vat., Ottob.
 lat. 396, f. 10 v, línies 18-20. 21-23 939-940 Rom V, 12

932-942 Els «sensus mystici» aquí evocats per Eimeric poden ésser reconduïts a totes les interpretacions arbitràries o subjectives de textos de la Sagrada Escriptura exco-
 gitades pels partidaris de la Puríssima Concepció; sobre aquesta qüestió, cf. Xavier LE
 BACHELET, *Immaculée Conception*, dins «Dictionnaire de Theologie Catholique», VII/I,
 París 1927, 849-869. La invocació de l'autoritat de Felip Ribot, doctor modern, contra
 les interpretacions abusives de l'Escriptura ja és present en la *Brevis compilatio...*, 310,
 i nota a les línies 1067-1070 de la nostra edició. Eimeric usa els textos de Ribot d'una
 forma molt més dialèctica i conclouent que l'autor de la *Brevis compilatio...*

943-947 «Luna»: sant Antoni de Pàdua aplica a Maria el text d'Eccli L, 6, «Et
 quasi luna plena in diebus suis lucet...», dient: «Beata Maria dicitur luna plena quia ex
 omni parte perfecta. Luna ideo imperfecta et semiplena, quia habet maculam et cornua.

- 945 duci, non debent recipi. Quis enim dicta APOSTOLI verba, ut ait AUGUSTINUS, non intelligat, aut quis in verbis ipsis expositorem requirat, nescit: quasi dicat quod nullus.

Et rursus: Certum est etenim quod omnes illi a simili claudicant uno pede, possuntque pro affirmativa rectius adaptari. Luna
 950 siquidem, stelle et similia, primo fuerunt sub tenebris, quia «tenebre erant super faciem abyssi», et prius etiam distincte in species suas et de se opace sunt et omnem splendorem a sole recipiunt. Sic ergo beata Virgo in sue sancte conceptionis instanti sub tenebris et opacitate originalis peccati fuit, donec illuminata fuit a vero sole
 955 iustitiae per gratiam, quia «lux in tenebris lucet..., illuminans omnem hominem». Aurora etiam procedit a tenebra noctis ad lucem. Arca, urna et similes primo fuerunt in deformitate lignea seu metallica, postea levigate et purgata a sordibus, scoria et deformitatibus suis atque furbite, formam fabrefactae sumpsērunt lucentes. Sic beata
 960 ta Virgo, etc.

---

948 ille 949 afirmativa 951 abissi | in mg Gen. I^o 953 in mg et quamquam contrarium affirmat auctoritas 955 in mg Johannis I^o 957 archa | seu seq metall canc 961 Philipus | VII° 962 est seq tali canc 963 ystoricus | in mg et hoc extensius per sanctum Thomam parte I^a q. I^a articulo ultimo in corpore questionis | THOMAS DE AQUINO, *Summa theologiae*, I, q. 1, a. 10 in corp. (BAC, 77, Madrid 1961, 13 b)

946-947 AUGUSTINUS, *Sermo CCXCIV (a) seu De Baptismo parvulorum contra Pelagianos*, c. 13, n. 15 (ML 38, Paris 1861, 1344)
 950-951 Gen I, 2 955-956 Io I, 5. 9

Sed gloriosa Virgo nec in sua nativitate habuit maculam, quia in utero matris fuit sanctificata, ab angelis custodita, nec in diebus suis cornua superbiae, et ideo plena et perfecte lucet...»; cf. *S. Antonii Patavini Thaumaturgi sermones dominicales et in solemnitatibus*, III, Pàdua 1895, 696. «Stella»: Pere el Venerable compara Maria amb un dia sense nit: «Stella fulgens orientis, umbras fugans occidentis, / Aurora solis praevia, et dies noctis nescia...»; cf. *In honorem matris Domini alia prosa* (ML 189, Paris 1854, 1019). «Aurora»: ultra el text anterior, llegim en l'apèndix a les obres d'Hug de Sant Víctor, el *Sermo XXXIV in Nativitate vel Assumptione Beatae Mariae*, on la Verge acabada de néixer és comparada a una aurora resplendent que apareix en el món, «in mundo velut aurora splendifera» (ML 177, Paris 1854, 980). «Arca»: Egbertus Abbas, *Ad beatam Virginem sermo panegiricus*, nn. 9-11 (ML 184, Paris 1862, 1019, 1020).

948-960 En poques ratlles, el *Sacculus...* resumeix la *Brevis compilatio...*, línies 957-986.

Item, [f. 20v] prefatus PHILIPPUS, ubi supra, capitulo septimo, in prima regula, que est ista: «Ubique in Sacra Scriptura est sensus historicus tenendus, nisi deprehendatur clare quod sit falsus vel honestati morum contrarius». Sed nullus dixit nec dicere potest quod dicta Apostoli sententia litteralis sit falsa vel morum honestati contraria. Restat, ergo, quod sicut iacet universaliter est tenenda. 965

Adducunt GREGORIUM, dicentem: «Qui verba historie accipere iuxta litteram negligit, oblatum sibi veritatis lumen abscondit». Certum siquidem existit quod sensus historicus est clarus et patens, mysticus autem obscurus et latens. Dicitur enim «historia» ab «historion», quod est videre vel cognoscere, et ista docet factum ut factum est. Mysticus autem dicitur a «mystis» grece, quod est secretum vel absconditum latine, prout «mysterium». Ad dictam regulam probandam, [allegant / adducunt?] AUGUSTINUM dicentem: «Ubi manifesta est res Scripture divine, sensum nostrum ad- dere non debemus». «Constat autem quod illud cum sana fide concordat quod ex manifestis Scripture Sacre locis probatur». «Nos in nostre religionis historia fulti auctoritate divina, quidquid ei resistit non dubitamus esse falsissimum». Patet igitur quod dictus sensus 970 975

---

967 ystorie | accipere seq inf cano | in mg in prologo Moralium c. III 969
 ystoricus 970 mysticus | ystoria 970-971 ystorion | in mg ysidorus ethimologiarum
 .1°. 972 mysticus | mistis | in mg hugucio 975 in mg V^o contra Julianum 976
 in mg Augustinus | VIII° super Gen., in fine 977 in mg Augustinus XVIII° de Civitate
 Dei, c. XL° 978 ystoria | quicquid 979 falsissimum 980 ystoricus 983 dicit 984

961-964 Philippus RIBOT, *De quatuor sensibus sacre Scripture*, c. 7, Vat., Ottob. lat. 396, f. 11 r, líneas 41-43

967-968 GREGORIUS MAGNUS, *Moralium libri. Epistola missoria*, c. 4 (ADRIAEN, «Corpus Christianorum. Series Latina», CXLIII, Turnholt, Brepols 1979, 5, líneas 34-35) 970-971 ISIDORUS, *Etymologiarum*, l. I, XLI (ML 82, París 1862, 122 b) 975-976 AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, l. V, c. II, n. 7 (ML 44, París 1861, 786) 976-977 Locus non inventus apud Augustinum, etiam conspecto *Thesaurio Augustiniano. Serie A - Formae. Concordantiae* (CETEDOC, «Corpus Christianorum. Thesaurus Patrum Latinorum», Turnholt, Brepols 1989) 977-979 AUGUSTINUS, *De Civitate Dei*, l. XVIII, c. 40 (DOMBART, KALB, «Corpus Christianorum. Series Latina», XLVIII, Turnholt, Brepols 1955, 635, líneas 26-28)

967-982 Tot sentit místic, és a dir, ocult, d'unes paraules clares de l'Escriptura, ha d'ésser evitat. En aquesta presa de posició no es discuteix només un principi d'exegesi, sinó que hi va implícita la qüestió del desenvolupament històric del dogma. Eimeric parteix d'una posició tancada i s'hi fortifica. Cf. en aquest sentit, allò que hem dit més amunt, en l'estudi introductori, 189-192.

- 980 *historicus sententiae Apostoli ubilibet est tenendus: concordat enim cum sana fide et recte ac naturali innectitur rationi. Allegoricus [f. 21r] autem, quia illi repugnat, totaliter repellendus.*

Cum autem dicitur aliquando de revelationibus contrariis, affirmative opponitur illud HIERONYMI in *Epistola ad [De]metriadem*

Jeronimi | *in mg* Jeronimus per philipum et gregorius in homilia Mt XXIII et in Decretis, d. XXXVII, c. Relatu | *Decretum*, D. XXXVII, c. 14 (FRIEDBERG I, 139) 988 *in mg* Mt XIII Apoc. XIII° 989 *in mg* de beato Dominico et vicecio, etc. 990 ystoriografum

---

983 Referència a la visió d'Helsí, abat de Ramsey, que, havent naufragat en alta mar i havent invocat l'ajut de Maria, rebé la revelació que el dia 8 de desembre era la data de la Puríssima Concepció de Maria i que se salvaria del perill en què es trobava si es convertia en l'apòstol de la celebració d'aquella diada; cf. *Sermo de conceptione beatae Mariae* (ML 159, París 1854, 319-320) i *Miraculum de conceptione sanctae Mariae* (ML 159, París 1854, 323-326). 984-986 Com avisa la nota marginal, és Felip Ribot qui atribueix a sant Jeroni l'autoritat aquí citada; cf. *De quatuor sensibus sacre Scripture*, Vat., Ottob. lat. 396, f. 12 r, línies 36-38. 986-987 Un altre dels pretesos miracles o fets portentosos que corrien en el moment de la gran controvèrsia medieval sobre la Puríssima Concepció, segons el qual sant Bernat de Claresvalls s'hauria aparegut en visió nocturna a un monjo del seu monestir amb vestits blancs com la neu, però amb una gran taca a l'altura del pit, càstig de la seva oposició escrita a la Immaculada Concepció; cf. *Epistola Nicolai monachi Sancti Albani ad Petrum Cellensem* (ML 202, París 1855, 623 C-D) 989-992 Es refereix Eimeric a la brama que alguns feien córrer, segons la qual el fundador de l'orde dominicà hauria sostingut l'opinió que l'orde atacava unànimement; el franciscà Pere Vidal encara ho recorda en el seu *Defensorium Beatae Virginis Mariae*: «...ab Oxomensi urbe Hispaniae in albigeas pestes veniens, in libro quem fecit de corpore Christi contra haereticos, protestatur quod sicut primus Adam fuit... de terra virginea et immaculata formatus, ita secundus Adam, id est, Christus, de Matre virgine et immaculata incarnatus..., qui liber coram haereticis ter in fornacem ardentem proiectus, ter illaesus exivit», IV, c. 7, dins P. ALVA Y ASTORGA, *Monumenta antiqua seraphica pro immaculata conceptione virginis Mariae ex variis auctoribus religionis seraphicae in unum comparata et collecta*, Lovaina 1665, 163. També el carmelità català Francesc Martí acoblava sant Domènec i Vicenç de Beauvais als partidaris de la puríssima concepció de Maria; cf. *Compendium veritatis conceptionis virginis Mariae*, dins P. ALVA Y ASTORGA, *Monumenta antiqua immaculatae conceptionis sacratissimae virginis Mariae ex novem auctoribus antiquis*, Lovaina 1664, 142-144. Pel que fa a Vicenç de Beauvais, un lector del *Speculum historiale* no sabia donar la raó a Eimeric; llegim, en efecte, en el llibre VI, c. LXV de la dita obra: «Beata Virgo Maria nisi in vtero matris sanctificata esset, minime eius natiuitas colenda esset: nunc autem, quia auctoritate totius ecclesie veneratur: constat eam ab omni peccato originali immunem fuisse: per quam non solum maledictio eue matris soluta est verum etiam benedictio omnibus condonata est. Nullis ergo quando nata est subiacuit delictis: nec originale peccatum in vtero sanctificata contraxit»; cf. *Speculum historiale Vincentii usque in suum tempus cum additionibus historiarum annexis usque in tempus fere currens videlicet M. CCCC. XCIII*, Venècia, Herman Liechtenstein 1494, f. 62 c, línies 58-64.

virginem dicentis: «Quod de Scripturis Sacris auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur qua probatur». Et quod beatus Bernardus apparuit cum macula, etc., est contra Sacram Scripturam, que dicit: «Fulgebunt iusti sicut sol» et «sine macula sunt ante Deum». Quod etiam solet dici beatum Dominicum et Vincentium historiographum scripsisse ipsam beatam Virginem sine originali conceptam, poema est et fabula veritate exuta, omni carens penitus fundamento. 985 990

Ad id quod dicunt sic scriptum esse pro negativa, scilicet, quod non fuit concepta in originali, et hoc in *Alcorano* illius perfidi MACHOMETI, certe sua perfida secta suspectissima, vita detestanda et damnata dogmatizatio et inimicitie, quas ipse et tota sua sequela contra Christum et christianos exercuerunt et exercent quotidie incessanter, edocent evidenter, que et quanta fides sibi debeat adhiberi. Et etiam de hoc et similibus fugiendis habetur in *Decretis*, distinctione trigesima septima, capitulo *Ideo prohibetur*. 995 1000

Cum vero solet dici voluntarie per quospiam beatam Virginem vituperari, affirmando eam originale contraxisse, respondet AUGUS-

---

994 *in mg* de Machometo 996 dampnata doctmatizacio 997 cotidie 1000 XXXVII
 | *in mg* Canon
 1001 *in mg* De vituperatione 1002 afirmando 1003 *in mg* Augustinus 1005

985-986 Locus non repertus apud Hieronymum, etiam conspecto *Thesauri Sancti Hieronymi. Series A - Formae. Concordantiae* (CETEDOC, «Corpus Christianorum. Thesaurus Patrum Latinorum», Turnholt, Brepols 1990)

993-995 *Alcorà*, 3, 42 999-1000 *Decretum*, I, D. XXXVII, c. 15 (FRIEDBERG, I, Leipzig 1879, 140)

1003-1007 AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*, l. I, c. 2, n. 4 (ML 44, París 1861, 643)

993-1000 Cf. nota a les línies 1027-1033 de la nostra edició de la *Brevis compilatio...*, 309, tenint en compte que en el *Sacculus...*, Eimeric dona una altra citació del *Decret*: «Ideo prohibetur Christianus legere figmenta poetarum, quia per oblectamenta fabularum nimium mentem excitant ad incentiua libidinum. Non enim solum thura offerendo demonibus immolant, sed etiam eorum dicta libentius capiendo».

1001-1008 El tema de la injúria o vituperi que suposaria per a Maria haver incorregut ni que fos per un moment en l'odi de Déu per causa de la contracció del pecat original és antic: A. NOYON, *Notes bibliographiques sur l'histoire de la théologie de l'Immaculée Conception*, dins «Bulletin de Littérature Ecclésiastique», 3 (1911), 177-182, analitza tres sermons *De conceptione Dei genitricis et semper virginis Marie*, probablement escrits abans de la canonització de sant Bernat (1174), el tercer dels quals exposa

TINUS, libro primo *Contra Iulianum*, folio primo: «Ego dico sic nuptias esse laudandas, ut nullo modo ad earum culpam [f. 21v] vituperationemque pertineat quod omnes homines priorum illorum hominum peccato nascuntur obnoxii. Hoc enim qui negat ipsa christiane fidei fundamenta conatur subvertere». Et PHILOSOPHUS: «Per ea que a natura nobis insunt, nec laudamur nec vituperamur».

Ad auctoritates AUGUSTINI: «Cum de peccatis agitur...», ANSELMI: «Decens erat ut ea puritate, qua maior sub Deo intelligi...», etc., BERNARDI: «Ante fuit sanctificata quam nata...», et sancti THOME, *Super primo Sententiarum*, distinctione quadragesima quarta, questione tertia, articulo tertio: vere tales auctoritates huiusmodi allegantes vel non legerunt libros, in quibus sunt scripte, quos dicti sancti composuerunt, seu eorum transumpta, vel prevaricantur scienter dicta sanctorum. Si enim precedentia et subsequencia legantur et intelligantur, unde credit eorum unusquisque iuvari, reperiet se delusum, labrellaque discet strictis digitis compescenda et sibi per AUGUSTINUM dicere: «In quibus nos reprehendis, in ipsis ipse detegeris».

---

in mg nota 1007 *in mg* philosophus et Sententiarum III, XV et XVI distinctione | Mag. PETRI LOMBARDI *Sententiae in quatuor libros distinctae*, III, d. XV-XVI (COLLEGIUM SANCTI BONAVENTURAE, «Spicilegium Bonaventurianum», V, Grottaferrata 1981, II, 92-105)

1009 *in mg* De natura et gratia 1010 *in mg* De conceptu virginali 1011 *in mg* de auctoritatibus augustini, anselmi, bernardi et thome 1012 XLIII^a 1013 III^a | III° | vere *seq* tales *canc* 1019 *Contra Maximinum*

1007-1008 ARISTOTELES, *Ethicorum Nicomacheorum*, II, 4 (Bekker 1106, 7-10)

1009 AUGUSTINUS, *De natura et gratia*, c. 36 (ML 44, Paris 1861, 267)

1009-1010 ANSELMUS, *De conceptu virginali et originali peccato*, c. 18 (ML 158, Paris 1863, 451) 1011 BERNARDUS, *Epistola 174 ad canonicos Lugdunenses*, 5 (LECLERCQ, «Sancti Bernardi Opera», VII, Roma 1974, 390) 1011-1013 THOMAS DE AQUINO, *In I Sententiarum*, d. XLIII, q. 1, art. 4, quaestiuncula 3, in solutione ad tertium (VIVÈS, *Doctoris Angelici Divi Thomae Aquinatis Opera Omnia*, XI, Paris 1882, 286 b-287 a.

1019-1020 AUGUSTINUS, *Collatio cum Maximino arianorum episcopo*, 13 (ML 42, Paris 1860, 717)

---

el tema de la inconveniència de la idea d'una Mare de Déu sotmesa a l'imperi del diable, ja que el deshonor de la Mare recauria també sobre el Fill, «iniuria matris redundat in filium». La resposta d'Eimeric a l'objecció és recordar la distinció entre pecat personal i pecat de natura, i rebatre, una vegada més, que la universalitat del pecat original és un dels fonaments dogmàtics del cristianisme.

Ad id quod solet opponi de honoratione matris per Filium quantum potest, etc., et etiam prerogativis eidem faciendis, revera, ut aiunt HUGO et ALEXANDER DE HALIS, qui supra, *De sanctificatione materna*, in fine, libro tertio: «Esse matrem Dei est superior dignitas, que pure creature communicari potest» et sufficit sibi. Infinite enim laudes humane inde sibi competunt, que ante maternitatem ipsam, videlicet, ante conceptionem Filii et presertim {f. 22r} in instanti dicte sue secunde conceptionis sive prime nativitatis sibi attribui non poterant nec debebant. Et intelligitur de illis, scilicet: «Sancta et immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio», et: «Felix namque [es] sacra virgo Maria et omni laude dignissima», et similibus. Quod patet ex sequentibus. Sequitur enim ad primam: «Quia quem celi capere non poterant tuo gremio contulisti», et ad secundam: «Quia ex te ortus est sol iustitie, Christus Deus noster». Ecce quod ratione maternitatis. Certum siquidem est quod domino pape nunc existenti multe et excellentes laudes et prerogative attribute existunt, que ante assumptionem sibi minime competeabant. Similiter regi et regine nunc ratione dignitatis regie, que non ante. Et sic de similibus infinitis.

Nec propter hoc quod erat futura mater Dei potest nec debet

1021 id seq q *canc* 1022 *in mg* de honoracione et prerogativis matris 1023 *in mg* Hugo, Alexander 1024 III° | *in mg* superior dignitas mater Dei etc. 1025 *suficit* 1030 *inmaculata* | *eferam* | *in mg* Sancta et immaculata, etc. 1031 *in mg* Felix namque, etc. 1037 *assumptionem* 1040 *in mg* de decencia 1042 *in mg* Gen. II° 1043 Johachim 1046 *fecidam* | *corruptam*

1024-1025 Hugo REPELIN DE ARGENTINA, *Compendium sacre theologie*, l. IV, c. IV, [Lió, G. Balsarin ca. 1487], sig. 1 VII r, líneas 8-9

1021-1039 Eimeric insisteix aquí en la idea que cal respectar absolutament el sentit literal de l'Esclatúra i que la redempció, com a acte històric, és com és i prou. Eimeric lliga qualsevol possible prerrogativa de Maria al descabdellament de la història salvífica. Com a participant d'aquesta història, abans de la seva primera nativitat o concepció segona, Maria no té prerogatives; després de la nativitat primera en té algunes; d'altres li pervenen després de la concepció del seu Fill, etc. En el fons, Eimeric es tanca en rodó a l'argumentació escotista, que explicava el mode de redempció de Maria a partir de la seva futura maternitat divina. És en previsió d'aquesta maternitat excepcional que la redempció de Maria fou també excepcional, és a dir, perfectíssima, és a dir, preservativa fins i tot del pecat original. Que Eimeric té present l'argumentació de Joan Duns Escot es dedueix del paràgraf que ve tot seguit.

1040-1045 L'argumentació escotista a propòsit de la immaculada concepció tenia

concludi quod deceret ipsam non contrahere originale, sicut nec Eva. Illa enim de costa et carne munda Ade producta fuit ante peccatum supernaturaliter. Beata Virgo ex lumbis Ioachim, via nature post peccatum et ante tempus gratie, ex fetido spermate et
 1045 corrupto, ex Anne matris menstruis in ventre alita, parta parvula fetida et corrupta, flebilem ducens ortum, parvula ignorantie tenebris convoluta. Eva vero a predictis extranea statim facta est mulier etate et ratione perfecta, predata originali iustitia, quam, heu, pro dolor!, perdidit satis cito. [f. 22v]

---

en compte la funció excepcional que escau a Maria en l'economia salvífica -i que comanda així mateix una redempció excepcional per a la seva persona-. Això és el que no està disposat a acceptar Eimeric, i d'aquí que insisteixi en les condicions ordinàries de la concepció a propòsit de Maria: subjecció a la llei universal del pecat amb les seves conseqüències, ignorància i corrupció, que ja havia assenyalat Agustí: cf. *Opus imperfectum contra Iulianum*, praefatio (ML 45, París 1861, 1049); *De natura et gratia*, c. 67 (ML 44, París 1861, 287); *De libero arbitrio*, III, c. 18 (ML 32, París 1861, 1296). El llenguatge d'Eimeric és fort, fins i tot dur. Però és el llenguatge de l'augustinisme, el que estableix el nexa causal entre la carn infectada per la concupiscència en l'acte de la generació i la contracció del pecat original: cf. A. GAUDEL, *Péché originel*, dins «Dictionnaire de Théologie Catholique», XII, París 1933, 395-396, 450-451. El pecat original arriba a l'ànima a través de la carn i aquesta, un cop corrompuda, infecta l'ànima, explicació tradicional des del segle XIII, ja exposada per Robertus PULLUS, *Liber II Sententiarum*, c. 28 (ML 186, París 1854, 755), per l'autor de les *Summae sententiarum*, trac. III, c. 10 (ML 176, París 1854, 105-106) i per PERE LLOMBARD, *Sententiae in IV libris distinctae*, I («Spicilegium Bonaventurianum», IV, Grottaferrata 1971, 468-473). La manera com aquí parla Eimeric el distancia molt de la doctrina de sant Tomàs sobre la mateixa qüestió: cf. R. VERARDO, *De concupiscentia in transmissione peccati originalis iuxta D. Thomam ac de huius doctrinae momento relate ad progressum dogmatis immaculatae conceptionis B. M. Virginis*, dins «Academia Mariana Internationalis. Virgo Immaculata. Acta Congressus Mariologici-Mariani Romae anno MCMLIV celebrati», vol. VI, *De immaculata conceptione in ordine s. Dominici*, Roma 1955, 85-90. En realitat, el que diu ací Eimeric contradiu el que havia dit al començament, línies 20-22, quan reduïa la concupiscència a l'aspecte material del pecat original. En efecte, ara sembla que la causa perquè Maria ha de contreure necessàriament el pecat original és la generació. La causa, doncs, del pecat original no seria la seva forma, sinó la seva matèria. És el retorn a la posició augustiniana medieval.

Quis ignorat Moysen, Aaron, Iosue, Eliam, Eliseum et plures 1050
 alios ante Christum diversis diversorum miraculorum insigniis pre-
 ditos extitisse? Et citra de Apostolis et aliis viris ac mulieribus infi-
 nitis, per quos etiam Deus mortuos suscitabat? Tales prerogative
 de beata Virgine non leguntur. Latro suspensus patibulo numquid
 ipsa die pervenit ad gloriam paradisi, relicta Virgine subiecta mise- 1055
 riis huius mundi, Cesari, Herodi, eorumque officialibus et principi-
 bus synagoge. Et sic de multis aliis prerogativis et honoribus diver-
 sis diversimode concessis per Christum, quas beate matri Virgini
 non legimus attributas. «Et quis est qui audeat dicere cur ita fecerit», aut ipsum sub decencia coarctare? «Omnia» enim «quocumque 1060
 voluit fecit» in celo et in terra.

Nec pietas, qua dicitur a quibusdam, scilicet, parum est credere
 Virginem ipsam non contraxisse originale, videtur admittenda, cum
 contradicat sententie divine et apostolice ac determinationibus Ec- 1065
 clesie et sanctorum, ut superius eliquescit. Si enim ad pietates nos
 convertere deceat, magna fuit pietas Manichei, de qua per AUGUSTI-
 NUM et BOETHIUM, de quo supra. Videns itaque Manicheus quod
 non poterat defendere quin beata Virgo contraxisset originale ab
 Adam per viam seminariam descendendo, ac per consequens Ver-

---

1050 Ygnorat | heliam, heliseum 1053 suscitabat 1056 oficialibus 1059 in mg
 Job IX° et II° regum XVI° 1060 coartare 1060-1061 in mg psalmus
 1062 in mg De pietate 1066 Maniceii | in mg Libro II° contra Maniceos, c. V^o patri

---

1059-1060 Iob IX, 12 1060-1061 Ps CXV, 3

1050-1060 Sempre tenint en compte l'argumentació escotista, Eimeric l'ataca amb la *Biblia* a la mà. Si l'argument de Joan Duns Escot és vàlid i cal acceptar la congruència de la immaculada concepció de Maria, la revelació és plena d'incongruències, perquè per la mateixa raó hauria estat congruent que Déu alliberés Maria de molts altres entrebancs i li concedís altres prerogatives, que no consten enlloc; més aviat consten a favor d'altres persones molt menys dignes que ella, etc.

1062-1080 En el pla de la discussió teològica, Pere Auriol hauria reconegut la pietat no com a argument, però sí com a ingredient de l'evolució del dogma de la puríssima concepció. Auriol constata que hi ha moltes veritats, en les quals l'Església creu i que no tenen una confirmació explícita en l'Escriptura. Però en el cas de Maria la revelació del privilegi de la maternitat divina dóna ales a la pietat del creient per tal de creure que si la carn de Maria fou santa, també ho fou la seva ànima, creada amb la gràcia: *Tractatus de conceptione B. M. Virginis*, dins P. ALVA Y ASTORGA, *Monumenta antiqua seraphica pro immaculata conceptione virginis Mariae*, Lovaina 1665, 92-93.

- 1070 bum corpus assumpsisse ex ea in Adam peccatrice, quod tamen AUGUSTINUS et BOETHIUS ei non improbant neque negant, [f. 23r] ad istam pietatem se convertit, videlicet, quod Deus ipsam beatam creaverat et servaverat sibi in matrem, antequam formasset Adam, reputans indecens Verbum assumere de carne peccatrice, quam as-
- 1075 ssertionem ipse AUGUSTINUS ibidem probans hereticam damnat multiplici ratione, et ipse etiam BOETHIUS, prout supra. Quasi ad similem pietatem accesserunt Pelagius et Iulianus, de quo per AUGUSTINUM, in sexto libro *Contra ipsum Iulianum* diffuse pertractat. Contra pietates dicit MAGISTER SENTENTIARUM in suo prologo ipsum in
- 1080 parte composuisse.

Preterea negativam tenentes per distinctiones et rationes philosophales et dialecticas se et propriam negativam fulcire contendunt, dicentes ipsam Virginem contraxisse originale de lege communi, non speciali et privilegiata et similibus. Et quod ista: «Omnes pec-

---

luminum etc. 1067 Boecium | Maniceus 1069 in mg de pietate maniceorum 1074 peccatrice 1075 in mg e libro II° et c. V^o contra maniceos 1076 Boecius 1077 in mg folio .XIII°. 1078 VI° | difusa | in mg Augustinus contra Julianum 1079 in mg Magister Sententiarum
1081 in mg de distincionibus et racionibus et priuilegio 1082 dyalecticas 1094 in

---

1079-1080 PETRUS LOMBARDI, *Sententiae in IV libros distinctae*, prologus, 3 (COLLEGIUM SANCTI BONAVENTURAE, «Spicilegium Bonaventurianum», IV, Grottaferrata 1971, 4, líneas 3-10)

1081-1090 Eimeric escomet ara l'ús del raonament en teologia sense una base revelada legítima. Els defensors de la puríssima concepció, en defecte d'una prova escripturística clara, han de construir castells de raonaments estantissos per concloure que en el cas de Maria hi hagué un privilegi especial. La manera com Eimeric despatxa la qüestió del privilegi és molt semblant a allò que sobre la mateixa qüestió diria més tard Joan de Montenegro: «Et dicunt eam exemptam per privilegium speciale, quod non ostendunt nec ostendere possunt nec fidem de ipso facere; ergo eis credi non debet, nec dictum eorum est auctoritatis... Nam de privilegio non potest fieri fides, nisi per Scripturam sacram, quae adhuc nulla invenitur; vel per dicta sanctorum, quorum vita et doctrina sit per Ecclesiam approbata, de quibus nihil invenitur; vel per determinationem Ecclesiae, quae etiam non invenitur; vel per revelationem alicui factam, cui tamen non est credendum nisi constaret quod illa esset a Spiritu bono et non malo, qui se transfiguravit in angelum lucis quandoque et decipit homines; vel per rationem humanam, cuius testimonium nullum contra legem communem Sacrae Scripturae et Spiritus Sancti... quia in proposito nihil concludit, ut infra patebit quando solventur rationes in oppositum»; cf. *Relatio de conceptione Virginis*, Vat., Ottob. lat., 232, f. 72 r-v.

caverunt in Adam» est distributiva universalis, non simpliciter, sed 1085
 accommode. Sed quia allegans privilegium non auditur, nisi et qua-
 tenus de ipso privilegio legitime fecerit promptam fidem, ut vo-
 lunt, nam iura ipsumque de ipso fidem non faciunt nec fecerunt,
 per consequens lex remanet lex communis et omnibus et pro omni
 suo tempore generalis: Omnes peccaverunt in Adam, et similes. 1090

Quis etiam potest docere quod dicte universales sententiae Dei,
 prophetarum, Apostoli et Ecclesie, tam de contractione originalis,

---

mg Psalmus, Salomon, Apostolus | 1 Cor XV, 27 1097 seu seq nullam canc |

1085 '...distributiva universalis...': Eimeric sembla encarar-se amb Pere Tomàs, el qual havia construït tota una lògica per palesar com la llei de la universalitat del pecat no incloïa Maria: «Omnis authentica propositio quae de ista materia loquitur ad triplex genus potest reduci. Aut enim est singulariter exceptiva, aut universaliter est distributiva, aut est personaliter expressiva. Exemplum primum: sicut cum dicitur quod solus Christus est sine peccato; exemplum secundi: 'eramus omnes natura filii irae'; exemplum tertii: sicut cum dicitur quod Virgo fuit in peccato concepta», *De conceptione B. Mariae Virginis*, dins P. ALVA Y ASTORGA, *Monumenta antiqua seraphica pro immaculata conceptione virginis Mariae*, Lovaina 1665, 259. A partir d'aquesta distinció, Pere Tomàs formula quatre regles: «In omni propositione quae Christum a peccato excipit, intelligitur excipi virgo Mater» (ib.). «Nulla propositio universalis in qua subiicitur vel predicatur absolute peccatum, Virginem Matrem includit, nam nulla talis propositio includit hominem Christum» (ib.). El joc d'aquestes dues proposicions dóna com a resultat que la inclusió en la universalitat del pecat no afecta Maria. Tercera regla: «Omnis authentica propositio in qua Virgini peccatum attribuitur, intelligenda est causaliter, vel de iure communi, vel ex se» (ib., 260). I Pere Tomàs aclareix que una llei pot obligar alguns «quantum est de iure communi, qui tamen de facto non obligantur ad illud propter privilegium aliquod ipsis indultum, ita quod respiciendo ad ius commune verum est dicere quod illi sunt obligati, respiciendo tantum ad privilegium, verum est dicere quod non sunt obligati» (ib.). Quarta regla: «Omnis authentica propositio Virginem affirmans purgari vel mundari, intelligenda est non a contagio quod infuit, sed quod infuisset, nisi Virgo praeservata fuisset» (ib., 261). Així combinava Pere Tomàs la preservació de Maria amb la necessitat de la seva redempció. L'objecció d'Eimeric és sempre la mateixa: el privilegi d'aquesta preservació no consta de forma fefaent.

1091-1108 La universalitat del pecat d'Adam era el punt dèbil de la teologia de la puríssima concepció i Eimeric explota amb força aquesta debilitat. Essent la universalitat del pecat d'Adam un principi teològic, si Maria en fou exempta, l'exempció hauria de constar en la revelació. Ara bé, l'Escriptura i el Pares només esmenten l'exempció de Crist. Per tant, Maria no fou exceptuada. La 'regula topica' que aquí invoca Eimeric és el principi segons el qual cada cosa s'ha de fonamentar adequadament. Aplicada a la doctrina de la Puríssima, vol dir que l'Escriptura i els Pares haurien d'haver parlat de l'exempció de Maria allà on parlen de l'exempció de Crist.

quam redemptione facta per Christum, non debeant universaliter
intelligi et teneri, cum etiam *Psalmus, Salomon, Apostolus* Christum
1095 excipiant inde solum, qui eo casu magis beatam Virginem excipere
debuissent [f. 23v] iuxta regulam topicam? Immo, ipse APOSTOLUS
eas approbat, inquiring quod qui «omnis» vel «omnia» dicit, nullum
seu nihil excludit. AUGUSTINUS etiam, de quo supra: «Omnes oportet
intelligi... Quis aliter dixerit, nisi divinatorum eloquiorum aper-
1100 tissimus inimicus?». AMBROSIIUS etiam, quarto *De Spiritu Sancto*, vi-
detur sic dicere cum ipso AUGUSTINO contra negativam tenentes et
eam talibus palliantes: «Cuius mutabilitatis homines huiusmodi
sunt, ut nos dicant ea usurpare, que non sunt scripta, cum ea que
sunt scripta dicamus, et ipsi obiciunt quod scriptum non est? Non-
1105 ne ipsi sibi adversantur et auctoritatem sue calumnie derogantur?»
Et ipse AUGUSTINUS, libro *De sancta viduitate*: «Quis audeat defini-
re quod non video Apostolum definisse? Nec a nobis definiendum
est quod definivit Apostolus».

Quis etiam potest scire dictas sententias non universaliter et
1110 simpliciter, sed accommode fuisse prolatas, cum per ipsas Scriptu-

---

in mg I^a ad Cor. XV et ad Hebreos II° 1098 nihil 1098-1099 oportet | *in mg*
Augustinus VI contra Julianum 1099 *in mg* Ambrosius et I^o Sententiarum .d. XXVIII, C.
III° 1099-1100 apertissimus seq inmm *canc* | III° 1101 negativam seq tenentur
canc 1105 calumpnie 1106 *in mg* Augustinus et III. Sent. d. XLII c. vltimo 1106-1107
definire 1107 definisse | definiendum 1108 definivit
1111 *in mg* Apostolus ad Rom. III° 1112 *in mg* Augustinus 1116 aprobat |
in mg de aprobacione beati Petri Apostoli. Concludit

1094 Ps XIII, 3; Eccle VII, 29; Rom III, 9-10. 12. 22-23; 2Cor V, 14-15;
Rom V, 12 1097-1098 Hebr II, 8 1098-1100 AUGUSTINUS, *Contra Iulianum*,
l. VI, c. 24, n. 80 (ML 44, París 1861, 871) i c. 25, n. 82, col. 873 1102-1105
AMBROSIIUS, *De incarnationis Dominicæ Sacramento*, c. 8 (ML XVI, París 1845 874 D)
1106-1108 AUGUSTINUS, *De sancta virginitate*, c. 14-19 (ML 40, París 1861, 402-
405)

1109-1120 L'últim argument d'Eimeric contra les distincions de Pere Tomàs és la
pròpia Escriptura i l'autoritat dels Pares. Eimeric ve a dir que si una dada revelada com
la universalitat del pecat pot admetre excepcions, aquestes haurien d'ésser assenyalades
per la mateixa revelació o almenys per la interpretació dels Pares. Atès que no es dona
cap d'aquests supòsits, cal deixar intacta la proposició del pecat universal. La combinació
que fa Eimeric d'un text paulí, d'un d'augustinà i de la caució petrina dels escrits de
sant Pau és verament hàbil i ben girada en un moment en què el magisteri eclesiàstic
encara no s'havia pronunciat sobre la qüestió.

ras de contrario constet? Dicit enim APOSTOLUS, ubi supra: «Non est distinctio. Omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei». AUGUSTINUS, libro *De natura et gratia*, premissa dicta sententia Apostoli, dicit quod ipsa «et antiquos et recentiores, et nos et posteros nostros sententia complectitur». Et quod scripsit Paulus totum confirmat et approbat princeps Ecclesie, sanctus PETRUS, ipsaque mandat universaliter custodiri in fine sue secunde *Canonice*. 1115

Quare videtur distinctiones non debere admitti. Confunderent enim totam Sacram Scripturam, suscipientes heresum et [f. 24r] errorum. Si enim Manicheus, Pelagius et Iulianus eis usi fuissent, fortius adversati fuissent. Et est unum in sanctorum auctoritatibus precipue advertendum, videlicet, quod omnes excipiendo Christum ab Apostoli sententia: «Omnes peccaverunt...», assignant causam, scilicet, quod non ex virili semine fuit conceptus. Et est ibi argumentum a contrario sensu de beata Virgine, quo domini iuriste quotidie utuntur. Neque rationes vel argumentationes philosophice contra *Sacram Scripturam* sunt, ut in proposito, adducende vel etiam admittende. Hoc docet prefatus Philippus RIBOTI in dicto suo tractatu *De quatuor sensibus Sacre Scripture*, applicans AUGUSTINUM, tertio *De doctrina christiana*, capitulo vigesimo octavo, dicentem: «Per Scripturas divinas multo tutius ambulatur», et *Super Genesim*, 1120 1125 1130

1119 suscipientes 1120 Manicheus 1123 in mg nota causam de X^o 1126 cotidie
| in mg de rationibus et argumentis 1126-1127 philosophice 1128 Philipus | in mg
Philipus Riboti 1129 III^{or} | applicans 1130 III° | XVIII° | in mg Augustinus
1132 II° | VII° | in mg hic est auctoritas tantum perquisita 1134 bapuzismo |

1111-1112 Rom. III, 22-23 1114-1115 AUGUSTINUS, *De natura et gratia*, c. 41, n. 48 (ML 44, Paris 1861, 270) 1116-1117 2 Petr III, 15-16

1124 Rom V, 12 1128-1129 Philippus RIBOTI, *De quatuor sensibus sacre Scripture*, c. 6, Vat., Ottob. lat. 396, f. 10 r, líneas 16-25 1130 AUGUSTINUS, *De doctrina christiana*, III, c. 28 (MARTIN, «Corpus Christianorum. Series Latina», XXXII, Turnholt, Brepols 1962, 100, líneas 21-22) 1131-1133 AUGUSTINUS, *De Genesi ad litte-*

1120-1121 Dir que amb les distincions dels puríssims a la mà, els maniqueus i pelagians haurien donat molta més brega, és una afirmació tan subtil com desestabilitzadora a l'esguard dels puríssims, que mai no havien posat en qüestió cap punt essencial del dogma. Amb una gran astúcia i sense dir-ho expressament, Eimeric aixeca una presumpció de pelagianisme larvat en la doctrina dels puríssims.

1122-1126 '...ex virili semine...': els antipuríssims retornen una i altra vegada a la concepció augustiniana de la transmissió del pecat original, que els puríssims no posaven en qüestió, sinó que es limitaven a dir que havia estat objecte d'una excepció privilegiada en el cas de Maria.

secundo, capitulo septimo: «Hoc est verum quod divina dicit auctoritas, potius quam id quod humana convincit infirmitas», et *De baptismo parvulorum contra Donatistas*: «Ego etsi refellere istorum
 1135 argumenta non valeam, video tamen inherendum esse hiis que in Scripturis sunt apertissima, ut ex hiis revelentur obscura». Et idem in libro *De moribus Ecclesie*: «Potius audiamus divina oracula et nostras ratiunculas divinis subdamus affatibus». Et reddens inde causam, ipse AUGUSTINUS, *Super Genesim*, capitulo quinto, ait:
 1140 «Maior est enim huius Scripture auctoritas quam omnis humani ingenii capacitas». Unde APOSTOLUS, *Ad Colossenses*, secundo: «Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam, secundum [f. 24v] traditionem hominum». Et hec dicta sufficiant.

1145 Et omnia meque in omnibus et per omnia submitiendo definitioni, determinationi, sententie et correctioni sancte matris Ecclesie et cuiuscumque catholici forsani sanius sentientis, per Iesum Christum dominum nostrum, quem Virgo ipsa concipere meruit solo verbo et parere semper virgo. Cui etiam sit omnis laus, honor et
 1150 gloria in secula seculorum. Amen.

Explicit *Sacculus pauperis peregrini*. Deo gratias.

§. Codex pauperuli sacculus est peregrini.

---

in mg Augustinus 1137 *in mg* auctoritas 1139 V^o 1140 *in mg* Augustinus. Quod perquirebam 1141 Colocenses I II° 1143-1144 sufficiant
 1145 summittendo 1145-1146 difinitioni 1147 Yhesum

---

ram, II, c. 9, n. 21 (ML 34, Paris 1861, 271) 1134-1136 AUGUSTINUS, *De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum*, III, c. 4, n. 7 (ML 44, Paris 1861, 189) 1137-1138 AUGUSTINUS, *De moribus Ecclesie catholicae et de moribus manichaeorum*, I, c. 7, n. 12 (ML 32, Paris 1861, 1316) 1139-1141 AUGUSTINUS, *De Genesi ad litteram*, II, c. 5 (ML 34, Paris 1861, 267) 1141-1143 Col II, 8

TAULA ALFABÈTICA DE MOTS

Aquesta taula, les característiques de la qual són idèntiques a les indicades en la de l'*Allocutio christi... d'Arnau de Vilanova* al final del primer article d'aquest volum, és obra d'Antoni Perarnau i Burgès i de Marisa Bayo i Hernández.

- a 70, 71, 85, 94, 113, 156, 261, 266, 330, 343, 360, 379, 409, 418, 423, 425, 453, 454, 473, 476, 478, 505, 583, 587, 591, 611, 615, 620, 622, 625, 626, 627, 677, 678, 690, 696, 700, 794, 894, 914, 925, 927, 929, 930, 948, 952, 954, 956, 958, 972, 1008, 1047, 1062, 1125
- Aaron 1050
- ab 91, 122, 137, 140, 169, 261, 346, 420, 442, 470, 473, 503, 570, 578, 586, 641, 693, 706, 719, 762, 847, 877, 878, 893, 970, 1068, 1123,
- abbas 417, 590; abbati 739
- (aboleo) abolerur 66
- Abraham 701
- (abscondo) abscondit 968; absconditum 973
- (absum) absit 423
- (absolvo) absolvit 729
- (absorbeo) absorpta 486
- absque 372, 408
- (abyssus) abyssi 951
- ac 45, 70, 100, 135, 144, 223, 236, 500, 532, 757, 762, 860, 864, 878, 889, 912, 913, 981, 1052, 1064, 1069
- (accedo) accesserunt 1077
- (accipio) accipit 730; accipit 163; accipere 967
- (accido) accidere 385-386
- accomode 1086, 1110
- actualis 604; actuale 140; actuali 627, 895
- actualiter 74
- actus 27, 125, 601; actum 576-577; actu 134
- ad 8, 18, 21, 23, 25, 27, 29, 41, 83, 102, 172, 177, 188, 191, 264, 299, 310, 311, 313, 384, 422, 453, 475, 494, 517, 524, 539, 554, 557, 592, 598, 600, 608, 640, 649, 718, 770, 796, 798, 799, 860, 882, 897, 956, 973, 984, 993, 1004, 1009, 1021, 1032, 1034, 1055, 1065, 1072, 1076, 1141
- Adam 166, 169, 208, 266, 283, 320, 344, 375, 504, 867, 1069, 1070, 1073, 1085, 1090; Ade 109, 717, 1042
- (adapto) adaptari 949
- addo 239; addit 119, 244; addere 975-976; addens 706, 776
- (adduco) adducit 640; adducunt 967, 974; adduci 944-945; adductis 651; adducende 1127
- (adhaereo) adhaerunt 909; adherentes 509-510; adherendo 50
- (adhibeo) adhiberi 998-999
- adhuc 569, 897
- (admitto) admitit 431; admitti 933, 1118; admittenda 1063; admittende 1128
- (adoro) adoremus 466
- (adultus) adultis 28
- (adventus) adventum 592
- (adversor) adversantur 1105; adversati 1121
- adversus 240
- (adverto) advertendum 121, 1122
- (affatus) affatibus 1138
- (affirmo) affirmantes 199-200; affirmando 1002
- (affirmativus) affirmativa 949; affirmative 798, 983-984; affirmativam 776, 781, 785, 932, 944
- agnus 499
- (ago) agit 819; agitur 1009; agendo 34; agendum 17
- (aio) air 286, 333, 426, 605, 829, 845, 851, 893, 933, 945, 1139; aiunt 721, 1023
- Albertus 773, 783
- (Alcoranus) Alcorano 994
- Alexander 544, 673, 1023
- alibi 108, 405
- (alienus) aliena 361
- aliquis 458, 707; aliquid 768; aliquo 121, 547, 593, 706; aliquem 576, 642; aliquam 134, 643; aliqui 289, 747, 841, 911; aliquarum 446; aliquibus 222
- aliquando 747, 983
- aliter 123, 186, 712, 1099
- (alo) alita 1045
- alius 99; alia 98, 276, 323, 461, 679, 719, 937; aliud 33, 101, 385; aliam 401, 403; alio 58, 86, 116, 158; alii 68, 138, 142; alie 82, 515; aliorum 124, 863; alios 141, 142, 245, 827, 906, 1051; alias 17, 835, 871; aliis 78, 81, 141, 222, 223, 700, 1052, 1057
- (alterco) altercantes 6
- Altissiodorensis 750
- (altus) altiore 403; altissimus 754; altissimi 331, 416
- (alvus) alvo 467, 469, 480
- (allego) allegant 974; allegans 1086; allegantes 1014
- allegoricus 981
- (amaritudo) amaritudinem 616
- (amarus) amarum 607
- (ambo) ambe 938
- Ambrosius 238, 325, 1100; Ambrosium 898
- (ambulo) ambulatur 1131; ambulantes 208-209

- amen 1150
 (amicio) amicta 581
 (amitto) amiserat 88
 amplexus 429
 (amplus) ampliozem 626
 an 429, 689, 690, 851
 (Andreas) Andree 844
 angelus 414
 anglicus 648
 Aniciensis 773
 anima 44, 46, 49, 172, 435, 530, 653, 671;
 anime 623; animam 23, 46, 49, 54, 470,
 830
 animal 47; animalis 57-58, 129-130, 135
 animalis 39, 42, 158
 (animalitas) animalitatis 59; animalitatem 69
 (animatio) animationis 59; animationem 63,
 80, 535, 670, 763, 877
 (Anna) Anne 160, 469, 585, 1045
 Annibaldus 790
 annuntiatio 810
 (annunero) annunero 835-836
 (annus) anno 683, 685; annis 765, 807
 Anselmus 54, 371; Anselmi 1009-1010; An-
 selmum 153
 ante 54, 63, 67, 142, 378, 401, 456, 483, 537,
 794, 988, 1011, 1026, 1027, 1037, 1039,
 1042, 1044, 1051
 antea 309
 (antecello) antecellit 511
 antequam 65, 442, 587, 677, 699, 1073
 (anterioritas) anterioritatem 116
 (antiquitas) antiquitate 257
 (antiquus) antiqui 908; antiquos 1114; anti-
 quior 919
 (aperio) apertam 423, 879; apertissimus
 294, 1099-1100; apertissima 1136
 apostema 133-134, 135
 (apostolicus) apostolice 1064
 apostolus 12, 188, 220, 267, 426, 427, 1094,
 1096, 1108, 1111, 1141; apostoli 234, 298,
 301, 423, 425, 489, 498, 640, 642, 644,
 687, 704, 886, 900, 908, 928, 939, 945,
 965, 980, 1092, 1113, 1123; apostolo 495;
 apostolum 1107; apostolorum 862; aposto-
 lis 1053
 (appareo) apparet 271; apparuit 581, 987
 (appello) appellamus 894
 (applico) applicans 1129
 (approbo) approbat 1097, 1116; approbans
 688; approbati 212; approbatorum 865;
 approbatus 223-224, 351; approbandum 741
 (apto) aprant 929
 aqua 359, 360; aque 357
 Aquino 433
 ara 888
 (Aragonia) Aragonie 4
 arca 957; arce 943
 archidiaconus 828
 archiepiscopus 541
 (ardeo) ardentis 215
 (arguo) arguetur 906; arguendo 494
 (argumentatio) argumentationes 1126; argu-
 mentationibus 263-264
 argumentum 1125; argumenta 1135; argu-
 mentis 712
 (aroma) aromata 482; aromatum 484; aroma-
 tibus 481
 (articulus) articuli 514; articulo 572, 596,
 1013; articulos 225
 (assentio) assensum 412
 (assero) asserit 381; asserat 278, 662; asserere
 710; asserentes 739
 (assertio) assertionem 1074-1075
 (assigno) assignant 1123-1127
 (assumo) assumpsit 319, 403-404; assumeretur
 677 assumere 1074; assumpsisse 1070;
 assumptis 695; assumptus 373, 377-378,
 385; assumpta 690; assumptam 677
 (assumptio) assumptionem 1037; assumptione
 417, 580, 745
 Astensis 590
 arque 204, 309, 886, 959
 (attendo) attendite 300
 (attestatio) attestacionis 691
 (attineo) attrinet 101
 (attribuo) attribui 1029; attribute 1037; attri-
 butas 1059
 auctoritas 305, 920, 1133, 1140; auctoritatem
 498, 642, 985, 1105; auctoritate 978; auc-
 toritates 199, 638, 640, 913-914, 943,
 1009, 1013; auctoritatibus 224, 502, 1121-
 1122
 (audacia) audacie 710
 audeo 643; audet 407-408; audeat 1059,
 1106; audebit 880; ausus 708
 (audio) audivimus 504; audiamus 1137; au-
 ditur 1086
 (augeo) augeatur 130
 augmentum 118
 Augustinus 173, 233, 316, 323, 477, 645-646,
 661, 946, 1002-1003, 1071, 1075, 1098,
 1106, 1112-1113, 1139; Augustini 498,
 655-656, 663, 799, 1009; Augustino 1001;
 Augustinum 974, 1019, 1066-1067, 1077-
 1079, 1129-1130
 (auris) auribus 505
 aurora 956; aurore 943
 aut 129, 130, 385, 946, 1060
 autem 76, 140, 145, 157-158, 211, 259, 283,
 317, 327, 334, 338, 343, 377, 380, 400,
 403, 504, 527, 538, 698, 847, 932, 939,
 970, 972, 976, 982, 983
 (authenticus) authentica 748; authentice 746;
 authenticum 740
 (azymus) azymum 404
 Bacone 648
 Baldovinus 790
 (baptismalis) baptismalem 48-49

- (baptismus) baptismum 358; baptismo 295, 1134
 baptista 68, 138, 743, 825, 831, 842; baptiste 556
 (baptizo) baptizatis 554
 (barbaricus) barbarica 12; barbaricam 860-861
 barbarus 13, 14
 Basilius 239
 beatus 138, 228, 316, 625, 894, 921, 986 ;
 beata 5, 67, 74, 138, 364, 423, 441, 456, 479, 558, 575, 619, 624, 637, 652, 658, 669, 705, 769, 825, 890, 892, 953, 959-960, 1043, 1054, 1068, 1125; beati 236, 758, 799; beate 160, 418, 434, 435, 438, 445, 464, 475, 496, 580, 613, 650, 664, 733, 735, 746, 751, 792, 820, 831, 833, 851, 1058; beatum 989; beatam 225, 310, 542, 547, 560, 563, 566-567, 761, 871, 922, 990, 1001, 1072, 1095; beatis 466; beatissimo 893
 Beda 406
 Belleti 744
 bene 834
 Bernardus 417, 663, 921-922, 925, 987
 Bertrrandus 529
 Biblia 123; Bibliam 764
 Bituricensis 655
 (blasphemus) blasphemum 564
 Boethius 714, 1071, 1076; Boethium 1067
 Bonaventura 493
 (bonus) bonum 177, 190
 (brevis) brevi 758
 (breviarium) breviariis 466
 (brevitas) brevitatis 149
 breviter 16-17, 148
 Britius 776
 (calumnia) calumnie 1105
 candelabrum 216
 (canon) canonis 638-639; canone 424, 916; canonum 797, 864
 (canonicus) canonicis 1117; canonicos 422
 (canonista) canonistas 796; canonistis 223
 (canonizo) canonizatis 351
 (canto) cantat 203
 (canticum) canticis 204
 Cantuariensis 371
 capacitas 1141
 capio 32; capit 33, 34, 46, 49; ceperim 300; capere 1033
 capitulum 819, 828; capitulo 631, 676, 733, 751, 792, 802, 824, 839, 844, 850, 852, 917, 935, 961, 1000, 1130, 1132, 1139; capitulis 644
 captio 32
 captivus 94
 (caput) capite 582
 (carbo) carbonibus 482
 cardinalis 493-494, 520, 764
 carentia 22
 (careo) carens 991
 caritas 196, 803; caritatem 50
 carmelita 934; carmelitarum 635
 (Carmelus) Carmeli 648
 carnalis 372, 595; carnali 470, 593-594; carnalem 232
 caro 264, 265, 269, 276, 321, 692, 698, 702; carnis 26, 27, 231, 242, 268, 269, 275, 659; carni 277; carnem 25, 270, 271, 277, 318, 676, 677, 678, 874, 875; carne 230, 266, 408, 475, 676, 689, 730, 1042, 1044, 1074
 (castigo) castigavit 330
 (casus) casum 341; casu 1095
 Catholicon 119
 catholicus 409; catholica 254, 257; catholicum 157; catholici 1145; catholice 291; catholicissima 306
 (causa) causam 1124, 1139
 causative 152
 (causo) causatur 40; causati 188
 (cecus) ceci 186
 (celebratio) celebratione 820
 (celebris) celebre 811
 celebritas 446-447
 (celebro) celebrant 748, 770; celebraverunt 747; celebret 445; celebratur 449-450, 753, 770, 834; celebretur 846; celebrari 737, 812, 834; celebrantium 446, 539-540; celebratum 448; celebrandum 821, 851, 853
 (celeris) celerius 320
 celestis 218; celesti 330
 (celum) celi 365, 1033; celo 581, 1061
 (censeo) censendus 645
 certe 712, 995
 (certus) certum 949, 969, 1035
 (Cesar) Cesari 1056
 (ceterus) ceterum 274; ceteri 261, 813, 822, 854, 885; cetera 220, 235; ceterorum 81, 161-162, 265, 277; ceteris 143, 222, 351
 (chirographus) chirographum 109-110; chirographo 96
 (christianus) christiana 1130; christiane 252-253, 285, 291-292, 716, 1006-1007; christianos 997
 Christus 87, 93, 104, 183, 198, 272, 298, 377, 439, 478, 586, 594, 597, 598, 599, 726, 1054; Christi 72, 84, 97, 110, 161, 196, 264, 269, 275, 277, 455, 510, 592, 601, 651, 657, 661, 662, 813, 823, 872; Christo 262, 333, 436, 869; Christum 111, 144, 177, 201, 205, 284, 411, 427, 456, 459, 460, 502, 767, 827, 883, 890, 997, 1051, 1058, 1093, 1094, 1123, 1147-1148
 Chrysostomus 238-239
 Ciprianus 237
 circa 37, 126, 718
 cito 79, 535, 1049; citius 142

- citra 1052
 clare 566, 644, 909, 963
 Clarevallensis 417
 clarus 933, 969; clarissimi 237
 (claudico) claudicant 948-949
 (coarcto) coarctare 1060
 codex 1, 1152
 (cognosco) cognoscere 971
 (cohabitatio) cohabitatione 82-83
 (coitus) coitum 42; coitu 41
 (colligo) colligitur 644; collectis 204-205
 (colloquium) colloquiorum 236
 Colossenses 1142
 (comedo) comedit 867; comederis 866
 (comitto) commisit 140
 (commixtio) commixtionem 326-327; commix-
 tione 527
 (communico) communicavit 515; communicari
 1025
 communis 397, 512, 551, 1089; communem
 547; communi 1083; communes 40
 communiter 78-79, 163
 (comparo) comparat 277; comparatum 23, 25,
 27, 29
 (compesco) compescenda 1018
 (competo) competit 131; competunt 1026;
 competebant 1036-1037
 compilator 797, 808
 (complector) complectitur 1115
 (complexus) complexu 659
 (compono) composuit 686-687; composuerunt
 1015; composuisse 1080; compositum 113
 (compositio) compositione 115
 (comprehendo) comprehendit 868
 (comprobo) comprobatur 164; comprobata
 358
 con- 31
 (conor) conatur 1007
 concepcio 36
 (concedo) concessis 1058
 conceptio 31, 32, 35, 35, 36, 38, 40, 42, 47,
 50, 80, 158, 161, 371, 393, 526, 529, 531,
 534, 653, 769, 833, 859; conceptionis 79,
 328, 447-448, 450, 451, 463, 616, 747,
 820, 837, 845, 851, 953, 1028; conceptioni
 430; conceptionem 43, 401, 444-445, 475,
 539, 548, 847, 1027; conceptione 52, 57,
 62, 67, 82, 150, 154-155, 440, 448, 470,
 538-539, 606, 650, 657, 664, 735, 737,
 754, 811
 (conciplium) concilii 919; conciliorum 918
 concipio 31; concepit 42, 144, 243, 274, 349,
 374; concipere 1148; concipitur 315, 343,
 585, 800-801; concipiatur 459; conciperetur
 399, 459, 689; concipi 272, 593; conceptus
 202, 396, 476, 479, 870, 1124; concepta
 5, 373, 430, 538, 637, 640, 658, 665, 705-
 706, 738, 739, 741, 749, 755, 812, 822,
 873, 849, 853, 994; conceptum 230, 260,
 384; conceptam 560-561, 563, 567, 873,
 991; concepti 69, 660; conceptos 827
 (concludo) concludit 495, 563, 643, 657, 665,
 704, 776; conclusit 803; concludi 1041;
 concludens 651;
 (conclusio) conclusionem 777, 778
 (concordo) concordat 506, 976-977, 980
 concorditer 909
 (concubo) concubium 62, 159, 314, 800, 826
 concupiscentia 20, 28, 546; concupiscentie
 260; concupiscentiam 271-272
 concupiscibilitas 29
 (concurro) concurrunt 90, 92
 (condemno) condemnatos 284
 (condono) condonat 361
 (confero) confert 553; contulisti 1033-1034
 (confringo) confringere 517
 (confirmo) confirmat 1115; confirmata 175
 (confiteor) confitetur 163; confiteatur 409;
 confitentur 256; confiteri 840
 confortativus 484
 (confundo) confunderent 1118-1119
 conquestus 844
 Conradi 684
 (consecratio) consecratione 797, 818-819, 851-
 852
 (consequor) consequens 133, 1069, 1089
 (consono) consonat 501-502
 (Constantinopolitanus) Constantinopolitanum
 244-245
 (consto) constat 420, 600, 976; constet 826,
 1111
 (constituo) constituto 740
 (consuetudo) consuetudinem 445
 consularis 714
 contagio 408, 435; contagione 420, 693, 878,
 884-885
 (contemno) contemnitur 986
 (contentibilis) contentibilia 9
 (contendo) contendunt 1082; contenderit 904-
 905
 contra 34, 233, 308, 331, 422, 588, 630, 646,
 713, 857, 865, 879, 904, 905, 912, 921,
 926, 932, 944, 987, 997, 1003, 1078, 1079,
 1101, 1127, 1134
 (contractio) contractionem 513; contractione
 163, 530, 1092
 (contradico) contradicat 1064
 (contraho) contraxit 151, 155, 439, 441, 652,
 670; contrahere 1041; contrahitur 52, 59,
 66; contraxerit 575; contraxisset 1068;
 contraxisse 543, 762, 874, 922, 1002, 1063,
 1083; contractum 66
 contrarius 964; contrarium 666, 706, 708,
 710, 774, 777, 779, 781
 controversia 7-8; controversiam 8
 (convalesco) convalescentibus 131
 (convello) convellere 290
 (convenientia) convenientiam 691
 (convenio) convenit 759; convenientior 99,
 500

- conventus 3
 (conversatio) conversatione 607
 (converto) convertit 1072; convertere 1066;
 convertatur 796; converso 33
 (convinco) convincit 1133
 (convolvere) convoluta 1047
 (cor) corde 395
 corona 582
 (corporalis) corporalem 172-173
 corpus 46, 46, 273, 274, 274-275, 720, 722,
 726, 1070; corpori 530, 654; corpore 43,
 129, 134-135, 411, 573; corpora 574; cor-
 porum 326
 (correctio) correctioni 1146; correctiones 18
 (corrumpo) corrupto 1045; corrupta 60, 1046;
 corruptos 208
 corruptio 24; corruptionis 617 corruptione
 615
 costa 1042
 (creatio) creatione 65
 (creator) creatorem 364
 creatura 805; creature 1025
 credo 251; credit 1017; credunt 248, 251,
 256, 720-721; credere 1062; creditur 78;
 credatur 267; credantur 250-251; credi
 690
 (creo) creavit 467; creaverat 1073; creatur
 45; creentur 65; creando 45; creata 653;
 creati 64, 65
 (crucesignatus) crucesignatus 579-580
 (cruor) cruore 110
 (crux) crucis 579, 889; cruce 107
 culpa 156, 473, 476, 594, 620, 625, 626, 627,
 658; culpe 529; culpam 553, 555, 557,
 730, 873, 1004
 cum 34, 56, 60, 77, 162, 281, 300, 315, 317,
 374, 466, 469, 475, 480, 485, 495, 528,
 529, 572, 660, 661, 673, 698, 762, 730,
 741, 775, 784, 801, 811, 825, 826, 831,
 856, 976, 981, 983, 987, 1001, 1009, 1063,
 1094, 1101, 1103, 1110
 (cunctus) cuncti 97; cuncta 467; cunctos 734
 cur 1059
 custodia 143
 (custodia) custoditur 137; custodiri 1117;
 custodita 143
 Damascenus 412
 (damno) damnat 1075; damnatus 306-307;
 damnata 174, 996
 David 882
 de 16, 30, 31, 41, 76, 78, 106, 164, 178, 221,
 222, 224, 229, 240, 265, 295, 298, 313,
 318, 319, 333, 350, 351, 355, 373, 377,
 378, 381, 382, 384, 385, 387, 388, 389,
 391, 393, 395, 398, 400, 402, 404, 405,
 410, 417, 418, 433, 434, 455, 463, 465,
 471, 478, 486, 487, 492, 504, 519, 538,
 544, 545, 549, 566, 571, 579, 590, 605,
 613, 614, 621, 633, 635, 648, 650, 657,
 664, 667, 668, 673, 675, 676, 689, 703,
 714, 732, 734, 735, 737, 744, 745, 750,
 751, 752, 754, 760, 766, 780, 785, 786,
 788, 792, 793, 794, 796, 797, 799, 802,
 807, 809, 810, 811, 816, 817, 818, 819,
 820, 837, 839, 841, 844, 850, 851, 858,
 875, 922, 934, 952, 983, 984, 985, 999,
 1009, 1021, 1023, 1029, 1039, 1042, 1052,
 1054, 1057, 1066, 1067, 1074, 1077, 1083,
 1087, 1088, 1097, 1098, 1100, 1106, 1111,
 1113, 1125, 1129, 1130, 1134, 1137
 (debeo) debet 57, 474, 539, 709, 812, 840,
 942, 1040; debent 770, 945; debemus
 937; debebant 1029; debeant 998; debeant
 1093; debuissent 1096; debere 933, 1118;
 debuisse 385; debente 22; debitum 109,
 576
 (deceat) deceat 1066; decebat 392; deceret
 1041; decens 393, 1010
 december) decembris 463, 534
 decentia 1060
 (decimus) decima 789; decimo 559, 788, 793
 (decipio) decipiat 1142
 (declaro) declarat 220, 500; declararunt 903;
 declaratur 480; declarans 500-501; decla-
 ratis 145
 (declino) declinavit 181; declinaverunt 176,
 189
 (decoro) decorarunt 214
 (decretalis) decretali 899; decretalium 808; de-
 cratalibus 205
 (decretum) decreti 818; decretis 205, 797,
 999
 (dedico) dedicata 464
 (deduco) deducantur 932-933; deductum
 861, 910
 defectus 22
 (defendo) defendit 490-491; defendere 1068;
 defendens 757
 (definio) definivit 1108; definire 1106-1107;
 definisse 1107; definiendum 1107
 definitio 1145-1146
 (deformitas) deformitate 954; deformitibus
 958
 (degusto) degustando 97
 deinceps 170
 (delectabilis) delectabiles 27-28
 (delectatio) delectationis 372; delectationem
 232; delectatione 231
 (deleo) delenda 321
 (delictum) delicti 327; delicto 803; delicta
 360
 (deludo) delusum 1018
 (Demetrias) Demetriadem 984
 (demo) dempro 170; dempris 869
 demptio 86
 demum 643
 denique 310
 (deordinatio) deordinatione 529
 (depravare) depravare 430

- (deprehendo) deprehendatur 963
 (derivo) derivata 62, 170; derivanda 170
 (derogo) derogaret 436; derogantur 1105
 Dertusensis 663-664
 (descendo) descendendo 1069
 (desum) defuit 429
 (detergo) detegeris 1020
 (detergo) detersum 110
 (determinatio) determinationi 1146; determinationibus 1064
 (detestor) detestandus 278; detestanda 995
 (detraho) detrahere 432
 Deus 48, 94, 308, 325, 369, 386, 395, 403, 524, 533, 803, 880, 900, 1034, 1053, 1072; Dei 63, 150, 166, 192, 221, 282, 336, 349, 353, 360, 389, 397, 410, 415, 420, 441, 489, 496, 499, 900, 1024, 1040, 1091, 1112; Deo 97, 171, 394, 804, 892, 1010, 1151; Deum 45, 49, 69, 466, 602, 603, 989
 devotio 507-508; devotioe 846; devotiones 516
 devotus 493
 (diabolus) diaboli 208; diabolo 95
 (dialecticus) dialecticas 1082
 dico 260, 299, 547, 704, 837, 1003; dicit 236, 281, 323, 418, 444, 447, 461, 477, 501, 522, 546, 550, 560, 566, 568, 574, 591, 597, 629, 638, 645, 669, 670, 676, 679, 688, 690, 718, 724, 734, 745, 751, 761, 766, 774, 778, 781, 816, 820, 824, 836, 840, 921, 988, 1079, 1097, 1111, 1114, 1132-1133; dicunt 871, 925, 993; dixi 401; dixit 413, 964; dixisse 267, 504; dixerit 293, 1099; dicitur 35, 41, 53, 58, 76, 89, 456, 480-481, 503, 621, 753, 824, 970, 972, 983, 1062; dicebatur 310; dicam 320; dicamus 1104; dicas 847; dicat 917, 947; dicant 1103; dicere 407, 458, 560, 563, 657, 659, 660, 666, 708, 777, 779, 781, 832, 964, 1019, 1059, 1101; dicantur 73; dici 39, 55, 989, 1001; dicens 444, 496; dicentis 301, 927, 985; dicentem 175, 967, 974-975, 1130-1131; dicentes 735, 1083; dictus 760, 797; dicti 1014; dicte 83; dictum 275, 828; dictam 43, 63, 199, 233, 489, 498, 932, 973; dicto 225, 640, 765, 780, 783, 790, 824, 1128; dicta 1016, 1113, 1143; dictorum 121; dictos 897; dictas 1109; dicte 1028, 1091 dicendi 499, 930; dicendum 434, 452, 457; dicendo 205, 282, 922
 (dicio) dictionem 226
 (dies) diei 342; die 44, 79, 866, 1055
 diffuse 1078
 (digitus) digitis 1018
 dignitas 1024-1025; dignitatis 1038; dignitati 436; dignitates 515
 (digno) dignantur 928
 (dignus) digna 330; dignum 487; dignissima 1031-1032
 (diligo) diligebar 396;
 (dilucido) dilucidat 219-220; dilucidarunt 903
 (dimitto) dimissum 741
 directe 630
 (disco) discet 1018
 discors 918
 (discrepo) discrepante 907-908
 (dispono) disponebar 396
 (disrumpo) disrumpere 291
 distincte 951
 distinctio 281, 1112; distinctione 267, 542, 571, 573, 680, 688, 774-775, 780-781, 783-784, 786, 790, 798, 802, 819, 852, 916, 1000, 1012; distinctiones 1081, 1118
 (disto) distet 266
 (distributivus) distributiva 1058
 (diu) diutissime 715
 diversimode 1058
 (diversus) diversorum 1051; diversis 644, 681, 687, 1051, 1057-1058
 (divinitas) divinitatis 414; divinitatem 601-602
 (divinus) divina 137, 879, 978, 1132, 1137; divine 975, 1064; divinam 168; divinorum 236, 293, 1099; divinas 1131; divinis 732, 744, 750, 1138
 (do) dat 924; dedit 515; dare 396; datur 130, 345, 448; dari 893
 doceo 252; docet 12, 204, 490, 971, 1128; docent 252; docuimus 804; docere 1091
 doctor 493, 544, 596, 707-708; doctores 211, 213, 756, 871, 897, 901, 907, 941; doctorum 864, 913; doctoribus 350, 492
 doctrina 1130
 (documentum) documenta 214
 dogmatizatio 996
 dolor 130, 1049; doloris 129; dolorem 133
 domina 843, 582-583
 dominus 181, 356, 468-469, 520; domini 216, 317, 321, 413, 683, 685, 738-739, 765, 807-808, 872, 1125; domino 262, 869, 917, 1036; domine 316-317, 559; dominum 146, 201, 411, 890, 1148
 (domus) domum 468; domo 216
 (donatista) donatistas 1134
 donec 954
 (dormio) dormierunt 240
 (dubio) dubites 314, 800; dubitamus 979
 (dubium) dubio 269; dubia 220, 401
 (duco) duxi 10; ducens 1046
 (dulcoro) dulcorata 617
 dum 283, 511
 dumtaxat 37
 duo 28, 718; due 81, 829
 duodecim 582, 583
 (duodecimus) duodecimo 815
 Durandus 772, 773; Durandi 835
 e 33, 34, 832
 ecce 199, 271, 340, 350, 499, 916, 1035

- ecclesia 203, 223, 444, 462, 489, 537, 756,
 864-865, 886, 899; ecclesie 217, 493, 520,
 755, 764, 862, 912, 1064-1065, 1092,
 1116, 1137, 1146; ecclesiam 211-212, 214,
 350, 446; ecclesiarum 446, 487; ecclesiis
 846
 Ecclesiastes 766
 (edito) editus 2
 (edoceo) edocent 998, 757
 (effectus) effectus 679; effectibus 723
 (effero) efferam 1030
 (efficio) efficiens 103
 (effigio) effigiato 43
 (effugio) effugere 136
 (egeo) egent 192, 282, 495, 1112; egebat 731
 Egidius 655
 ego 259, 317, 1134; mihi 13, 317; me 19,
 423, 521, 1145
 (egredior) egredietur 614; egrediebatur 615;
 egressa 615
 (egritudo) egritudinis 128; egritudinem 134
 (egrotus) egroto 130
 (Eimericus) Eimerici 2
 (electio) electionis 281
 (eligo) eligebat 398; electis 104
 (eliquo) eliquescit 1065; eliquebit 903; eli-
 quere 6
 (Eliseus) Eliseum 1050
 Elensis 636
 (eloquium) eloquiorum 294, 1099
 Emmanuel 368
 (emo) emere 82; empta 91, 94
 (emptio) emptionem 106-107
 emptor 90, 92
 (emundatio) emundatione 532
 (enigma) enigmata 219; enigmatibus 915
 (enigmaticus) enigmatica 901
 enim 26, 46, 54, 85, 90, 102, 104, 126, 168,
 188, 191, 196, 252, 256, 288, 308, 355,
 368, 424, 482, 514, 625, 721, 749, 754,
 822, 893, 908, 845, 870, 980, 1006, 1016,
 1026, 1032, 1042, 1060, 1065, 1111, 1112,
 1119, 1120, 1140
 (Epiphania) Epiphanie 591
 episcopus 371, 519, 636, 655, 663, 686, 732,
 773; episcopum 244; episcopos 245, 247
 epistola 927, 984; epistolas 566, 649, 761,
 785
 equalis 278; equalem 395
 (equivocus) equivocis 114-115
 erga 507, 508
 ergo 197, 230, 299, 317, 389, 575, 604, 619,
 620, 728, 809, 825, 895, 895-896, 904,
 925, 941, 953, 966, 1003
 (erro) erravimus 180
 (erroneus) erroneum 458
 (error) errorum 216, 1120
 (erubesco) erubescat 407
 (eruo) eruitur 242
 (estimo) estimantes 196
 et 9, 11, 13, 16, 17, 18, 22, 25, 28, 30, 32,
 33, 34, 36, 38, 39, 41, 44, 45, 46, 49, 50,
 55, 61, 63, 64, 68, 69, 80, 82, 87, 89, 90,
 91, 92, 93, 94, 95, 102, 103, 107, 111, 113,
 119, 123, 125, 126, 130, 137, 138, 140,
 142, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 154,
 155, 156, 157, 160, 161, 163, 166, 169,
 170, 171, 172, 175, 181, 188, 191, 194,
 198, 204, 205, 207, 208, 209, 211, 213,
 214, 218, 220, 222, 223, 226, 233, 235,
 236, 244, 245, 249, 257, 266, 271, 276,
 282, 287, 292, 297, 300, 302, 305, 310,
 311, 313, 314, 321, 326, 330, 331, 336,
 337, 343, 367, 372, 373, 374, 383, 397,
 398, 399, 405, 410, 414, 415, 419, 422,
 426, 428, 430, 437, 460, 462, 463, 467,
 471, 480, 481, 484, 489, 490, 495, 497,
 500, 501, 502, 507, 509, 514, 515, 516,
 517, 521, 525, 527, 531, 538, 545, 549,
 553, 554, 555, 556, 557, 578, 564, 572,
 577, 581, 582, 586, 587, 593, 600, 601,
 602, 603, 608, 614, 624, 627, 633, 638,
 639, 640, 641, 646, 651, 652, 653, 657,
 659, 665, 668, 671, 672, 676, 679, 681,
 683, 690, 696, 700, 704, 709, 710, 715,
 719, 721, 723, 727, 728, 729, 741, 742,
 743, 747, 757, 762, 778, 779, 790, 799,
 800, 804, 807, 810, 813, 821, 822, 826,
 827, 830, 831, 832, 836, 841, 842, 848,
 854, 859, 862, 863, 864, 871, 873, 877,
 878, 879, 881, 882, 883, 886, 888, 889,
 891, 897, 900, 903, 906, 907, 909, 913,
 914, 915, 916, 919, 925, 926, 929, 930,
 940, 943, 944, 948, 950, 951, 952, 953,
 957, 958, 969, 970, 971, 981, 986, 988,
 989, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1007,
 1011, 1016, 1017, 1018, 1022, 1023, 1025,
 1027, 1029, 1031, 1032, 1034, 1036, 1038,
 1039, 1042, 1044, 1046, 1048, 1050, 1052,
 1056, 1057, 1059, 1061, 1064, 1065, 1067,
 1071, 1073, 1076, 1077, 1081, 1082, 1084,
 1086, 1089, 1090, 1092, 1094, 1101, 1104,
 1105, 1106, 1109, 1112, 1113, 1114, 1115,
 1119, 1120, 1121, 1124, 1131, 1134, 1137,
 1138, 1142, 1143, 1145, 1146, 1147,
 1149
 (etas) etate 1048
 etc. 230, 235, 268, 288, 299, 312, 315, 317,
 341, 345, 358, 405, 409, 419, 428, 432,
 443, 488, 509, 513, 518, 521, 535, 540,
 560, 574, 578, 582, 583, 585, 591, 597,
 607, 615, 616, 618, 619, 623, 624, 627,
 629, 643, 666, 676, 697, 702, 716, 721,
 724, 731, 743, 755, 795, 806, 833, 940,
 960, 987, 1011, 1022
 etenim 153, 319, 948
 (eternitas) eternitatis 145, eternitatem 119
 (eternus) eterna 105; eternum 711; eterno
 109; eternis 737
 etiam 18, 60, 131, 203, 218, 226, 345, 346,

- 386, 455, 464, 468, 471, 501, 506, 660, 672, 696, 707, 723, 725, 768, 773, 867, 870, 874, 883, 886, 887, 890, 951, 956, 989, 999, 1022, 1053, 1076, 1091, 1094, 1098, 1100, 1109, 1128, 1149,
- etsi 1134
(etymologia) etymologiam 86
Eva 1042, 1047
evangelista 183
evidens 305
evidenter 98, 998
(evito) evitando 10
ex 6, 40, 168, 178, 201, 259, 260, 266, 318, 329, 321, 326, 337, 344, 369, 384, 390, 440, 442, 475, 476, 479, 481, 508, 537, 641, 644, 659, 720, 721, 722, 726, 767, 813, 830, 834, 846, 866, 869, 876, 884, 977, 1032, 1034, 1043, 1044, 1045, 1070, 1124, 1136
Examins 628
excellencia 698; excellentias 584
(excello) excellens 80; excellentes 1036; excellentius 142; excellentissime 82, 878
(exceptio) exceptione 210
excipio 427; excipit 283; excipiunt 503, 642; excipit 427-428; excipiant 1095; excipere 643, 1095; excipientes 200; excepto 261, 296, 804; excepta 74, 270, 813, 822; excipiendo 1122-1123
(excludo) excludit 1098; exclusum 425; excluso 170-171
(exclusio) exclusione 490
(exclusivus) exclusivam 226
(exerceo) exercent 997; exercuerunt 997; exerceri 126
eximius 881
(existo) existit 231, 969; existunt 1037; existenti 1036; existentem 570
(expecto) expectet 623
expers 327, 328
(explicio) explicat 1151; explicari 699
(expono) exponit 341; exponens 520, 766
(expositio) expositionem 8; expositiones 904; expositionibus 147, 860
(expositor) expositorum 304, 946
expresse 651
(expugno) expugnandum 588
(exto) extat 919-920, 933; extitit 464; extitisse 1052
(extinguo) extinguitur 546; extincta 548
Extra 844
(extraneus) extranea 1047
(exulto) exultavit 78, 891
(exuo) exuta 991

(fabrefacio) fabrefacte 959
fabula 991
(facies) faciem 951
(facilitas) facilitate 986
(facio) facit 462, 664; faciunt 734, 754, 1088; fecit 106, 298, 524, 533, 544, 579, 619, 1061; faciat 176, 190; fecerit 1059-1060, 1087, 1089; fit 48, 62, 538, 551, 552, 810; fiat 11; fieret 393; facere 389, 927; fecisse 272; fieri 148, 487, 621; facientes 924; factum 318, 390, 971, 971-972; facti 176, 190; facte 591; facta 35, 108, 460, 470, 888, 1047, 1093; faciendum 650; faciendis 1022
facundia 218
(fallacia) fallaciam 1142
(fallo) fallat 305
falsus 963; falsa 293, 965; falsissimum 979
(famosus) famosos 756
feditas 24
felix 1031
femina 44, 355; femine 41, 61-62, 160, 826
ferculum 619, 621
(feria) ferie 809; feriis 809, 816, 835, 844, 850
(fermento) fermentato 405
(fero) lata 865
(festivitas) festivitates 746, 836; festivitatum 820
(festivo) festivari 57; festivanda 653
festum 446, 447, 450, 462, 474, 538, 650, 734, 746-747, 754-755, 811, 845, 851; festo 820, 837
(feridus) ferida 1046; ferido 1044
(fidelis) fidelibus 223
fides 254, 306, 998; fidei 253, 286, 291, 502, 506, 1007; fidem 259, 401, 1087, 1088; fide 313, 799, 976, 981
(figura) figuris 605
filius 353, 389, 397, 398, 441, 497, 511, 511; filii 82, 172, 548, 794, 1027; filium 3, 348, 395, 508, 1021; filiis 295; filios 209
(finis) finem 718; fine 917, 1024, 1117
firmissime 313, 799, 824, 828-829
firmiter 536-537
(flebilis) flebilem 1046
(floreo) floruit 682, 684; floruerunt 912
fluvius 615
(folium) folio 649, 1003; folia 718
fomes 27, 554, 567; fomitis 622; fomite 611, 696, 878
(forma) formam 959
formaliter 21, 873, 874
(formo) formasset 1073
forsan 536, 1147
forsitan 152
forte 53, 429, 747; fortius 130, 1121
Franciscus 590, 628
(frater) fratrum 489, 492, 635
(fugio) fugiatur 12; fugata 164; fugiendis 999
(fulcio) fulcire 1082; fultri 978
(fulgeo) fulgebunt 988
fumus 483; fumi 482
(fundamentum) fundamento 992; fundamenta

- 253, 1007
 (fundo) fundans 233; fundatorum 711
 (fundatus) fundatissima 306; fundatissime 286
 furbite 959
- Gandavo 788
 (garrus) garriunt 923; garriant 924; garrire 423, 923
 (garritus) garritum 923
 generalis 102, 1090; generalem 422, 879, 908-909
 (generalitas) generalitate 503
 (genero) generare 369; generari 391; generatus 306
 (generatio) generationis 338
 (generativus) generativam 415
 Genesim 1131-1132, 1139
 (genitor) genitorum 162
 genitrix 150
 genus 95, 369, 728, 868, 930; generis 88, 98, 206, 341, 889; generi 882; genere 106, 272, 885
- Gerardus 605
 (germen) germine 841
 (gero) gestis 918
 (Gerunda) Gerunde 3
 Gerundensis 462
 (gigno) genuit 144; genitus 841; genitum 395-396
 gloria 192, 282, 496, 509, 1112, 1150; gloriam 1055
 (glorifico) glorificata 357
 gloriosus 900; gloriosa 842, gloriose 836, 845
 glossa 184, 329, 724, 818, 852, 856; glossam 498
 glossator 818
 (glossulis) glossulis 205
 Gorran 785
 (grammaticus) grammaticorum 124; grammaticos 33, 35
 (grandis) grande 929,
 gratia 62, 136, 137, 149, 218, 346, 420, 535, 538, 589, 879, 902, 1113; gratie 65; gratiam 48, 48, 63, 155, 361, 410, 485, 546, 548, 552, 552-553, 553, 617-618, 625, 626, 955; gratie 531, 584, 1044; gratias 1151
 Gratianus 797
 (greco) grece 972; grecos 188
 Gregorius 228, 238, 894; Gregorio 807; Gregorium 898, 967
 (gremium) gremio 1033
 Guido 635
 Guilelmus 732, 750, 835
- (habeo) habes 246; haber 23, 24, 25-26, 28, 29, 120, 463, 985-986; habemus 350; habent 126, 127; habeat 768; habuit 577, 583, 584, 587, 595, 616, 769; habere 22, 770; habetur 31, 466, 999; habens 465; habentibus 127; habenda 507, 508
 (habito) habitat 308; habitabit 559-560
 hactenus 708
 Halis 544, 673, 792, 1023
 Henricus 788; Henrici 682
 (heremita) heremitarum 655
 (heresis) heresi 707; heresum 1119
 (hereticus) hereticalia 661
 hereticus 278, 645; hereticum 561, 564-565, 666, 774, 777-778, 782; heretice 4; hereticam 1075
 (Herodes) Herodi 1056
 Herveus 783
 (hesito) hesitat 897
 heu 1048
 Hieronymus 340; Hieronymi 927, 984; Hieronymum 239, 898
 hic 92, 341, 405, 499, 821, 846; hec 17, 30, 50, 107, 175, 290, 293, 527, 582, 633, 643, 802, 821, 891, 1143; hoc 120, 131, 157, 196, 256, 261, 276, 293, 380, 390, 402, 423, 431, 436, 447, 471, 474, 480, 536, 586, 587, 608, 633, 640, 739, 832, 848, 994, 999, 1006, 1040, 1128, 1132; huius 111, 328, 798, 1056, 1140; huic 509; hunc 184, 193; hanc 168, 203, 468, 494, 562, 596, 728, 944; hac 146, 906, 926; hee 15; his 290; hiis 350, 504, 673, 719, 1135, 1136
 Hilarius 238
 hinc 271, 651
 historia 970, 978
 historicus 933, 963, 969, 980
 (historia) historie 967
 (historiographus) historiographum 990
 historion 970-971
 homo 47, 56, 334, 377, 722; hominis 49, 54, 250, 234, 371-372, 392; hominem 29, 167, 184, 193, 229, 234, 248, 252, 255, 286, 301, 314, 336, 384, 404, 425-426, 603, 800, 833, 866, 883, 940, 956; homine 309, 547, 721; homines 194, 206, 221, 249, 287-288, 302, 338, 408, 717-718, 1005, 1102; hominum 103, 206, 241, 276, 277, 295-296, 336-337, 1005-1006, 1143
 (homologo) homologarunt 887
 (honestas) honestati 963-964, 965
 honor 509, 1149; honori 432, 510; honorem 510, 517; honores 517; honoribus 1057
 honoratio 1021
 (honoro) honorare 431
 (horreo) horrenda 285
 (hostia) hostiam 72, 84, 455
 Hostiensis 839
 huc 232
 Hugo 667, 675, 682, 764, 1023; Hugonem 680
 Huguccio 824
 huiusmodi 76, 391-392, 1013, 1102
 (humanitas) humanitatem 601

- (humanus) humana 71, 516, 592, 1133;
 humani 88, 98-99, 207, 341, 889, 1140;
 humane 99, 1026; humano 105, 272, 848,
 882; humanum 95, 369, 720, 728, 868;
 humanam 270
 humiliter 893
 humor 130; humoris 129
 (hymnus) hymnis 204
- (iaceo) iacet 966
 Iacob 68
 iam 56, 240
 ibi 108-109, 236, 245, 670, 724, 833, 852,
 1125
 ibidem 254, 471, 549, 572, 679, 1075
 idem 87, 193, 259, 263, 280, 295, 298, 308,
 313, 329, 333, 336, 345, 355, 357, 362,
 364, 368, 380, 383, 387, 444, 452, 457,
 461, 559, 675, 698, 802, 855, 1137; eadem
 260, 400, 536, 986; eiusdem 663, 793,
 811, 872; eidem 1022; eumdem 889-890;
 eandem 908; eodem 247, 387, 610, 674,
 858; eorundem 860; eosdem 926
 ideo 173, 397, 437, 516, 621, 631, 1000
 idus 463, 534
 Ieremias 68, 138, 743, 825, 831, 842; Ieremie
 556; Ieremia 419
 Ierosolymitanus 772
 Iesse 614
 Iesu 88, 356; Iesu 84, 96, 262, 510, 794,
 869, 872; Iesum 144, 201, 411, 883, 890,
 1147
 igitur 98, 120, 125, 171, 221, 326, 509, 606,
 641, 709, 979
 (ignoro) ignorat 1050; ignoratur 449; ignorans
 645
 (ignorantia) ignorantie 1046
 ille 299, 377, 400, 459; illa 358, 360, 377,
 385, 394, 503, 698, 1042; illud 440, 446,
 472, 520, 568, 742, 766, 798, 812, 873,
 927, 976, 984; illius 137, 330, 392, 608,
 919, 994; illi 366, 948, 982; illam 271,
 310, 326, 405, 847, 881; illud 88, 108; sibi
 50, 49; illorum 1005; illis 378, 794, 905,
 1029; illos 224
 illesus 362
 (illumino) illuminat 184; illuminatur 185;
 illuminari 187; illuminans 606, 955; illu-
 minati 185; illuminata 954
 (illustro) illustrarunt 214
 (immaculatus) immaculata 462, 1030
 immerito 701
 (immisceo) immiscuit 430
 immo 66, 155, 470, 748, 905, 1096
 immunditia 473; immunditiam 56
 (immundus) immundum 55
 immunis 409, 476-477, 586, 693-694; immu-
 nem 505-506
 (impero) imperare 683
 (imperator) imperatoris 682, 684
- imperium 684
 (impietas) impietatis 264
 (impius) impium 564
 implicitus 724
 (impositio) impositionem 483, 484
 (improbo) improbant 1071; improbanda 847
 in 2, 5, 17, 22, 28, 34, 42, 52, 54, 57, 58, 60,
 62, 69, 77, 82, 83, 88, 89, 93, 105, 107,
 108, 114, 115, 120, 123, 124, 129, 146,
 150, 154, 159, 166, 167, 169, 172, 180,
 181, 184, 193, 194, 195, 204, 207, 208,
 216, 223, 228, 229, 230, 235, 236, 248,
 249, 255, 259, 263, 267, 272, 274, 275,
 280, 287, 288, 295, 296, 301, 302, 303,
 304, 308, 311, 329, 334, 340, 342, 343,
 360, 373, 375, 387, 408, 413, 417, 419,
 424, 426, 433, 439, 448, 450, 452, 467,
 468, 469, 472, 479, 484, 503, 507, 510,
 514, 521, 524, 526, 531, 533, 535, 538,
 541, 547, 548, 550, 554, 558, 561, 562,
 564, 567, 568, 569, 573, 575, 576, 579,
 581, 582, 583, 584, 585, 587, 588, 590,
 593, 595, 596, 603, 606, 507, 609, 610,
 613, 614, 616, 617, 618, 619, 628, 633,
 636, 637, 640, 646, 648, 649, 656, 658,
 660, 664, 665, 667, 670, 679, 680, 687,
 688, 700, 701, 703, 705, 708, 710, 711,
 714, 715, 717, 727, 729, 732, 736, 738,
 739, 741, 742, 744, 749, 750, 753, 755,
 762, 771, 776, 788, 792, 797, 808, 812,
 815, 816, 822, 828, 830, 832, 837, 839,
 840, 841, 844, 846, 849, 853, 855, 858,
 864, 865, 866, 872, 877, 885, 888, 892,
 899, 906, 908, 916, 917, 918, 926, 927,
 934, 936, 937, 938, 940, 946, 451, 953,
 955, 957, 962, 977, 984, 994, 999, 1014,
 1019, 1024, 1027, 1045, 1061, 1070, 1073,
 1078, 1079, 1080, 1085, 1090, 1117, 1121,
 1127, 1128, 1136, 1137, 1145, 1150
 (inanis) inanem 1142
 (incarnatio) incarnationem 67, 228
 incaute 867
 incessanter 997-998
 (incinero) incinerabuntur 574
 (incipio) incipit 597, 682, 685, 715, 716
 inclinatio 21
 includitur 846
 incomparabiliter 511
 inconcusse 937, 941
 (incongruus) incongrua 929; incongruum 779
 inconvenientia 331-332
 (incurabilis) incurabile 135-136
 inde 19, 32, 148, 200, 209, 273, 274, 275,
 318, 651, 869, 1026, 1095, 1139
 indecens 779, 1074
 (indigeo) indiget 424, 517; indigebat 895;
 indiguit 437; indigeret 640; indigerent
 186-187
 (induco) inducit 798; inducens 497
 infans 77

- (inferior) inferiorum 21
(infero) inferri 719
(inficio) infesti 285
(infinitus) infinite 1025; infinitis 1039, 1052-1053
infirmitas 24, 1133
(influo) influentem 905-906; influente 219, 879
(informo) informarunt 215
infra 254, 268, 300, 305, 607, 614, 709, 721, 804
(infundo) infudit 470; infunditur 45; infundi 830; infundendo 45; infusa 530, 653
ingenium 1141
(ingredior) ingreditur 724
(inhereo) inherendum 1135
(inimicitia) inimicitie 996
inimicus 1100
(iniquitas) iniquitate 55; iniquitates 181; iniquitatibus 340-341, 377
initium 522
(iniusticia) iniustitiam 151, 874
(innecto) innectitur 981
innocens 477-478
Innocentius 238, 760; Innocentio 765
(innumerabilis) innumerabilium
(innumerus) innumerus 165
(inordinatus) inordinata 20-21
(inquo) inquires 891, 900, 1097; inquires 882
(inquino) inquinata 435-436
(inquisitor) inquisitorem 3-4
(insanus) insanum
insignis 1051
(inspiro) inspirati 221, 902
(instabilis) instabile 778
(instans) instanti 43-44, 58-59, 953, 1028
instar 926
(instituo) instituta 174
(insum) insunt 1008
(insurgo) insurgere 908
intellectus 383
intelligentia 11; intelligentiam 7
(intelligo) intelligas 829; intelligat 303-304, 946; intelligunt 924; intelligeret 608; intelligamus 270; intelligitur 1029; intelligantur 1017; intelligi 285, 293, 345-346, 394, 448, 471-472, 925, 1010, 1094, 1099; intelligentes 924; intelligenda 936
intentio 37-38
inter 6, 7, 235, 429, 602, 603, 734
intercessor 93
(intimo) intimavit 882
(intraicio) intraiecit 274
(intro) intravit 194, 234-235, 287, 301, 426; intraret 455; intrarent 72; intrasse 248, 255
(introeo) introivit 105
inuitus 229
(inutilis) inutilis 176, 190
(invenio) inveni 179, 767; invenimus 246; invenerunt 885; invenitur 278-279, 504, 918; inventa 106, 888
(investigatio) investigatam 715
invitatorium 466
(invoco) invocet 410
Ioachim 1043
Ioannes 68, 183, 238, 412, 613, 624, 625, 648, 703, 743, 744, 776, 786, 815, 818, 831, 842, 844, 850; Ioannis 556, 562; Ioannem 244, 477; Ioanne 76-77
Iob 228, 228, 342
Iosue 1050
ipse 169, 316, 365, 367, 398, 400, 524, 682, 880, 996, 1020, 1075, 1076, 1096, 1106, 1116, 1139; ipsa 46, 49, 83, 137, 227, 319, 373, 375, 418, 439, 465, 610, 652, 794, 890, 892, 1006, 1055, 1114, 1116, 1148; ipsius 59, 160, 451, 463-464, 526, 545, 588, 672, 718, 792, 845, 877; ipsi 430, 886, 901, 1104, 1105; ipsum 46, 143, 713, 867, 1060, 1078, 1079, 1088; ipsam 8, 46, 69, 226, 401, 413, 414, 415, 542, 560, 566, 691, 767, 871, 887, 990, 1027, 1041, 1063, 1072, 1083; ipso 30, 140, 169, 402, 762, 893, 1087, 1088, 1101; ipsorum 904; ipsarum 9; ipsis 946, 1019; ipsos 215, 291; ipsas 1110
(ira) ire 172, 209
Ireneus 237
(irradio) irradiat 217
irrefragabilis 544
(irriguus) irrigui 218
is 13; ea 82, 270, 390, 393, 485, 575, 576, 578, 603, 752, 1008, 1010, 1070, 1103; id 141, 142, 177, 326, 473, 522, 523, 629, 767, 993, 1021, 1133; eius 61, 79, 140, 163, 342, 374, 432, 450, 466, 470, 525, 528, 530, 531, 582, 611, 639, 653, 670, 752, 754, 763, 764, 837, 874, 878, 881; ei 13, 347, 508, 742, 941, 978, 1030, 1071; eum 267, 378; eam 22, 274, 369, 374, 469, 471, 507, 570, 695, 902, 1002, 1102; eo 58, 93, 168, 181, 186, 442, 506, 595, 812, 886, 878, 1095; eorum 224, 756, 903, 1015, 1017, 1056; earum 147, 1004; eos 240, 826; eas 1097; eis 122, 137, 1120
Isaac 260
Isaias 180; Isaie 630
Isidorus 916
iste 39; ista 57, 66, 80, 92, 122, 290, 359, 360, 500, 533, 586, 892, 935, 962, 971, 1084; istud 12, 525; isti 925; istam 405, 539, 1072; istarum 522; istis 221; istorum 1134-1135; istos 244, 921
ita 167, 194, 249, 277, 287, 302, 358, 396, 644, 693, 824, 836, 1059
itaque 147, 1067
item 193, 196, 254, 259, 263, 280, 295, 298, 308, 313, 329, 333, 336, 346, 355, 362,

- 364, 368, 377, 380, 387, 389, 403, 422, 444, 452, 457, 467, 474, 559, 567, 588, 598, 599, 675, 698, 802, 961
- iterum 87
- Iuda 41
- (iudeus) iudeos 188
- (iudico) iudica 316
- Iulianus 407, 1077, 1120; Iuliane 246; Iulianum 233, 646-647, 1003, 1078
- (iurista) iuriste 1126
- (ius) iure 124; iura 1088
- iuste 631
- iustificatio 297
- (iustifico) iustificaverit 309; iustificandum 311
- iustitia 1048; iustitie 955, 1034
- (iustus) iusta 391; iustum 884; iusti 64, 528, 988
- (iuvo) iuvari 1017
- iuxta 691, 757, 968, 1096
- (labes) labe 478
- (laboro) laboras 263
- (labellum) labrella 1018
- (lacro) lacta 364, 365
- (lambo) lambenti 365
- languor 25; languoris 129
- (lateo) latens 970
- latine 973
- (late) latius 17
- latro 1054
- (laudo) laudamur 1008; laudandas 1004
- laus 1149; laude 1031; laudes 516, 1026, 1036; laudibus 1030
- (lectio) lectionibus 468
- lector 815
- lectura 628
- legatus 579
- legitime 850, 1087
- (lego) legimus 1059; legerunt 1014; leguntur 468, 1054; legantur 842, 1016-1017; legentibus 681, 903
- Leo 353
- (levigo) levigate 958
- lex 26, 53, 1089; lege 242, 1083; legi 242 'li' 120
- (Libanus) Libani 621
- (liber) liberum 353
- (liber) libri 681, 718; libro 233, 472, 545, 549, 605, 646, 668, 675, 714, 732, 733, 792, 1003, 1024, 1078, 1106, 1113, 1137; librorum 687; libris 123; libros 1014
- (libero) liberavit 696-697; liberans 91, 94; liberatur 91, 307; liberamur 261; liberetur 410; liberatus 307; liberata 94; liberati 71; liberata 454; liberandis 354
- libido 429; libidine 659
- (liceo) licet 73, 348, 371, 444, 846, 911
- Lignano 850
- (ligneus) lignea 957
- (lignum) lignis 621
- Lira 566
- littera 832
- (litteralis) litterali 937, 940, 965, 968
- loci 145; locum 117, 145; locis 681, 97
- (loquor) loquor 13; loquitur 13; loquens locuti 221
- (locutio) locutionem 860
- (logicus) logicorum 124
- (Lombardus); Lombardi 683, 686
- (longus) longam 323
- loquor 13; loquitur 13; loquens 333, 418
- (Lucas) Luce 440, 568
- (luceo) lucet 955; lucentes 959
- (lucerna) lucernas 215-216
- (Lugdunensis) Lugdunenses 422
- (lumbus) lumbis 1043
- lumen 968
- (luminosus) luminosas 215
- luna 581, 949; lune 943
- lux 183, 955; lucem 623, 830, 956;
- (Machometus) Machometi 994-995
- macula 485, 987, 988; maculam 70, 453
- magis 10, 501, 506, 919, 1095
- magister 679, 683, 1079; magistri 871, 911; magistrum 2, 114; magistro 572, 775, 784; magistrorum 863-864, 913; magistris 222
- (magnus) magna 507, 909, 1066; magnum 581; magno 106; magnis 263; maior 394, 508, 772, 773, 1010, 1140
- Maioricensis 635-636
- (malus) male 127; mali 273; malo 261, 262
- (malicia) malitie 128; malitiam 482
- (mamilla) mamillam 365
- (mamotrecto) mamotrectans 10
- (mando) mandar 1116
- Manicheus 1067, 1120; Manichei 1066
- manifeste 936-937
- (manifesto) manifesta 975; manifestis 977
- mare 607; maris 40, 159
- Maria 5, 68, 150, 265, 321, 320, 435, 364, 479, 534, 598, 599, 606, 614, 616, 624, 626, 637, 700, 705, 720, 726, 825, 1031; Marie 160, 273, 357, 418, 464, 475, 497, 580, 613-614, 650, 733, 735, 745, 745, 751, 792, 810, 821, 833, 851; Mariam 310, 467, 505, 563, 599, 695, 871-872
- (maritalis) maritali 659; maritales 429
- masculus 44
- massa 319, 388, 382, 404, 875, 876; masse 384
- mater 374, 506-507, 525, 738, 887, 1040; matris 161, 467, 469, 480, 511, 569-570, 617, 650, 657, 763, 771, 841-842, 862, 877, 1021, 1045, 1146; matri 1058; matrem 398, 511, 872, 1024, 1073; matre 393; matrum 68
- (materia) materie 716; materiam 562-563, 596

- materialiter 20
 (maternus) materna 669, 1024
 (maternitas) maternitatis 1035; maternitatem 1026
 matutinum 217-218
 (maxilla) maxillam 366
 (maximus) maxima 438
 (Maximinus) Maximinum 308
 mediator 93, 502, 592; mediatorem 336; mediatore 296
 Mediavilla 571
 medicus 127; medici 125, 126, 127; medicorum 122
 medicina 731
 (medio) mediavit 597-598; mediare 600; mediante 138, 347
 melius 829
 membrum 661, 662; membra 588; membrorum 26
 (mendacium) mendacio 424, 518
 (mens) mentis 242
 (mensis) mense 77
 (menstruus) menstruis 1045
 (mens) mentem 330
 mentio 810
 (mereo) meruit 359, 369, 1148; meruerat 319, 876
 (metallinus) metallina 957-958
 meus 891; meo 892
 mille 178, 766
 Mimatensis 732
 minime 1037
 ministra 366
 (ministro) ministrare 227
 minor 773, 783; minores 857; minorum 492; minoribus 633
 minus 419, 486
 mirabiliter 235
 (miraculum) miraculorum 1051; miraculis 911-912
 (misereor) miseretur 804
 (miseria) miserie 99; miseriis 1055-1056
 (mitto) missum 267
 (modernus) moderni 911
 modus 99, 499; modum 119, 608; modo 58, 75, 85-86, 115, 116, 117, 118, 138, 248, 439, 1004; modi 145; modorum 121; modis 115, 420
 (molestus) molesti 317
 (molio) moliens 290-291
 (mordeo) momordit 594
 (moralis) moralibus 228
 (morbus) morbi 131; morbum 134; morbos 126
 (moriior) morieris 168, 866; moriendi 576; moriturus 363
 mors 194, 287, 288, 302, 427; mortis 411; mortem 172, 249, 319, 736, 876; morte 168, 723, 735, 866;
 (mortalis) mortali 486
 (mortalitas) mortalitate 478
 mortaliter 73, 139, 347, 555, 557-558
 mortuus 197, 198, 289, 290, 320; mortua 321; mortui 171, 197; mortuorum 574; mortuos 1053
 (mos) morum 964, 965; moribus 214, 1137
 motus 622
 Moyses 166, 881; Moysen 1050
 (muliebritas) muliebritatis 768
 mulier 42, 501, 1047; mulieris 34, 314-315, 800, 841; mulierem 178, 767, 884; muliere 326; mulieribus 1052
 (multus) multa 323, 460; multum 235; multi 68, 676, 911; multe 755, 1036; multo 508, 1131; multorum 863; multis 681, 846, 1057; multos 759, 283
 multiplex 36; multiplici 164, 1075-1076
 (mundo) mundata 346, 401, 442, 587; mundati 378, 794-795 mundatam 421, 678-679, 693;
 mundus 231, 343; munda 372, 1042; mundi 207, 365, 592, 1056; mundo 229, 752; mundum 184, 193, 235, 248, 255, 287, 301-302, 381, 387, 426; mundissima 389
 (munimentum) munimenta 291
 (mutabilitas) mutabilitatis 1102
 (myrra) myrre 481
 mysterium 973
 mysticus 970, 972; mystici 932; mystico 202, 814, 870
 mystis 972

 nam 17, 357, 371, 439, 1088
 namque 1031
 (nascor) nascitur 343, 410, 719; nascuntur 172, 1006; nascetur 441; nascentur 171; nasceretur 399-400, 443, 618; nasci 110, 251, 315, 408, 801, 830; nascentium 277; nascendo 337; natus 265, 337, 355; nata 374, 587, 752, 1011; nati 171, 660, 826, 832
 nativitas 58, 158, 159, 173, 174, 746, 834; nativitate 172, 374-375, 613, 614-615, 751, 752; nativitatem 378, 537, 794; nativitates 829, 1028
 natura 60, 71, 454, 529, 1008, 1113; nature 25, 34, 65, 83, 528, 1043-1044; naturam 136
 (naturalis) naturali 981; naturales 39
 naturaliter 162, 396
 (naufragium) naufragio 740
 ne 130, 131, 359, 1142
 (Neapolis) Neapoli 786
 nec 100, 232, 289, 296, 308, 337, 342, 431, 447, 529, 594, 642, 707, 811, 928, 964, 1008, 1029, 1040, 1041, 1062, 1088, 1107
 (necessarius) necessaria 10
 necesse 853
 (necessitas) necessitate 390, 694

- necnon 719
 nedum 777
 (nego) negat 252, 276, 1006; negant 1071;
   negans 290, 645
 (negativus) negativa 993; negativam 921,
   1081, 1082, 1101
 (negligo) negligit 968
 nego 406
 nemo 242, 305, 307, 325, 327, 409, 475; ne-
   minem 641-642; nemine 907
 nempe 393, 682, 934
 nequaquam 139
 neque 99, 427, 1071, 1126
 (nequeo) nequit 394; nequiret 392
 (nervus) nervos 291
 nescio 303, 304, 1030-1031; nescit 947; nes-
   ciant 925; nesciero 12-13; nescitur 78, 536
 Nicolaus 566, 780, 785; Nicolaum 2
 nihil 101, 110, 155, 266, 821, 1098
 nisi 53, 111, 152, 200, 242, 270, 293, 307,
   325, 427, 455, 478, 497, 594, 653, 869,
   963, 1086, 1099
 (nitor) niteret 394; nititur 253, 292
 (nobilis) nobile 108; nobilissima 51
 nocivus 483
 (nodus) nodos 219
 (nodosus) nodosa 301
 nolo 423; nolis 239; noluit 272
 nomen 29-30; nomina 23
 (nomino) nominat 245-246; nominatur 159;
   nominando 226-227
 non 6, 55, 57, 63, 64, 71, 72, 107, 123, 126,
   146, 151, 176, 177, 179, 186, 170, 185,
   190, 191, 201, 230, 231, 246, 269, 274,
   281, 283, 290, 295, 298, 303, 309, 338,
   346, 347, 386, 390, 406, 424, 428, 429,
   431, 437, 445, 447, 453, 460, 468, 474,
   478, 486, 516, 517, 526, 546, 560, 562,
   589, 594, 601, 602, 652, 658, 659, 661,
   694, 699, 701, 706, 712, 720, 722, 730,
   736, 737, 740, 748, 754, 758, 767, 768,
   770, 805, 810, 812, 813, 821, 834, 837,
   846, 847, 848, 853, 867, 869, 895, 922,
   924, 930, 933, 938, 939, 945, 946, 976,
   979, 985, 994, 1014, 1029, 1033, 1039,
   1041, 1054, 1059, 1063, 1068, 1071, 1084,
   1085, 1086, 1088, 1093, 1103, 1104, 1107,
   1109, 1111, 1118, 1124, 1135
 nonne 1104-1105
 nos 180, 196, 280, 977, 1019, 1065, 1103,
   1114; nobis 297, 367, 1008, 1107; nobis-
   cum 368
 noster 1035; nostra 843; nostrum 181-182,
   411, 975, 1148; nostri 872; nostre 380,
   978; nostro 424, 518, 869, 1114; nostros
   1114; nostras 1138; nostris 505
 notabiliter 728-729
 (noto) nota 745, 810; notatam 758
 (novitius) novitias 257
 (novus) novum 524; novi 533; novos 517
 (nox) noctis 956
 (noxus) noxa 409
 nullatenus 313-314, 380, 799
 nullus 136, 185, 342, 383, 504, 712, 840,
   947, 964; nulla 98, 383, 604, 868, 936;
   nullum 52, 65-66, 140, 200, 282, 353, 362,
   425, 662, 1097; nullam 200, 884; nullo
   170, 434, 510, 868, 1004, nullis 911
 (numerus) numero 634
 numquam 941-942; nunquam 74, 434-435,
   576, 592
 numquid 293, 911, 1054
 nunc 206, 211, 914, 1036, 1038
 nuptie 591; nuptias 1003-1004; nuptiis 736-
   737
 (obicio) obiciunt 1104
 (obiectum) obiecta 21
 (offero) oblatum 968; oblatam 83
 (obligatio) obligatione 91
 (obligo) obligati 172; obligata 689
 (obnoxius) obnoxia 71, 92, 241, 454, 699 ob-
   noxii 251, 1006; obnoxie 338; obnoxiam
   677, 692
 (obrumpo) obruptum 264
 obscurus 970; obscura 219, 901
 (obumbro) obumbravit 331, 415
 (obvius) obvius 907
 occasionaliter 53, 152
 (occidens) occidentis 247
 (occupo) occuparent 323-324
 (occurro) occurrunt 7
 (octava) octavam 590-591, 778; octavo 520
 (octogesimus) octogesimo 44, 469, 535
 (Odo) Odonis 605
 odoriferus 484
 offensa 604; offensam 603
 (officialis) officialibus 1056
 officium 463, 465; officiis 733, 744, 750
 (Oliverius) Oliverii 663
 Olympius 237
 (omitto) omittam 240
 omnipotens 469
 omnis 276, 306, 334, 508, 722, 804, 1097,
   1140, 1149; omne 728; omnem 184, 270,
   314, 800, 833, 952, 955-956; omnes 73,
   125, 171, 176, 180, 185, 186, 189, 191,
   194, 195, 197, 207, 247, 249, 250, 255,
   256, 260-261, 280, 282, 283, 287, 288, 292,
   302, 303, 338, 375, 408, 495, 503, 516,
   585, 660, 717, 758, 827, 836, 887, 906,
   908, 948, 1005, 1084, 1090, 1098, 1112,
   1122, 1123; omni 89, 630, 693, 991, 1031,
   1089; omnia 92, 331, 355, 574, 803, 1060,
   1097, 1145; omnium 102-103, 162, 181,
   206, 240-241, 254, 265-266, 362, 437; om-
   nibus 81, 104, 141, 178, 197, 198, 289,
   354, 420, 767, 803, 884, 1089, 1145
 (omophosis) omophosim 10
 (opacitas) opacitate 954

- opace 952
 (operatio) operatione 693
 (opero) operatus 399
 opinio 512; opinionem 757-758 opinione
 706-707
 oportet 292, 516, 691, 1098-1099; oportuit
 100
 (oppono) opponere 880; opponitur 984; op-
 poni 1021
 opus 126, 523, 525, 532.; operum 522
 (oraculum) oracula 1137-1138
 (ordinarius) ordinaria 818
 (ordo) ordinem 16; ordinis 3, 655, 663; ordi-
 ne 635, 648
 (oriens) orientis 247
 originalis 22, 163, 186, 241, 435, 485, 497,
 513, 530, 532, 594, 604, 616-617, 954,
 1092; originale 59, 135, 150-151, 418,
 439, 442, 543, 575, 652, 670, 742, 761-
 762, 769, 859, 923, 1002, 1941, 1063,
 1068, 1083; originalis 163, 186, 241, 435,
 476, 485, 497, 513, 530, 532, 594, 604,
 616-617, 954, 1092; originali 5, 156, 225,
 315, 344, 346, 374, 420, 453, 458, 473,
 476, 478, 505, 546, 561, 564, 567, 570,
 585, 593, 621, 625-626, 627, 638, 640,
 658, 665, 668, 705, 755, 801, 825, 831-
 832, 840, 849, 873, 896, 990, 994, 1048;
 originale 151, 874
 originaliter 768
 (origo) origine 616
 (orior) orta 659; ortum 162, 1046
 ortus 1034
 (os) ore 256
 (ostendo) ostensum 858
 (ovis) oves 180
- pagina 3; paginam 323
 Paluda 772
 (pallio) palliantes 1102
 (panis) panem 364
 papa 353, 760, 765, 807; pape 1036
 (paradisus) paradisi 1055; paradiso 865; para-
 disum 72, 455
 (parens) parentis 727; parente 391; parentes
 528; parentum 160; parentibus 418-419;
 parentum 160
 (pareo) parere 1149
 (pario) peperit 145; parta 1045
 Parisiensis 686; Parisiensi 709
 pariter 889
 (paro) parata 588
 pars 936, 937; partem 495, 595, 921; parte
 146, 433, 675, 815, 906, 909, 926, 1080
 partes 7; partibus 687
 (partus) partu 331
 parum 1062
 (parvulus) parvula 1045, 1046; parvulorum
 295, 1134; parvulis 28
 patenter 891
- (pateo) patet 98, 111, 681, 979, 1032; patens
 969
 pater 395, 594; patris 397; patri 109; patre
 593; patres 211, 907; patrum 863; patri-
 bus 456
 (patibulum) patibulo 1054
 patriarcha 772
 (paucus) pauca 164; paucis 224
 Paulus 1115; Pauli 566, 649, 761, 785
 (Paulinus) Paulinum 925
 paululum 268, 300
 (pauper) pauperis 17, 1151
 (pauperculus) pauperuli 1, 1152
 (peccator) peccatores 207; peccatorum 723
 peccatrix 727; peccatrici ; peccatricem 875;
 peccatrice 382, 384-385, 388, 391, 404,
 875, 1070, 1074
 peccatum 15, 20, 30, 52-53, 55, 59-60, 61, 66,
 135, 151, 193, 194, 234, 248, 249, 255,
 286, 287, 298, 299, 301, 302, 318, 321,
 337, 426, 426-427, 428, 439, 442, 453,
 575, 588, 631-632, 652, 669, 717, 742,
 761, 769, 859, 1043, 1044; peccati 53-54,
 155, 162, 186, 208, 241, 266, 269, 269-
 270, 275, 276, 268, 271, 343, 408, 435,
 497, 513, 532, 693, 696, 875, 877, 885,
 954; peccato 5, 55, 70, 95, 156, 189, 225,
 250, 280, 296, 300, 315, 318, 319, 325,
 333, 334, 339, 344, 372, 374, 384, 404,
 453, 458, 459, 505, 528, 545-546, 561,
 564, 567, 570, 586, 587, 593, 630, 637,
 662, 665, 668, 677, 689-690, 692, 696,
 700, 701, 702, 705, 723, 726, 738, 741,
 749, 755, 762, 801, 826, 832, 837-838,
 840, 873, 876, 1001; peccata 321-322,
 359; peccatis 373-374, 379, 660, 794, 812,
 822, 853, 1009
 (pecco) peccavi 629; peccavit 74, 347-348,
 375, 589; peccaret 359; peccaverint 805;
 peccaverunt 139, 191, 195, 250, 256, 282,
 288, 303, 375-376, 495, 504, 1084-1085,
 1090, 1112, 1123; peccare 73, 348, 806;
 peccasse 73; peccandi 555; peccandum
 554, 557
 (pelagianus) pelagianos 646
 Pelagius 1077, 1120
 pena 622, 694
 (penalitas) penalitates 750
 penitentia 802, 839
 penitus 101, 868-869, 991
 (pendo) pependit 108
 Pennaforti 807, 817
 penultima 656
 per 2, 16, 44, 48, 50, 61, 63, 69, 72, 104, 112,
 136, 143, 153, 155, 159, 175, 193, 194,
 211, 215, 226, 232, 234, 248, 249,
 255, 261, 272, 283, 284, 286, 287, 301,
 302, 314, 326, 350, 355, 360, 378, 391,
 400, 411, 425, 426, 447, 460, 485, 546,
 548, 551, 552, 577, 617, 625, 626, 704,

- 800, 826, 861, 889, 939, 940, 955, 1001, 1007, 1019, 1021, 1053, 1058, 1066, 1069, 1077, 1081, 1089, 1093, 1110, 1131, 1142, 1145, 1147
- (percutio) percutienti 366
(perdo) perdidit 1049
(peregrinus) peregrini 1, 17, 1151, 1152
(perfectus) perfecta 1048; perfectissimus 597
(perfidus) perfida 995; perfidi 994
(perlucidus) perlucida 213
(permitto) permittit 383
(perpetuus) perpetua 888
(persevero) perseverat 157
(persona) 524, 533, 813, 823
(personalis) personalem 70-71, 453
(perstringo) perstrinxerunt 885-886
(pertineo) pertinet 299; pertineat 1005; pertinente 524
(pertractatio) pertractatione 236-237
(pertracto) pertractat 1078
(pertranseo) pertransiit 194-195, 288, 302-303, 718; pertransisse 249
(pervenio) pervenit 413, 1055; pervenire 264
(perversitas) perversitate 285
(pes) pede 949; pedibus 581
Petrus 220, 562, 683, 686, 760, 772, 1116
Philippus 934, 961, 1128
(philosophalis) philosophales 1081-1082
(philosophia) philosophiam 1142
philosophice 1126-1127
philosophus 1007; philosophorum 124
pietas 1062, 1066; pietatis 292; pietati 506; pietatem 1072, 1077; pietates 1065, 1079; pietatibus 915
(pigmentarius) pigmentarii 481-482
(placo) placare 600; placavit 598; placator 602
plene 480
(plenitudo) plenitudine 618
(plenus) plena 518; plenius 471
(plus) plures 246, 521, 1050; plura 209
poema 991
Polliaco 703
(pondus) ponderis 108
(pono) ponit 671; posui 405; posuit 181; ponentes 225; ponendo 224; posita 143, 297; positas 216
(positio) positioni 509
(possideo) possedit 521
(possom) potes 631; potest 342-343, 471, 690, 701, 720, 737, 964, 1022, 1025, 1040, 1091, 1109; possunt 39, 949; potuit 231, 593, 726; potuerunt 73, 289; poterit 6; poterunt; poterat 1068; poterant 1029, 1033; possint 806; posset 348; possent 938; posse 706; potuisse 385
post 43, 63, 68, 79, 357, 358, 412, 455, 484, 513, 535, 548, 590, 636, 670, 763, 778, 877, 1044
postea 222, 246, 589, 958
(posteritas) posteritate 61, 169
(posterus) posterus 1114
postilla 648-649
(postillo) postillavit 765
(postremus) postremo 419
(postulo) postulabat 893
(potentia) potentiam 414
(potis) potior 919; potius 450, 707, 1133, 1137
(pravitas) pravitatis 4
pre 81, 113, 114, 120, 141
(preallego) preallegata 899
(prebeo) prebe 365; prebeat 366
(precaveo) precavere 101
(precedo) precedenti 626, 627; precedentia 1016
(precellens) precellentis 129
(preceptum) precepti 89
precipue 1122
(precipuus) precipuorum 862; precipuos 898
precise 118
precursor 118
predestino 119-120
(predicator) predicatorum 856; predicatorum 3, 489, 711, 756
(predico) predicat 203, 490; predicant 252; predicans 757; predicatas 914
predico 252; predixi 152; predicatur 351, 906; predictus 100; predicta 112; predicti 145; predictorum 711; predictis 212, 1047
(preditus) predita 1048; preditos 1051-152
(prefatio) prefationibus 204
prefatus 672, 817, 961, 1128
(prefero) preferendam 11
preiudicium 711
(preiudico) preiudicat 510
prelibate 664-665
(premitto) premissa 757, 1113; premissis 717; premissas 18-19; premissis 147
preputium 116-117
(prerrogativa) prerrogative 1036-1037, 1053; prerrogativam 620; prerrogativis 1022, 1057
presbyter 407; presbyterum 239
presens 117; presenti 633; presentium 103
presertim 1027
preservatio 133
(preservativus) preservativum 128
(preservo) preservare 16, 101, 113, 120, 122, 125, 860; preservata 141, 157, 878-879
presideo 116
(presumo) presumat 710; presumeretur 712
(presumptio) presumptionis 710; presumptiones 257
(presuppono) presupponat 134
preter 405, 459, 827
preterea 1081
(pretermitto) pretermisissis 149
pretiosissimus 96
pretium 92, 96, 108, 365; pretio 106

- (prevalere) prevalere 916
 (prevaracatio) prevaricationis 409-410, 717;
 prevaricatione 722, 727
 (prevarico) prevaricantur 1015
 (prevenio) prevenire 100-101; preveniens 695-696
 primitus 121
 primordialiter 10-11
 (primus) prima 38, 52, 150, 158-159, 161, 172, 174, 524, 526, 533, 534, 553, 609, 610, 675, 722, 746, 809, 815, 962; primi 250, 727; prime 409, 521, 590, 1028; primo 59, 166, 213, 222, 568, 572, 613, 646, 649, 816, 852, 855, 950, 957; primum 29, 167, 522, 523, 525, 532, 865, 1003; primam 1033
 princeps 1116; principibus 1056-1057
 (principium) principio 550, 591-592, 816, 833, 840, 855
 (prior) prius 64, 483, 569, 635, 691, 951; priorum 102
 priusquam 689
 (privilegiata) privilegiantes 200; privilegiata 1084
 privilegium 1086; privilegio 479, 623-624, 1087; privilegia 583
 pro 104, 169, 197, 199, 289, 354, 362, 365, 506, 598, 599, 706, 707, 895, 896, 899, 909, 949, 993, 1048, 1089
 (probo) probat 281; probatur 977, 986; probans 1075; probatum 152-153; probando 704; probandam 974
 (procedo) procedit 673, 956; procedebat 400; procedendum 713
 (prodeo) prodire 831
 (produco) producta 1042
 (profero) proferunt 240; proferant 926; protulit 880; prolatam 167; prolatas 1110
 (profiteor) professa 891
 (profugo) profugatis 217; profugandam 861
 (profundissimus) profundissimam 724-725
 (prohibeo) prohibetur 1000; prohibenda 748-749
 proinde 305
 proles 391
 prolix 235, 550, 656-657
 (prolixitas) prolixitate 164
 prolixiter 494
 (prologus) prologo 715, 1079
 (promptus) promptam 1087
 pronitas 24, 554; pronitatem 555, 557
 (pronuntio) pronuntiandum 819
 (propagatio) propagationem 392; propagatione 700
 (propago) propagata 266
 (propago) propaginem 273
 propheta 166; prophete 556, 886, 928; prophetam 175; prophetarum 861, 881, 1092
 propitiatio 297
 (propono) propositum 37, 798; proposito 1127
 proprie 88, 89, 125, 923
 (proprietas) proprietatis 278
 (proprius) propria 90, 102, 122, 360; pro-
 prium 104, 465; propriam 1082; propriissima 50
 (prosum) profuit 110; profuisset 111
 propter 56, 320, 321, 510, 547, 603, 642, 736, 769, 1040
 prorsus 696
 (prosecutio) prosecutione 521, 715-716
 (prosequor) prosequitur 521
 (prospero) prosperans 415; prosperata 143
 (protestatio) protestationes 18
 protinus 352
 (protoplastus) protoplasti 281
 prout 227, 653, 759, 973, 1073
 (proverbium) proverbiorum 520
 (provincia) provincie 4
 (prudens) prudentissimus 808
 Psalmus 1094; psalmum 340; psalmo 316, 559, 628, 753
 (publico) publicata 709
 (puerilis) puerilia 9
 (pulcher) pulcre 728
 (pulvis) pulveris 481
 (punio) punire 631
 pure 93, 1025
 (purgo) purgavit 696; purgate 958; purgaret 359; purgaretur 612; purgaverit 308-309; purgans 414; purgata 156, 762; purgati 69; purgatam 877; purgando 570; purgandum 311-312
 (purificatio) purificatione 733
 (purifico) purificata 358
 (purissimus) purissima 393
 puritas 438; puritati 503; puritate 394, 639
 (quadragessimus) quadragesima 573, 1012; quadragesimo 43-44
 (quadruplex) quadruplici 609
 qualiter 400, 870, 903
 quamvis 9, 273, 381, 385, 388, 389, 527, 574, 841
 quando 33, 43, 48, 530, 536, 752
 quandocumque 538
 (quantus) quanta 998; quantum 299, 453, 1022
 quapropter 56, 575
 quare 943, 1118
 (quartus) quarta 751, 798, 1012; quarto 117, 457, 559, 572-573, 668, 793, 1100
 quasi 32, 36, 180, 215, 390, 929, 947, 1076
 quatenus 1086-1087
 quatuor 213, 221-222, 350, 858, 862, 897, 935, 1129
 quatuordecim 23, 245
 -que 200, 207, 215, 220, 247, 289, 291, 369, 397, 861, 873, 874, 878, 949, 1004-1005, 1018, 1056, 1088, 1116, 1145
 (quero) querit 649; querunt 676; queritur

- 688-689; querens 637
 questio 719; questionis 573, 729; questionem 149, 494, 715, 724, 728; questione 655, 656, 664, 703-704, 776, 788-789, 816, 1013; questionibus 148
 qui 13, 139, 176, 190, 201, 231, 240, 247, 252, 314, 327, 362, 369, 378, 407, 437, 456, 459, 467, 478, 483, 502, 510, 630, 673, 680, 682, 686, 714, 720, 760, 764, 770, 773, 794, 800, 869, 904, 911, 916, 928, 1006, 1023, 1059, 1095, 1097; quis 293, 303, 477, 559, 709, 839, 880, 897, 945, 946, 1050, 1059, 1091, 1099, 1106, 1109, 1142; que 18, 58, 60, 62, 74, 91, 140, 148, 158, 183, 303, 319, 323, 381, 460, 468, 475, 517, 525, 526, 529, 531, 551, 552, 585, 609, 661, 719, 727, 752, 767, 771, 813, 847, 876, 923, 935, 944, 962, 988, 998, 1008, 1025, 1026, 1037, 1038, 1103, 1136; quod 31, 53, 64, 77, 79, 87, 93, 95, 98, 100, 122, 133, 135, 150, 185, 251, 252, 263, 274, 318, 337, 344, 346, 368, 413, 418, 434, 440, 444, 448, 452, 458, 472, 474, 496, 499, 512, 524, 533, 537, 547, 560, 563, 589, 591, 596, 597, 598, 599, 600, 608, 639, 644, 652, 655, 658, 659, 660, 669, 705, 706, 712, 717, 730, 735, 740, 745, 769, 774, 777, 778, 781, 804, 805, 810, 812, 829, 850, 853, 865, 890, 892, 922, 925, 947, 948, 963, 964, 969, 971, 972, 976, 977, 979, 985, 986, 989, 993, 1021, 1032, 1035, 1040, 1041, 1067, 1070, 1072, 1084, 1091, 1097, 1104, 1107, 1108, 1114, 1115, 1122, 1132, 1133; quid 211, 263, 270, 924, 925, 928; cuius 265, 464, 486, 580, 684, 698, 701, 708, 919, 1102; cui 13, 394, 936, 1149; quem 97, 144, 242, 261, 309, 395, 427, 579, 594, 883, 1033, 1148; quam 81, 100, 142, 272, 397, 405, 436, 450, 487, 557, 664, 880, 886, 1011, 1048, 1074, 1093, 1133, 1140; quo 71, 195, 250, 255, 288, 297, 303, 375, 400, 449, 454, 508, 641, 666, 894, 900, 922, 1005, 1067, 1077, 1098, 1125; qua 260, 347, 373, 377, 394, 398, 410, 503, 548, 622, 986, 1010, 1062, 1066; quorum 213, 218; quarum 7; quibus 16, 164, 239, 289, 304, 515, 700, 730, 899, 1014, 1019, 1030; quos 245, 509, 1014, 1053; quas 515, 996, 1058
 quia 6, 63, 135, 159, 174, 231, 265, 273, 276, 318, 333, 392, 409, 449, 459, 506, 518, 527, 528, 584, 585, 587, 602, 620, 621, 670, 736, 738, 755, 756, 811, 821, 837, 848, 853, 867, 933, 938, 950, 955, 967, 982, 1033, 1034, 1086
 quicumque 644-645; quicumque 1060-1061 cuiuscumque 1147; quocumque 167, 866
 quidam 138, 734, 747; quaedam 550, 551, 552, 719; cuidam 739; quodam 623; quodam 862-863; quibusdam 351, 1062
 quidem 107, 431, 442, 486, 526
 quidquid 978
 quin 1068
 (quinquagesimus) quinquagesima 917; quinquagesimo 628, 630-631; quinquagesimum 340
 quinque 26, 115, 745, 809-810
 (quintus) quinta 804; quintum 734; quinto 118, 263, 646, 788, 1139
 quippe 110, 133
 (quispiam) quospiam 1001
 quisquis 276; quisquam 296, 304; cuiusquam 209, 490
 quoad 37, 70
 quodlibet 636, 656, 703, 788
 quomodo 403, 428, 725-726
 quoniam 196-197, 375, 501
 quoque 695
 quotidie 997, 1126
 quotiescumque 917-918
 quousque 348
 (radix) radice 614, 615
 Raimundus 807, 817
 raro 125
 ratio 383, 431, 821; rationi 380, 891; rationem 401-402, 403; ratione 609, 1035, 1038, 1048, 1076; rationes 1081, 1126; rationibus 148-149, 651
 rationalis 153, 671; rationali 732; rationalem 54-55
 (rationabilis) rationabilior 500
 rationabiliter 391
 (ratiuncula) ratiunculas 1138; ratiunculis 915
 reatus 86; reatu 71, 83, 353, 454
 (recens) recenciores 1114
 (receptio) receptione 531
 (receptivus) receptivam 414
 (recidivo) recidunt 132
 (recipio) recipiunt 952; recipi 941, 945; recepti 736; recepta 941; recipienda 937-938, 940
 reconciliator 602-603
 (reconcilio) reconciliavit 599; reconciliare 600
 recte 88, 894, 981
 (rectus) recti 108; rectius 949
 (recupero) recuperare 87
 (recurro) recurrat 897
 (reddo) reddens 1138
 redemptio 15-16, 85, 98, 102, 107, 112, 859; redemptione 90, 105, 460, 888, 1093
 redemptor 87, 88; redemptoris 228-229 redemptorem 206
 (redimo) redimere 15-16, 85, 102, 370; redimi 111; redemptos 209, 284
 (reduco) reduca 18
 (refello) refellere 1134
 (refero) referri 474
 (refrago) refragatur 380

- (regenero) regeneratus 307
 regimen 127-128, 131
 (regina) regine 1038
 (regius) regie 1038
 regula 935, 962; regulam 974, 1096
 (reliquus) reliqua 692; reliquam 271, 678
 (religio) religionis 285, 292, 716, 978
 (relinquo) relicta 1055
 (remaneo) remanet 554, 1089; remanente 82, 695
 (removeo) removet 553, 555, 556-557
 (repello) repellendus 982
 reperio 425; reperit 353; reperi 178; reperiet 767, 1017-1018; reperitur 123
 (reprehendo) reprehendis 1019
 (reprimo) repressivum 128
 (reprobo) reprobanda 447
 (repudio) repudiat 360
 (repugno) repugnat 937, 939, 982; repugnans 290, 941; repugnantem 931; repugnante 242
 (reputo) reputari 707; reputans 1074
 (requiro) requirit 304; requirimus 895; requirat 946-947
 res 91, 975; rem 148
 (resero) reserat 219; reserantur 902
 (resisto) resistit 978; resistitis 286
 (respicio) respectus 540; respectum 770
 respondeo 638; responder 1002; respondere 149; respondetur 607
 (resto) restat 966
 Retitius 237
 retro 87
 (revelatio) revelationibus 983
 (revelo) vevelentur 1136; revelarum 739
 revera 106, 1022
 reverentia 507, 639; reverentiam 716
 reviviscencia 131-132
 rex 619; regi 1038; regum 472
 Riboti 1128, 934
 Ricardus 571
 Rigaldus 541
 romanus 714; romana 444; romane 493, 519, 764; romanos 187, 649
 (rosarium) rosario 828
 (roseus) roseum 97; roseo 109
 Rothomagensis 541
 rubrica 434, 744, 809, 816
 Rupella 613
 rursus 948
- sacculus 1; saccello 17, 1151, 1152; saccellulo 633
 (sacer) sacra 3, 962, 1031; sacre 199, 912, 935, 936, 977, 1129; sacram 931, 987, 1119, 1127; sacris 985
 (sacerdos) sacerdotes 237
 (sacramentum) sacramenta 551, 667; sacramentis 675
 Salomon 178, 619, 882, 1094
 saltem 348, 768
- (salubris) salubria 215
 (salus) salurem 883, 894-895; salute 362-363, 889, 895
 (salutare) salutari 892
 (salvo) salva 639; salvaret 362; salvari 437
 salvator 437; salvatorem 206, 894
 sanctificatio 357, 496, 550, 556; sanctificationis 48, 76, 156, 449, 485, 618, 620, 624, 625; sanctificationem 512, 577, 770; sanctificatione 434, 463, 465, 486, 531-532, 549, 583, 606, 610, 611, 669, 793, 1023; sanctificationes 672
 (sanctifico) sanctificavit 467, 471, 753; sanctificante 136; sanctificata 430, 449, 452, 472-473, 480, 537, 584, 586, 610, 620, 622, 654, 742, 752-753, 762, 771, 1011; sanctificati 69, 842; sanctificate 623; sanctificatam 876
 sanctitas 429; sanctitatis 523, 618
 sane 690
 sanguis 96; sanguinem 105
 (sano) sanande 99
 sanctus 166, 309, 311, 329, 355, 399, 413, 440, 461, 568, 569, 695, 1116; sancta 94, 105, 203, 223, 449, 462, 489, 585, 864, 887; sanctum 441, 523, 525-526, 532, 884, 905; sancti 211, 213, 221, 236, 552, 655, 693, 813, 822, 871, 901, 902, 1011, 1015; sancte 412, 493, 519, 764, 810, 862, 953, 1146; sancto 221, 424, 609, 610, 667, 678, 717, 1100; sanctorum 502, 638, 641, 691, 705, 736, 863, 904, 913, 1016, 1065, 1121; sanctis 222, 351, 456; sanctos 245, 907, 941
 sane 690
 (sanus) sana 976, 981; sanam 259; sanis 126; sanius 1147
 sapientia 416
 satis 79, 111, 728, 858, 1049
 scienter 1016
 scilicet 28, 72, 119, 154, 160, 183, 234, 359, 455, 478, 533, 729, 734, 829-830, 859, 993, 1029, 1062, 1124
 (scio) scias 829; scire 928, 1109
 scoria 958
 Scotus 596
 (scribo) scripsit 167, 881, 1115; scribitur 472; scripserint 212; scripsisse 990; scripta 708, 1103, 1104; scriptum 189, 993, 1104; scripte 1014; scripto 541
 scriptura 305, 962; scripture 199, 912, 935, 936, 937, 975, 977, 1129, 1140; scripturam 931, 987-988, 1119, 1127; scripturarum 218; scripturas 1110-1111, 1131; scripturis 985, 1136
 secretum 972-973
 secta 995
 seculi 207; seculo 914; secula 1150; seculorum 1150
 secularis 703

- (secundus) secunda 38, 42, 57, 157, 173, 218, 529, 534, 555, 611, 802, 816; secunde 78, 1028, 1117; secundum 33, 35, 85-86, 114, 259, 413, 436, 440, 512, 601, 1143; secundam 577, 1034; secundo 472, 672, 1132, 1141
- (securus) securior 500, 501; securiorem 501 (sequor) sequentibus 6; securus 680; secuta 535-536; secute 81
- sed 6, 55, 64, 121, 126, 137, 139, 185, 201, 209, 247, 269, 247, 269, 283, 333, 392, 419, 432, 439, 441, 442, 449, 531, 536, 603, 614, 617, 626, 678, 692, 694, 707, 712, 730, 736, 738, 748, 758, 778, 805, 814, 870, 925, 928, 964, 1085, 1086, 1110
- (seipse) seipsum 396
- semel 105, 1088
- semen 34, 381, 387; semine 54, 201, 230, 476, 813-814, 848, 870, 1124; seminum 527
- seminalis 38, 40, 161; seminali 52, 150
- seminaliter 60
- (seminarius) seminarie 170; seminariam 1069
- semper 145, 1149
- (sempiternus) sempiternam 367
- (sentio) senserunt 928; sentiet 907; sentiant 212; senserit 337; sentire 904; sentientis 1147; sentiendum 212;
- sensus 932, 962, 969, 979; sensum 929, 975, 932, 962, 969, 979; sensu 936, 937, 940, 1125; sensibus 934, 938, 1129
- sententia 175, 425, 641, 643-644, 865, 900, 918, 919, 939, 965, 1113, 1115, 1123; sententiae 980, 1064, 1091, 1146; sententiam 167, 168-169, 199, 203, 234, 241, 423, 490, 688, 880, 908; sententiarum 457, 542, 562, 571, 679, 687, 774, 780, 783, 786, 790, 1012, 1079; sententias 686, 930, 1109
- (septimus) septima 1000; septimo 733, 766, 961, 1132
- sequela 996; sequelas 137; sequelis 141, 878
- (sequor) sequitur 268, 428, 492, 721, 729, 1032; sequentibus 1032; sequendo 638
- (sermo) sermone 417, 579, 590, 613, 758
- (servitus) servitutis 92
- (servo) servaverat 1073; servare 113; servatur 137; servata 143; servatum 325
- servus 95; servos 208
- seu 20, 79, 91, 158, 212, 873, 957, 1015, 1098
- sex 24, 121
- (sextus) sexta 935; sexto 77, 280, 462, 534, 656, 935, 1078; sextum 119; sextam 777
- si 12, 44, 197, 317, 342, 386, 418, 434, 506, 712, 721, 897, 932, 1016, 1965, 1120
- sic 11, 69, 246, 353, 457, 466, 484, 509, 546, 569, 574, 616, 629, 641, 643, 657, 660, 688, 719, 745, 751, 793, 820, 840, 952, 959, 993, 1003, 1039, 1057, 1101
- sicut 41, 53, 138, 161, 189, 265, 342, 353, 357, 455, 482, 672, 678, 679, 692, 727, 735, 742, 752, 753, 812, 817, 822, 827, 842, 854, 966, 988, 1041
- sidus 217
- (significo) significat 115; significare 120
- signum 580
- (similis) simile 101; simili 948; similem 1076-1077; similes 226, 944, 957, 1090; similia 207, 209, 323, 461, 950; similibus 999, 1032, 1039, 1084
- similiter 737, 784, 787, 789, 791, 1038
- (similitudo) similitudinis 269; similitudinem 268, 275; similitudinem 943; similitudinibus 915
- simpliciter 1085, 1110
- simul 32, 176, 190, 415, 430, 938
- sine 136, 144, 186, 209, 242, 266, 268, 296, 299, 325, 333, 404, 458, 459, 490, 527-528, 593, 630, 662, 726, 840, 884, 988, 990
- singularis 698; singularem 548-549, 553; singulari 593
- (singulus) singulis 465
- siquidem 23, 38, 127, 215, 892, 950, 909, 1035
- sive 16, 39, 40, 47, 48, 59, 61, 90, 118, 128, 129, 151, 159, 283, 284, 433, 611, 667, 1028
- sol 988, 1034; sole 581, 952, 954
- (solemnis) solemnem 544-545
- solemnitas 751; solemnitatem 751
- (soleo) solet 989, 1001, 1021; solent 148, 944
- solus 226, 230, 299, 334, 355, 630, 631; sola 153, 384, 420, 671; solum 139, 200-201, 229, 246-247, 336, 346, 468, 497, 502, 722, 867, 883, 1095; soli 629; solo 261, 869, 1148; solos 224
- solutio 729; solutione 514
- (solvo) solvit 219, 852; solverunt 903; solum 109
- (sono) sonant 892
- sorde 330, 343; sordibus 958
- specialis 551; speciali 479, 1084; specialissima 552
- specialiter 621-622
- species 951; specie 334
- Speculator 835, 855
- (sperma) spermate 1044
- (spiramen) spiramine 202, 814, 870
- spiritualis 40, 47, 80; spirituale 64; spirituali 154
- spiritus 309, 311, 329, 399, 412, 552, 568, 565, 692, 695, 891, 901-902; spiritum 905; spiritu 220, 609, 610, 678, 1000
- (splendor) splendorem 952
- statera 109, 889
- statim 79, 471, 472

- (statuo) statutis 205
 stella 605, 606; stelle 943, 950; stellarum 582
 stimulus 27
 (stringo) strictis 1018
 (studium) studio 709
 sub 189, 225, 338, 394, 433, 437, 464, 481, 744, 765, 803, 805, 807, 816, 888, 950, 953, 1010, 1060
 (subdo) subdir 246, 499, 509, 514, 641, 793; subdamus 1138; subdere 759; subdens 244; subditur 419
 (subiaceo) subiacebat 702; subiacuisset 701; subiecta 1055
 (subiungo) subiungendum 352
 (suffero) sublarus 577
 submitto 19; submittendo 1145
 subsequenter 717
 (subsequor) subsequent 627; subsequencia 1016; subsequuta 496
 (substantia) substantiam 366-367
 substantialiter 394
 subtilis 596
 (subverto) subvertunt 257-258; subvertere 253, 1007
 (successio) successione 241
 (sufficio) sufficit 1025; sufficiat 796; sufficiunt 514; sufficient 633, 1143-1144; sufficiens 104
 sui 440, 681, 794; sibi 146, 395, 398, 470, 515, 893, 907, 968, 998, 1019, 1025, 1026, 1028, 1037, 1073, 1105; se 169, 360, 366, 429, 834, 867, 952, 1072, 1082
 (sum) es 630, 1031; est 1, 17, 20, 22, 31, 32, 36, 38, 39, 42, 47, 50, 53, 64, 85, 86, 93, 109, 110, 113, 121, 122, 125, 126, 135, 141, 142, 153, 174, 176, 177, 189, 190, 191, 197, 198, 202, 254, 263, 265, 269, 275, 276, 281, 289, 290, 295, 297, 305, 306, 318, 320, 325, 326, 327, 328, 351, 355, 357, 358, 368, 373, 374, 378, 388, 390, 431, 436, 447, 458, 460, 473, 474, 479, 486, 487, 499, 508, 518, 522, 523, 550, 554, 561, 564, 602, 615, 620, 627, 630, 643, 653, 658, 660, 666, 671, 680, 700, 708, 722, 738, 739, 740, 741, 742, 746, 748, 752, 757, 767, 774, 777, 778, 781, 803, 805, 821, 841, 853, 861, 870, 910, 923, 935, 936, 940, 949, 962, 966, 969, 971, 972, 975, 980, 987, 991, 1024, 1034, 1035, 1047, 1059, 1062, 1085, 1104, 1108, 1111, 1121, 1125, 1132, 1140, 1152; sumus 188; esis 285; sunt 15, 18, 64, 65, 171, 176, 190, 197, 221, 293, 379, 591, 600, 623, 634, 661, 708, 736, 746, 795, 809, 826, 829, 952, 988, 1014, 1103, 1104, 1127, 1136; erat 183, 333, 362, 393, 398, 483, 610, 723, 1010, 1040; erant 186, 528, 951; fuit 2, 59, 79, 92, 98, 101, 107, 140, 156, 175, 296, 345, 346, 347, 378, 428, 438, 440, 442, 452, 454, 475, 476, 480, 496, 523, 525, 526, 527, 529, 530, 531, 532, 534, 535, 536, 537, 548, 556, 558, 576, 577, 580, 585, 586, 604, 605, 622, 639, 649, 654, 661, 665, 705, 725, 742, 749, 753, 755, 760, 771, 793, 822, 837, 847, 849, 853, 890, 954, 994, 1011, 1042, 1066, 1124; fuerunt 67, 185, 456, 832, 950, 957; fuerat 266; ero 13, 658; erit 56; 337, 342, 372, 381, 401, 484, 507, 738, 811, 851, 901, 929, 963, 965, 1149; sint 660; esse 55, 99, 189, 230, 275, 280, 284, 327, 343, 381, 406, 421, 539, 709, 720, 726, 827, 938, 979, 993, 1004, 1024, 1135; fuerit 5, 44, 430, 448, 449, 528, 637, 658, 689, 690, 700, 741, 812; esset 331, 386, 397, 699, 713; essent 317; fuisset 435; fuissent 1121; fuisse 163, 267, 505, 513, 560, 563, 567, 662, 677, 692, 739, 762, 872, 875, 876, 1110; futuram 56; futurorum 103
 summa 744, 750, 815, 839; summe 433, 809
 (sumo) sumpsent 959; sumpta 122; sumptum 381, 387, 720, 721
 super 7, 141, 212, 216, 316, 340, 342, 457, 476, 498, 499, 541, 559, 566, 568, 571, 572, 596, 628, 649, 760-761, 774, 780, 783, 785, 790, 819, 824, 828, 844, 951, 1012, 1131, 1139
 (superaddo) superaddita 347
 (superexcello) superexcellit 515-516
 superior 1024; superioribus 858; superius 153, 756, 903, 909-910, 1056
 (superioritas) superioritatem 116
 supernaturalis 40, 47; supernaturali 155
 supernaturaliter 1043
 (superpono) superposita 482
 (supervenio) supervenit 311, 568; superveniens 329; supervenient 608-609
 (superventio) superventione 611
 (suppono) supponentur 165
 supra 758, 922, 961, 1023, 1067, 1076, 1098
 (surgo) surgit 622; surrexit 624-625, 626
 susceptibilis 154, 671
 (suscipio) susceper 169, 727
 (suscito) suscitabat 1053
 (suscitabilis) suscitabiles 1119
 (suspicio) suspectissima 995
 (suspendo) suspensus 1054
 (sustento) sustentare 100
 (suus) sua 21, 231, 448, 473, 606, 607, 628, 744, 750, 815, 839, 926, 995, 996; suum 754, 924, 929; sue 433, 467, 469, 480, 763, 771, 809, 877, 953, 1028, 1105, 1117; suam 86, 181, 378, 931; suo 369, 395, 530, 541, 562, 605, 636, 656, 680, 703, 732, 788, 828, 934, 936, 940, 1079, 1090, 1129; suorum 523, 687; suas 952; suis 115, 915, 959

- (symbolum) symbolis 204
 (synagoga) synagoge 1057
- tabellio 166, 881
 tabernaculum 753-754
 talis 446, 554, 555, 558, 690; talem 422;
 tales 912, 1013, 1053; talibus 1102
 tam 557, 879, 1092
 tamen 9, 71, 273, 372, 390, 445, 447, 454,
 474, 479, 528, 536, 553, 576, 740, 770,
 793, 811, 876, 1070, 1135
 tamquam 157, 217, 438; tanquam 396
 tandem 718
 (tango) rangi 231
 tantum 586, 694
 (tantus) tanta 589; tante 709; tantos 912;
 tantas 914
 Tarantasia 760
 Taverni 579
 (temporalis) temporalem 365
 tempus 117, 1044; tempore 76, 142, 449,
 682, 684, 1090
 tenebra 956; tenebre 950-951; tenebris 186,
 208, 216-217, 950, 953, 955, 1046-1047
 teneo 251, 639; tenet 490, 512, 537, 542,
 572, 651, 665, 704, 785, 799; tenent 251,
 775; tene 313, 799; teneamus 511; tenens
 669, 781; tenentes 921, 1081, 1101; tene-
 batur 72, 96, 454, 723; teneatur 919; tene-
 ri 338, 707, 1094; tenendus 963, 980;
 tenendum 474, 848; tenenda 966
- terra 1061; terram 342
 Terreni 635
 (tertius) tertia 39, 47, 62, 66, 154, 433, 531,
 535, 542, 556, 572, 573, 680, 688, 704,
 755, 781, 784, 786-787, 789, 791, 819,
 1013; tertii 514; tertio 117, 259, 542,
 545, 549, 562, 571, 631, 636, 668, 670-
 671, 680, 688, 703, 774, 780, 783, 786,
 790, 1013, 1024, 1130; tertiam 539
 testamentum 524-525; testamenti 533, 943-
 944
 (testifico) testificatur 899
 (testimonium) testimonio 164; testimonia 861,
 929; testimoniorum 711
 (textus) textu 729
 Thamar 41
 thema 580
 theologia 223, 864
 (theologicus) theologica 545, 668
 (theologus) theologis 492, 796
 Thibaldus 579
 Thomas 433, 792; Thome 758, 1011-1012
 (thus) thuris 481
 (titulus) titulo 815, 836, 839, 850, 855
 (tolero) tolerat 445
 (tollo) tollendam 8
 (topicus) topicam 1096
 tot 912
 totaliter 19, 156, 447, 577, 627, 885, 982
 totus 96; tota 60, 61, 71, 123, 169, 203, 454,
 518, 992, 996; totum 867, 1115; totius 4,
 217, 341, 889; totam 764, 1119; toto 885
 tractatus 545; tractatum 544; tractatu 667,
 934, 1129
 (tracto) tractat 672; tractans 494, 549-550,
 562, 656, 673
 (traditio) traditionem 1143
 (traduco) traducta 485, 700
 (traho) traxit 418; tahere 931; trahitur 344
 (transeo) transeat 148
 (transfusio) transfusione 527
 (transgressio) transgressione 89
 transitus 796
 (transmuto) transmutant 483
 (transumo) transumpta 1015
 transumptive 916
 (Travetum) Traveto 780
 tredecim 634
 tres 584, 672; tria 500, 583, 587
 (tribuo) tribuar 367
 (trigesimus) trigesima 1000
 trinitas 94; trinitati 599; trinitatem 598, 598-
 599, 600; trinitate 714
 triplex 550; triplicem 37
 tu 365, 847; tibi 331, 367, 629; te 311,
 365, 568, 630, 1030, 1034
 tum 724, 725
 tunc 35, 45, 415, 736
 (turre) Turre 519
 Tusculanus 519
 (tute) tutius 1131
 (tuus) tuum 364; tuo 1033
 tyrannus 26-27
- ubi 286, 401, 428, 605, 733, 819, 900, 961,
 975, 1111
 ubilibet 980
 ubique 962
 ullatenus 57
 (ullus) ullo 74, 408; ulla 267, 884
 (ultimus) ultima 433
 ultra 130, 244, 292
 (unus) una 11, 254; unum 33, 41
 unde 35, 68, 87, 173, 345, 446, 477, 740,
 831, 833, 1017, 1141
 (unicus) unica 102, 813, 822, 888; unicum
 395, 883
 uniformiter 673
 (unio) uniretur 694; unita 699
 (unio) unionis 608
 universalis 107, 436-437, 438, 1085; universali
 641, 885; universales 1091
 universaliter 868, 914, 966, 1093, 1109, 1116-
 1117
 (universus) universa 702; universi 481, 805,
 805-806; universos 907
 unquam 123, 476
 unus 94, 197, 288, 325, 397; unum 177,
 178, 191, 193, 234, 248, 255, 286, 301,

- 336, 368, 425, 757, 766, 940, 1121; unius 342; uno 115, 247, 256, 261, 296, 949
 unusquisque 180, 1017
 (urgeo) urget 196; urgere 300
 urna 957; urne 944
 usque 83, 177, 190, 592, 882, 914
 (usurpo) usurpare 1103
 ut 11, 33, 72, 116, 117, 118, 119, 152, 240, 250, 264, 278, 326, 330, 350, 359, 365, 367, 392, 393, 396, 399, 454, 483, 552, 609, 618, 624, 645, 670, 681, 693, 710, 803, 829, 906, 909; 945, 971, 1004, 1010, 1023, 1065, 1087, 1103, 1127, 1136
 (utor) utuntur 1126; usi 1120
 (uterus) utero 58, 77, 159, 369, 375, 419, 443, 453, 537, 569, 583, 584, 617, 742, 753, 763, 771, 830, 832, 834, 841, 877; uteris 69
 utique 311
 (uterque) utramque 278, 494
 utrinque 11, 681
 utrum 5, 304, 573, 637, 649

 valde 118, 125, 142
 (valeo) valet 136, 699; valeam 1135
 (validus) validissimam 725
 vas 281
 vel 6, 91, 124, 129, 130, 134, 152, 200, 225, 226, 347, 606, 643, 868, 901, 965, 971, 973, 1014, 1015, 1097, 1126, 1128
 velut 404, 645
 (vendo) vendita 91
 venditor 90, 93
 venerabilis 407
 (venero) venerandam 848
 venialis 622
 venialiter 73-74, 139, 347, 348, 357
 (venio) venit 232, 354, 370; venerat 569; venerit 273; venientem 184
 (venter) ventre 1045
 verboritas 11-12
 verbum 113, 413, 1069-1070, 1074; verbi 67, 414, 676, 689, 699; verbo 64, 120, 499, 677, 690, 694, 699, 845, 1149; verba 303, 891, 892, 926, 945, 967; verbis 298, 300, 304, 946
 vere 289, 938, 1013
 veritas 383; veritatis 968; veritate 518, 545, 668, 997
 (verus) vera 90, 107, 183, 803; verum 346, 723, 938, 1132; vero 15, 21, 37, 722, 767, 939, 954, 1001, 1047; veram 106; verissima 80; verissime 141, 389-390
 (versor) versatur 8, 37
 versiculus 341
 (versus) versu 317, 629
 (vester) vestras 257
 via 1043; vie 522; viam 180, 1069; viarum 522; vias 521
 (Victor) Victore 667
 videlicet 24, 58, 158, 725, 1027, 1072, 1122
 video 1107, 1135; vidit 229; vide 619; videte 1141-1142; videamus 211; videret 608; videtur 133, 152, 706, 748, 858, 927, 1063, 1101, 1111; videntur 933; videatur 327; videbatur 334-335; videre 971; videri 701; videns 1067
 (viduitas) viduitate 1106
 (vigesimalis) vigesimo 1130
 (vilis) vilia 9
 (Vincentius) Vincentium 989
 (vinculum) vinculis 338
 (vindico) vindicant 146
 (vindocinensis) Vindocinensem 114
 (vir) viri 34, 61, 314, 800, 826, 844; viro 144, 326; virum 178, 766; viris 1052
 virga 614
 virginitas 1030
 virgo 5, 67, 140, 145, 150, 227, 243, 345, 359, 360, 372, 377, 394, 400, 424, 441, 452, 479, 525, 575, 624, 637, 652, 658, 669, 769, 794, 831, 890, 953, 960, 1031, 1043, 1068, 1148, 1149; virginis 81, 161, 265, 397, 412, 434, 435, 438, 445, 464, 496, 497, 512, 517, 526, 529, 539, 650, 657, 664, 672, 678, 692, 836, 845, 887; virgini 514, 1058; virginem 226, 310, 329-330, 431, 505, 542-543, 547-548, 560, 567, 569, 761, 871, 922, 985, 990, 1001, 1063, 1083, 1095; virgine 74, 78, 337, 374, 381, 387, 389, 534, 558, 619, 726, 1054, 1055, 1125
 (virilis) virili 201, 475, 813, 870, 1124
 virtus 53, 111, 331; virtutis 154, 671; virtutem 13; virtute 859; virtutibus 214
 (vis) virium 21
 (visitatio) visitatione 77
 vita 342, 485, 792, 995; vite 64; vitam 367
 (viciosus) vitiosa 528; vitiosissimum 930
 vitium 25; vitii 154, 671; vitio 805, 895; vitiorum 330, 332
 (vituperatio) vituperationem 1004-1005
 (vitupero) vituperamur 1008; vituperari 1002
 (vivo) vivimus 97; vivere 289
 vix 123
 (vocabulary) vocabulo 464
 (voco) vocatur 26; vocabitur 441
 (volo) vult 832; vultis 284-285; volunt 1087-1088; volebat 599; voluit 1061; velis 239; voluerit 227
 (volucris) volucrum 923, 926
 voluntarie 1001
 (voluntas) voluntatem 930-931; voluntate 694
 (voluptas) voluptate 260
 vos 240, 284, 305, 1142
 vox 122; vocis 13, 111-112; voces 7, 15; vocum 9, 858-859; vocibus 147
 vulgaris 38
 (vulnero) vulneratos 280
 (vulnus) vulnera 126